

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

FES Thailand Office

สัญญาประชาคมใหม่ ทางออกจากความขัดแย้งช่วงเปลี่ยนผ่านการเมืองของไทย

ชาญชัย ชัยสุขโกศล
สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล

www.fes-thailand.org

สารบัญ

ภาคสอง : ที่ขัดแย้งกัน

1. นำเรื่อง.....	1
2. ความแตกแยกระหว่างภูมิภาค & สังคมการเมืองไทยแต่เดิม	2
3. ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย	4
3.1. ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม	4
3.2. สำนักทางการเมืองที่เปลี่ยนไป.....	5
3.3. ความรู้สึกเรื่องความยุติธรรม.....	6
4. การตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลง.....	6
4.1. กระแสความไม่พอใจต่อรัฐบาลทักษิณ	6
4.2. การตอบสนองของกลุ่มพลังอำนาจเดิม.....	7

ภาคสอง : ที่ขัดแย้งกัน

5. สมมติฐาน 4 แบบว่าด้วยวิกฤติการเมืองไทย	10
6. วาทกรรมและคู่ขัดแย้ง.....	12

ภาคสาม : ทางข้างหน้า

7. แนวโน้มภาพใหญ่ในการเมืองไทย.....	16
7.1. การเคลื่อนตัว 3 ประการในการเมืองไทย.....	16
7.2. ความขัดแย้ง 2 ชั้นในวิกฤติการเมืองไทย.....	18
8. เกณฑ์พื้นฐานกำกับการทะเลาะกันของเรา	20
8.1. เกณฑ์พื้นฐานเชิงหลักการ.....	20
8.2. เกณฑ์พื้นฐานเชิงวิธีการ.....	21
9. สัญญาประชาคมใหม่	23
9.1. สร้างความไว้วางใจกัน : เงื่อนไขแรกสุด.....	23
9.2. เวทีร่วม (platform) ที่มีทั้งอำนาจหน้าที่ (authority) & รวมทุกฝ่าย (inclusive).....	24
9.3. กระบวนการสร้างสัญญาประชาคมใหม่.....	26
9.4. ตัวอย่างเนื้อหา	28
10. ท้ายเรื่อง	30

FES Disclaimer :

This article represents the views of the author only, but not necessarily the views of Friedrich-Ebert-Stiftung

ภาคแรก : ทางที่ผ่านมา¹

1. นำเรื่อง

ในรอบ 6-7 ปีมานี้ สังคมการเมืองไทยปัจจุบันผ่านความขัดแย้งรุนแรงทางการเมืองระดับวิกฤติ ย่อมๆ มาเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงที่เกิดจากมวลชนของทั้งสองกลุ่มเสื้อเหลืองและเสื้อแดง และความรุนแรงที่เกิดจากรัฐบาลแต่ละชุดกระทำต่อมวลชนทั้งสองกลุ่ม ความขัดแย้งรอบใหม่ครั้งนี้ราวลึกถึงขั้นที่กำลังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ต่อสังคมการเมืองไทย ปัญหาเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรมมากมายประการที่ถูกหมักหมมไว้ได้พรมมาอย่างต่อเนื่องได้ถูกเปิดเผยออกมาอย่างไม่รอมชอมยอมความให้ความวาทกลับเข้าไปได้พรมได้ใหม่อีกครั้งหนึ่งอย่างง่ายดาย

ความขัดแย้งครั้งนี้เกี่ยวข้องกับทุกสถาบัน/องค์กร และคนทุกภาคส่วนของสังคมการเมืองไทย เท่าที่ผ่านมามีความพยายามใช้กลไกเครื่องมือทางการเมืองทุกชนิดเท่าที่ระบบการเมืองของไทยในขณะนี้มี รวมถึงสถาบันพิเศษและแบบไม่เป็นทางการทั้งหลายก็ถูกนำมาใช้ทั้งหมด แต่ก็ไม่อาจทำให้ปัญหาครั้งนี้คลี่คลายลงไปได้ หลากหลายสถาบัน/องค์กร/ภาคส่วน ถูกผลักไสให้กลายเป็นคู่ขัดแย้งไปด้วยหรือไม่ได้รับการยอมรับให้มีบทบาททำอะไรมากนัก ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สังคมการเมืองไทยที่ยึดโยงกันอยู่ด้วยสัญญาประชาคมฉบับเดิมกำลังเสื่อมคลายลงไป และกำลังจะเปลี่ยนผ่านการเมืองไปสู่สังคมการเมืองชนิดใหม่ที่ต้องมีการจัดปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของทุกฝ่ายกันใหม่ทั้งหมด

ทางออกจากความขัดแย้งครั้งใหญ่รอบนี้จึงดูไม่ง่ายเลย ถ้าเราไม่สามารถมองเห็นถึงสถานะการเสื่อมความชอบธรรมลงของสัญญาประชาคมฉบับเดิม ที่ผ่านมามีเราทั้งหมด

¹ เนื้อหาหลักในงานเขียนชิ้นนี้มีพื้นฐานมาจากการบรรยายของนักคิดนักวิชาการไทยหลากหลายท่าน ที่ได้รับการเชิญให้มาบรรยายในโครงการ Deliberative Focus Group on “A New Social Contract : The Way Out of the Transformation Crisis” จัดโดยมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท ร่วมกับสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ข้าพเจ้าได้เสริมเนื้อหาบางส่วนด้วยงานเขียนอื่นๆ และการบรรยายของนักวิชาการในกิจกรรมอื่นๆ เพื่อความสมบูรณ์ของประเด็นข้ออภิปรายต่างๆ คุณประโยชน์อันใดที่เกิดขึ้นจากเนื้อหาในข้อเขียนชิ้นนี้ ขอยกให้แก่ผู้ที่เป็นเจ้าของความคิด ส่วนความผิดพลาดประการใดที่อาจเกิดขึ้น ข้าพเจ้าขออภัยไว้แต่เพียงผู้เดียว

ขัดแย้งทะเลาะกันมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้ความขัดแย้งขยายวงถึงผู้คนให้เกี่ยวข้องมากขึ้นเท่านั้น และยิ่งบานปลายทำให้ปัญหารุนแรงหนักหน่วงมากยิ่งขึ้น จนกลายเป็นความโกรธแค้นเกลียดชังกันชนิดที่สามารถทำร้ายกันได้ทั้งทางกาย หรืออย่างน้อยก็ในทางวาจา หยั่งรากลึกกลงไปในจิตใจจนเราไม่สามารถไว้วางใจกันได้อีกต่อไป แพบจะไม่อยากแม้แต่จะอยู่ร่วมแผ่นดินเดียวกัน

สิ่งที่เอกสารชิ้นนี้พยายามทำ คือ ชักชวนให้หันกลับมาทบทวนและตั้งคำถามอย่างหนักหน่วงต่อตัวเราเองทั้งหมดในสังคมไทย ว่า ภายใต้ภาพใหญ่ของสังคมการเมืองไทยที่เป็นมาในอดีตนั้น จริงแล้วเราแต่ละฝ่ายสัมพันธ์กันเชิงสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม อย่างไรกันแน่? ราวสิบปีมานี้ สังคมการเมืองไทยเราเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยขนาดไหน? ลึกๆ แล้ว พวกเราแต่ละฝ่ายรู้สึกถึงสถานะที่ผ่านมามีในอดีตและสถานะที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันอย่างไรกัน จึงได้แสดงออกทางการเมืองได้ก้าวร้าวรุนแรงมากถึงเพียงนี้? คำถามเหล่านี้จะได้ค่อยๆ ประมวลผลความคิดเห็นของนักคิดนักวิชาการต่างๆ เพื่อคลี่คลายขยายความหาคำตอบ เป็นเนื้อหาในภาคแรกของเอกสารชิ้นนี้ หัวข้อต่อหัวข้อ

ในภาคที่สอง จะพิจารณาถึงประเด็นที่ว่า วาทกรรมที่เราแต่ละฝ่ายสร้างขึ้นเพื่อใช้เรียกฝ่ายตรงข้าม ใช้อธิบายสังคมการเมืองไทย ใช้อธิบายแนวทางการต่อสู้ทางการเมืองของตนเอง รวมถึงข้อเสนอทางออกทางการเมืองของเราทุกฝ่ายนั้น มีจุดอ่อน จุดแข็ง และจุดร่วมในเชิงพื้นฐานความคิดหรือในเชิงเป้าหมายเชิงอุดมการณ์อย่างไร? และสุดท้าย ในระหว่างที่เราทุกฝ่ายต่อสู้ทำกันมาอย่างเดือดดาลในหลายปีมานี้ “เราได้สร้างปัญหาใหม่ๆ และทำลาย “ของดี” ทางการเมืองของเราเองไปมากน้อยเพียงใด?”

เมื่อพอจะตอบโจทย์เกี่ยวกับการทำความเข้าใจตัวเราเองทุกฝ่ายในสังคมการเมืองไทยแล้ว ก็น่าจะพอที่ก้าวเดินกันต่อไปข้างหน้าได้บ้างว่าจะไปสู่ทางออกได้อย่างไร ซึ่งจำเป็นต้องทำความเข้าใจและตอบคำถาม 3-4 ประการต่อไปนี้ให้ได้ คำถามเหล่านี้ ได้แก่ ภายใต้ภาพกว้างของประวัติศาสตร์การเมืองโลกและการเมืองไทยแล้ว เราแต่ละฝ่ายเชื่อ หรือมีฐานคิดว่าปัญหาวิกฤติการเมืองไทยที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นเพราะอะไร? เรากำลังขัดแย้งกันเรื่องอะไรกันบ้าง? ในระหว่างที่เราทะเลาะขัดแย้งกันนั้น ไม่ว่าเราจะเห็นต่างกันมากเพียงใด แต่มีทางเป็นไปได้ไหมที่เราทุกฝ่ายจะหา

กฎเกณฑ์พื้นฐานร่วมกันบางประการ ที่เป็นตัวกำกับไม่ให้ความขัดแย้งของเราเดินไปสู่แนวโน้มของการทำลายล้างทุกสิ่งทุกอย่างจนสิ้นซาก? สุดท้าย คือ เราจะทำอย่างไรได้บ้างเพื่อให้สังคมการเมืองไทยสามารถสร้างพื้นที่กลางที่เป็นพื้นที่ร่วมกันระหว่างความคิดความเชื่อที่แตกต่างหลากหลายที่มีอิทธิพลอยู่ในสังคมการเมืองไทย (ไม่ว่าจะต่างกันอย่างไรสุดขีดเพียงใดก็ตาม) ให้สามารถพูดคุยตกลงร่วมกันในการสร้างสัญญาประชาคมฉบับใหม่ขึ้นมา? ชุดคำถามเหล่านี้จะได้ตอบในภาคหลังของเอกสารชิ้นนี้

ไม่มีใครสามารถรู้ได้ว่าสังคมการเมืองไทยชนิดใหม่หลังการเปลี่ยนผ่านครั้งนี้ จะมีหน้าตาออกมาเป็นอย่างไร และไม่มีใครมีอำนาจเต็มในการกำหนดชะตากรรมการเมืองไทยได้ ไม่มีใครหรือสถาบันใดที่เราสามารถพึ่งพาให้เราออกจากวิกฤตครั้งนี้ได้ดังในอดีตอีกแล้ว ดังนั้น ตัวพวกเราเองทั้งหมดจึงต้องลุกขึ้นมาพึ่งตนเองให้ได้ “พวกเราทั้งหมด” ในที่นี้หมายถึงถึงทั้งคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่าย ทั้งที่เป็นระดับมวลชนและระดับชนชั้นนำ ตัวแสดงทั้งที่อยู่ในเวทีการเมืองแบบเป็นทางการและตัวแสดงที่อยู่ในพื้นที่แบบไม่เป็นทางการ ทั้งผู้มีอำนาจ ผู้มีอิทธิพล และผู้มีบารมี ทั้งภาคการเมือง ภาคธุรกิจ/เศรษฐกิจ และภาคชุมชน/ประชาสังคม ฯลฯ ไม่มีใครได้หรือสูญเสียมากเกินไปฝ่ายอื่นๆจะยอมรับได้ ไม่มีทางที่เราจะหลีกเลี่ยงการเผชิญกับความเป็นจริงทางสังคมการเมืองของไทยได้อีกต่อไป ไม่มีใครสามารถกดปราบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้กลับนิ่งเงียบอยู่ในความสงบเรียบร้อยได้ดังอดีต และไม่มีใครสามารถกำจัดฝ่ายใดให้สูญสิ้นไปจากสังคมการเมืองไทยได้อย่างเบ็ดเสร็จเช่นกัน ดังนั้นเราทั้งหมดเหล่านี้จึงจำเป็นต้องมาออกแบบ และตกลงร่วมกันใหม่อีกครั้งว่าเราจะอยู่ร่วมกันอย่างไร โดยที่ไม่ทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรู้สึกถูกเอาเปรียบหรือรังแกกันมากเกินไป

2. ความแตกแยกระหว่างภูมิภาค & สังคมการเมืองไทยแต่เดิม

ผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 นั้น พรรคเพื่อไทยได้คะแนนเสียงมากกว่าเดิมที่พรรคพลังประชาชนได้รับเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม ปี 2550 ราว 3-4 ล้านเสียง ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ได้น้อยลงเกือบ 1 ล้านเสียง ผลการเลือกตั้งล่าสุดนี้ สะท้อนความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยไปสู่การเมืองที่ขัดแย้งแยกขั้วกันระหว่างภูมิภาค อย่างชัดเจน คะแนนเสียงปรากฏอย่างชัดเจนว่า

พรรคเพื่อไทยได้คะแนนเสียงชาวยุโรปในภาคเหนือและอีสาน ในขณะที่ภาคใต้ลงคะแนนเสียงให้กับพรรคประชาธิปัตย์อย่างชัดเจนเช่นกัน เหตุผลที่ภาคอีสานและเหนือเทคะแนนให้พรรคเพื่อไทยเป็นดังที่จะกล่าวต่อไปข้างหน้า ถึงสิ่งที่ พ.ต.ท.ทักษิณและพรรคไทยรักไทย (เดิม) ได้สร้างไว้สมัยอยู่ในอำนาจ

ปรากฏการณ์ที่คะแนนเสียงที่แต่ละพรรคการเมืองใหญ่ของประเทศได้รับนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นที่การเมืองไทยจำเป็นต้องหันกลับมาพิจารณาและให้ความกำกับลักษณะหรืออัตลักษณ์ทางการเมืองของแต่ละภูมิภาคกันใหม่อีกครั้งหนึ่ง อัตลักษณ์ทางการเมืองเหล่านี้เป็นผลมาจากหลากหลายปัจจัย นับตั้งแต่ปัจจัยสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สภาพความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับภูมิภาคอื่น ๆ ตลอดจนวัฒนธรรมและความรู้สึกนึกคิดต่อตัวเองและต่อผู้คนในภูมิภาคอื่น ๆ อัตลักษณ์ดังกล่าว แม้จะไม่ได้มั่นคง คงที่ ถาวรตายตัว แต่กล่าวได้ว่ามีที่มาที่ไปและมีการปรับตัวบนพื้นฐานความรู้สึกเดิมอยู่ และยังคงส่งผลต่อการจัดรูปความสัมพันธ์และความขัดแย้งทางการเมืองที่มีอยู่ในปัจจุบันมิใช่น้อย โดยผ่านตัวแปรสำคัญทางการเมือง 2 ตัวแปร คือ นักการเมือง (ท้องถิ่น/ระดับชาติ) และข้าราชการ

เมื่อมองภาพย้อนหลังไปในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและทางการเมืองของแต่ละภูมิภาคของไทยแล้ว ทางเหนือ (พื้นที่ล้านนาเดิม) และอีสาน (ลาว) มีประวัติศาสตร์ในอดีตที่มีปัญหาเกี่ยวกับกรุงเทพฯ และสามารถย้อนกลับไปได้ถึงปลายคริสต์ศักราชที่ 19 สมัยรัชกาลที่ 5 ทำการปฏิรูประบบภาษีและการปกครองท้องถิ่นที่เดียว แต่เดิมสมัยนั้น เจ้าเมืองท้องถิ่นเป็นผู้เก็บภาษีถูกเปลี่ยนมาเป็นเก็บโดยกระทรวงการคลัง และเก็บไว้ที่หอรัษฎาพิพัฒน์ มีการเก็บภาษีหัว ต้องจ่ายเงินสดคนละ 4 บาท ซึ่งหาได้ยากมากในสมัยนั้นที่ผู้คนยังมีวิถีเกษตรแบบยังชีพอยู่ ความไม่พอใจต่ออำนาจการเมืองจากกรุงเทพฯมีอยู่มากจนกระทั่งเกิดเหตุการณ์กบฏผีบุญขึ้นในภาคอีสาน เป็นต้น นอกจากนี้ การเปลี่ยนไปสู่ระบบเทศาภิบาล ที่กรุงเทพฯเป็นผู้แต่งตั้งและส่งผู้ว่าราชการจังหวัด (ซึ่งส่วนใหญ่ล้วนเป็นเชื้อพระวงศ์) ไปปกครองเมืองต่าง ๆ ทำให้เจ้าเมืองท้องถิ่นที่มีอำนาจอยู่เดิมและราษฎรในพื้นที่เกิดความไม่พอใจอยู่ไม่น้อยเช่นกัน¹

เดิมที สังคมการเมืองไทยไม่ได้มีแนวคิดเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และประชาธิปไตยอย่างเป็นทางการได้รับอิทธิพลจากตะวันตกในปัจจุบัน แต่จัดการความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ระหว่างกันและกันผ่านระบบอุปถัมภ์ภายใต้กลุ่มศักดินาในระดับท้องถิ่น สมัยที่รัชกาลที่ 5 ปฏิรูประบบบริหารบ้านเมืองเข้าสู่ศูนย์กลางที่กรุงเทพฯ เพื่อรวบอำนาจมาอยู่ในมือพระเจ้าแผ่นดิน จำเป็นต้องสร้างระบบราชการขึ้นมาเป็นเครื่องมือชนิดใหม่ในการช่วยบริหารอำนาจของตน แม้ระบบราชการจะถูกออกแบบให้ชอยยิบย่อยมากเพียงพอที่จะไม่กลับมาต่อกรกับอำนาจของพระเจ้าแผ่นดิน และไม่สามารถกดขี่ข่มเหงประชาชนได้อย่างเป็นระบบ แต่ “อำนาจ” ที่เกิดขึ้นในกลุ่มข้าราชการเหล่านี้ก็มีมากเพียงพอที่จะนำไปใช้หาประโยชน์หรือเบียดเบียนชาวบ้านในพื้นที่ภูมิภาคต่างๆได้ตามสะดวก ส่วนกลุ่มศักดินาท้องถิ่นก็ปรับตัวไปในลักษณะที่ปัจจุบันเรียกกันว่ากลุ่ม “อิทธิพล” ระดับท้องถิ่น และต่อมาก็ค่อยๆผันตัวเองมาเป็น “นักการเมือง” ในระบอบการปกครองสมัยใหม่ที่เปิดกว้างมากขึ้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นักการเมืองท้องถิ่นและผู้มีอิทธิพลท้องถิ่นเหล่านี้ยังคงมีบทบาทอยู่ไม่น้อยในการเป็นที่พึ่งหรือยึดโยงของผู้คนในย่านท้องถิ่นนั้นๆ บางคนยังคงวางตัวเองอยู่ในระดับท้องถิ่นหรือภูมิภาคใกล้เคียง ในขณะที่บางคนก็ผันตัวเองเข้าสู่วงการการเมืองในระดับชาติ ตลอดระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมา ท้องถิ่นในทุกภูมิภาคของไทยล้วนมีความขัดแย้งในความสัมพันธ์เชิงอำนาจและผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มข้าราชการกับประชาชนอยู่เป็นนิจ และเมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้น ประชาชนก็จะต่อกรกับ “อำนาจ” ของข้าราชการโดยใช้ “อิทธิพล” ของนักการเมืองที่ตนเองรู้จักหรือมีสายสัมพันธ์อยู่ด้วย²

หากวิเคราะห์ย้อนหลังกลับไปในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ของแต่ละภูมิภาคของไทยนั้น จะเห็นได้ว่าภูมิภาคต่างๆของประเทศไทย ล้วนมีลักษณะทางสังคมการเมืองและสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกรุงเทพฯ ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ลักษณะทางสังคมการเมืองโดยทั่วไปของแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย อาจบรรยายได้ดังต่อไปนี้³

ทางภาคเหนือตอนบนนั้น มีภูมิประเทศในลักษณะภูเขาสูง ยากแก่การเข้าถึงของอำนาจจากส่วนกลาง ทั้งมีศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เฉพาะแบบล้านนาของตนเอง ระบบเศรษฐกิจไม่มั่นคงนัก โดยเฉพาะภาคเกษตรอาจได้รับผลกระทบจากอิทธิพลทางเศรษฐกิจจากประเทศจีนได้ง่าย

ในทำนองเดียวกันภาคอีสานของไทยก็มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง ระบบเศรษฐกิจภาคเกษตรขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศอย่างมาก ในอดีตมีความสัมพันธ์กับส่วนกลางหรือกรุงเทพฯ น้อย เพราะภูเขาและดงพญาไฟขวางกั้น มี

ศิลปวัฒนธรรม ภาษา และประวัติศาสตร์การเมืองเฉพาะในภูมิภาคของตนเอง ซึ่งสัมพันธ์กับพื้นที่ทางทิศตะวันออกและทิศเหนือ มากกว่าทิศตะวันตกเฉียงใต้ คือ กรุงเทพฯ ประชาชนในทั้งสองภูมิภาคนี้จึงไม่ได้สัมพันธ์ใกล้ชิดหรือได้รับประโยชน์อะไรมากมายนักจากระบบราชการ ดังนั้น เมื่อเกิดความขัดแย้งกับข้าราชการ จึงรู้จักต่อกรหรือหวังได้รับประโยชน์จากนักการเมืองมากกว่า

ส่วนภาคกลางและบางส่วนของภาคเหนือตอนล่างนั้น มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ ง่ายแก่การเข้าถึงของอำนาจส่วนกลาง ทั้งยังมีศิลปวัฒนธรรม ภาษา และประวัติศาสตร์การเมืองที่สัมพันธ์กับอำนาจส่วนกลางอยู่เสมอๆ ระบบเศรษฐกิจภาคเกษตรกรรมผูกพันใกล้ชิดกับส่วนกลาง ได้รับประโยชน์จากการชลประทานค่อนข้างมาก ดังนั้น ภูมิภาคนี้จึงเปิดรับอุดมการณ์จารีตนิยมจากส่วนกลางได้มากกว่าภูมิภาคอื่นๆ แม้ประชาชนจะรู้จักหรือหวังได้รับประโยชน์จากนักการเมืองบ้าง แต่ก็ไม่ได้รู้สึกว่าจะต้องพึ่งพามากนัก เพราะคิดว่าตนเป็นหนึ่งในเดียวกับระบบราชการพอสมควร

ส่วนภาคใต้นั้น ลักษณะภูมิประเทศมีความยาวมาก ในการคมนาคมทางน้ำในการติดต่อระหว่างกันเป็นสำคัญ มีศิลปวัฒนธรรม ภาษา และประวัติศาสตร์การเมืองเฉพาะเช่นกัน มีความสัมพันธ์กับอำนาจส่วนกลางมาโดยตลอด แต่เป็นไปในลักษณะลุ่มๆ ดอนๆ เพราะมีการขัดแย้งต่อระบบศักดินาส่วนกลางอยู่พอสมควร ค่อนข้างมีทัศนคติต่อข้าราชการว่ามีแต่เอาเปรียบตน ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจมีลักษณะค่อนข้างมั่นคงและพึ่งตนเองสูง โดยเฉพาะเศรษฐกิจที่ได้จากการปลูกไม้ยืนต้นและการประมง ประชาชนในภูมิภาคนี้ แม้จะขัดแย้งกับระบบราชการอยู่เนืองๆ แต่ก็ไม่ได้หวังได้รับประโยชน์จากนักการเมือง หรือใช้นักการเมืองในการต่อกรกับข้าราชการมากนัก ทัศนคติค่อนข้างเป็นไปในลักษณะคอยควบคุมตรวจสอบนักการเมืองเสียด้วยซ้ำ

ส่วนกรุงเทพฯ นั้น เป็นเมืองใหญ่และเป็นศูนย์กลางในมิติต่างๆ ทั้งด้านอำนาจ ศิลปวัฒนธรรม ภาษา และประวัติศาสตร์การเมือง เป็นศูนย์กลางของระบบศักดินามาแต่เดิม จึงมีลักษณะเป็นจารีตนิยมสูงมาก แม้ในบางช่วงเวลาจะต้องรู้จักใช้ “ความฉลาดในการประสานประโยชน์”⁴ เพื่อผ่อนปรนและเปิดรับคนต่างชาติ โดยเฉพาะพ่อค้าชาวจีนและชาวตะวันตกในฐานะที่เป็นปัจจัยทำให้เศรษฐกิจของภูมิภาคดำเนินไปได้ ระบบเศรษฐกิจค่อนข้างมั่นคงเนื่องจากเป็นศูนย์กลางในหลายๆ ด้าน ประชาชนนิยมระบบราชการ

มากกว่านักการเมือง และไวต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงของอำนาจทางการเมือง ด้วยอุดมการณ์จารีตนิยม เมื่อการเมืองไทยเปิดสู่ระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น ประชาชนในภูมิภาคนี้จึงมักฝากความหวังไว้กับนักการเมืองที่ดี มีคุณธรรม เพื่อมาแก้ปัญหาของประเทศ แม้จะผิดหวังอยู่เสมอก็ตาม

ผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 ซึ่งแสดงออกมาเป็นความขัดแย้งแยกขั้วระดับภูมิภาคนั้น ทำให้เราจำเป็นต้องเลิกคิดถึงภาพสังคมไทยอันสมัครสมานสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวกันดังที่เข้าใจผิดกันมาเสมอ แต่จำเป็นต้องหันมามองรับและทบทวนถึงลักษณะความแตกต่างที่มีอยู่ในสังคมการเมืองไทยตลอดมา อรรถาธิบายโดยสังเขปว่าด้วยสังคมการเมืองโดยใช้หน่วยภูมิภาคเหนือ อีสาน กลาง ใต้ และกรุงเทพฯ ข้างต้น เป็นสภาพพื้นฐานของสังคมการเมืองไทยที่มีมาตลอด และปะทุเป็นวิกฤติความขัดแย้งทางการเมืองในรอบนี้ เนื่องด้วยความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและสำนักทางการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือและอีสานของไทยดังกล่าวถึงในส่วนถัดไป

3. ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย

3.1. ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม⁵

หลังปี 2501 เป็นต้นมา สังคมไทยเริ่มเปลี่ยนเป็นสังคมอุตสาหกรรมใหม่อย่างรวดเร็วมาก ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรแล้ว ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่า 3 เท่า กล่าวคือ เมื่อก่อนประชาชนมีรายได้ราว 1,000 ดอลลาร์/คน/ปี ปัจจุบันเพิ่มเป็น 3,000 ดอลลาร์/คน/ปี (คิดจากรายได้จริง โดยตัดเรื่องค่าเงินเฟ้อออกไปแล้ว) เมื่อก่อนไทยมีคนยากจนราว 40-60% แต่ปัจจุบันเหลือเพียง 8% กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ คนรุ่นปัจจุบันรวยกว่าคนรุ่นพ่อแม่ปู่ย่า โดยเฉลี่ยแล้ว ทุกคนรวยขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้โดยเฉลี่ยแล้ว ทุกคนจะรวยขึ้น แต่ในแง่ของความเหลื่อมล้ำก็ปรากฏขึ้นมากเช่นกัน กล่าวคือ มีคนเพียง 20% ที่มีรายได้เพิ่มมากขึ้นอย่างมากนับเป็นสัดส่วนราว 53-54% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ในขณะที่คนอีก 20% มีรายได้เพิ่มน้อยมาก คือ เพียง 4% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ หรือหากมองที่ดัชนีอีกประการหนึ่ง เงินสดในธนาคารของไทยทั้งหมดนั้น มีคนเพียง 60,000

คนเท่านั้นที่เป็นเจ้าของเงินจำนวนมากถึง 40% ของธนาคารไทยทั้งหมด เมื่อเกิดความเหลื่อมล้ำมากถึงเพียงนี้ ในขณะที่ยกชนบทได้เห็นลักษณะความเป็นอยู่แบบหรูหราของคนในเมืองผ่านละคร (ที่นางเอกอยู่ในวังตระการตา เวลาว่างก็เล่นขี่ม้า เป็นต้น) หรือรายการโทรทัศน์ต่างๆ (เช่น รายการที่มักไปสัมภาษณ์ดูความเป็นอยู่ในบ้าน บุกลงไปถึงห้องน้ำ/ห้องนอน ของคนรวยและดาราทั้งหลาย เป็นต้น) แล้วย้อนกลับมาดูตัวเอง จึงทำให้เกิดความคาดหวังว่าในอนาคตของตัวเองและลูกหลานนั้น ไม่อยากให้เป็นชาวนาชาวไร่อีกต่อไปแล้ว แต่อยากให้เป็นข้าราชการหรือทำงานสายอาชีพอื่น ๆ

ในขณะเดียวกัน เศรษฐกิจท้องถิ่นก็เปลี่ยนเช่นกัน โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือและอีสาน มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นเมือง (urbanization) เกิดขึ้นอย่างรุนแรงในสังคมไทย จำนวนคนชนบทน้อยลง จำนวนคนเมืองมากขึ้น ปัจจุบันห้างสรรพสินค้ามีอยู่ทั่วไป ในชนบทมีปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “deagrarianization”⁶ คือ ปัจจุบันผู้คนเป็นชาวนาคนน้อยลง คนไทยเพียง 40% เท่านั้นที่ยังมองว่าตนเองเป็นเกษตรกรอยู่ และในสัดส่วน 40% นี้เกษตรกรที่ใช้เวลา 100% กับภาคเกษตรกรรมมีน้อยลง คนชนบทส่วนใหญ่ทำงานทั้งในเมืองและชนบท เข้าเมืองมารับจ้างทำงานในโรงงาน เมื่อย่างก็กลับบ้านทำนา ดังนั้น คนเหล่านี้จึงเป็นเกษตรกรที่มีรายได้มาจากภาคการเกษตรเพียง 1/3 ของรายได้ทั้งหมด ส่วนที่เหลืออีก 2/3 มาจากแหล่งอื่น ในภาพรวมระดับประเทศ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) ของไทยปัจจุบัน มาจากภาคเกษตรเพียง 10% เท่านั้น ในขณะที่มาจากภาคอุตสาหกรรม 40% และภาคบริการ 50%

ปัจจุบัน อาชีพของคนในชนบทคนหนึ่งๆ มีค่อนข้างหลากหลาย ทั้งเป็นชาวนาในชนบท คนขับรถแท็กซี่ในเมือง ค่าขายเล็กๆ น้อยๆ หรือเป็นพ่อค้าระดับกลางถึงระดับใหญ่ เป็นคนงานอพยพไปต่างประเทศ โดยเฉพาะอาชีพหลังสุดนี้ ถือเป็นแหล่งรายได้ใหญ่มากของคนชนบท และเป็นส่วนที่ทำให้โลกทัศน์ของตนเปลี่ยนแปลงไปมาก เพราะไม่ได้เพียงไปทำงานที่กรุงเทพฯ บั๊กซ์ใต้ หรือเชียงใหม่ แต่ไปถึงนอร์เวย์ สวีเดน ญี่ปุ่น เป็นต้น หรือแม้แต่ชนกลุ่มน้อยในแถบภูเขา อย่างในเชียงรายได้ก็ไม่ได้ผลิตสินค้าขายเฉพาะให้กับในเมืองเท่านั้น แต่อยู่ในระบบการขนส่งและค้าขายสินค้ากับทั่วโลก เนื่องจากมีคนต่างประเทศมาติดต่อโดยตรงถึงในหมู่บ้านบนภูเขาหรือที่ๆ ห่างไกล ดังนั้น ความคิดเรื่องชาวบ้านคือชาวนาชาวไร่ นั้น จึงไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงอีกต่อไป ชาวบ้านปัจจุบันอาจเรียกได้ว่าเป็น “ชนชั้นกลาง

ใหม่” หรืออาจเรียกอย่างศัพท์แสงทางวิชาการยุคหลังว่า “ชานาโพสท์โมเดิร์น”⁷ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับทั้งในตัวเมือง และในต่างประเทศผสมปนเปกันหมด นี่ถือเป็นปรากฏการณ์ ส่วนหนึ่งของโลกาภิวัตน์นั่นเอง

ท่ามกลางสภาวะการติดต่อกับทั้งในเมืองใหญ่และต่าง ประเทศ ก่อให้เกิดการส่งข่าวสารไปมาระหว่างถิ่นที่ต่าง ๆ กับคนในท้องถิ่นเดิม แม้ปัจจุบัน คนตามหมู่บ้านจะใช้ อินเทอร์เน็ตไม่มากนัก แต่ก็รวมตัวกันไปดูโทรทัศน์ผ่าน ดาวเทียมที่บ้านหลังหนึ่ง ๆ ที่มีฐานะเพียงพอที่จะติดตั้ง ระบบนี้ได้ ดังนั้นข่าวสารข้อมูลจึงมีการไหลเวียนไปมาไม่ น้อย สามารถรับรู้เรื่องราวทั้งที่เกิดในกรุงเทพฯ ลอนดอน หรืออเมริกา ไปในขณะเดียวกันได้ด้วย ในอีกทางหนึ่ง วิชยุ ชุมชนก็มีบทบาทสูงมากขึ้น เมื่อมีการอภิปรายในรัฐสภา ชาว บ้านหลายส่วนก็จะหยุดงานเพื่อฟังการอภิปรายว่าสมาชิก สภาผู้แทนฯ ของตนพูดอย่างไรบ้าง

ดังนั้น หากพิจารณาในทางการเมืองแล้ว การใช้เส้นแบ่ง เมือง/ชนบทอย่างชัดเจนอาจไม่มีประสิทธิผลอีกต่อไปแล้ว กลุ่มคนเสื้อแดงที่เคลื่อนไหวแสดงพลังทางการเมืองอย่าง มากในช่วงปี 2552-2553 นั้น ไม่รู้สึกว่าเป็น “ไพร่” อีกต่อไป และอยากเรียกร้องสิทธิพิเศษแบบที่คนเมืองได้รับ ให้แก่ตนเองบ้าง⁸

3.2. สำนักทางการเมืองที่เปลี่ยนไป⁹

ปัจจัยสำคัญอีกประการที่ส่งผลกระทบต่อสำนักทางการเมือง คือ เรื่องการกระจายอำนาจหลังรัฐธรรมนูญ 2540 และ พ.ร.บ.การกระจายอำนาจ ปี 2542 กล่าวคือ ก่อนหน้านั้น การเลือกตั้งมี 3-4 ปี/ครั้ง แต่กระบวนการกระจายอำนาจ สู้อำเภอนั้น ทำให้การเลือกตั้งถี่มากขึ้น เพราะต้องมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด (สจ.), องค์การบริหารส่วน ตำบล (อบต.), สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.), วุฒิสมา ชิกฯ (สว.) เป็นต้น นับจนถึงปัจจุบันกระบวนการเลือกตั้งที่ กระจายไปทั่วประเทศทำให้เกิดหวัคະແນน ธุรกิจที่โยงกับหวัคະແນน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายหวัคະແນนทั่วประเทศ ทำให้ ชาวบ้านเห็นผลประโยชน์จากการเลือกตั้งและเห็นความ แตกต่างระหว่างนายอำเภอ (ที่มาจากการแต่งตั้ง) กับนักการเมือง (ที่มาจากการเลือกตั้ง) ในหลายกรณีที่นักการเมือง ไม่เป็นที่พอใจของชาวบ้าน ก็จะถูกเดินขบวนปลดออกจาก ตำแหน่ง กระบวนการเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้เรื่อง สิทธิทางการเมืองของตนเอง และเปลี่ยนความคาดหวังที่มีต่อ

รัฐบาล ทั้งหมดนี้เริ่มก่อตัวขึ้นมาตั้งแต่ก่อนที่พรรคไทยรักไทย จะมาเป็นรัฐบาลแล้ว

กระนั้นก็ตาม แม้กระบวนการกระจายอำนาจ จะทำให้ อำนาจการตัดสินใจหลายอย่างถูกกระจายไปสู่ส่วนท้องถิ่น แต่โครงสร้างพื้นฐานทางอำนาจของการเมืองไทยและอำนาจ รัฐ ยังคงกระจุกตัวอยู่ที่ศูนย์กลางในกรุงเทพฯ การตัดสินใจ หลากหลายประการ โดยเฉพาะนโยบายหรือโครงการพัฒนา ขนาดใหญ่ยังคงลึทธิขาดมาจากศูนย์กลางแต่เพียงฝ่ายเดียว เป็นสำคัญ ดังนั้น อັดลัทธิทางการเมืองของแต่ละภูมิภาคจึง ไม่อาจทัดทานกระแสความเข้มแข็งกว่าของอำนาจส่วนกลาง ได้ ประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดทางการเมือง และอັดลัทธิท้องถิ่น จึงประหนึ่งเหมือนถูกละเลยและถูก บัดให้ตกเป็นเรื่องรองลงไป นักการเมืองท้องถิ่นที่เคยพากันเข้ามาอยู่ในศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองที่กรุงเทพฯ ยัง คงกระจุกตัวและชิงไหวชิงพริบในทางอำนาจกับนักการเมือง และข้าราชการในกรุงเทพฯ เป็นสำคัญเช่นกัน

ในบริบทรวมการเมืองของไทย ที่มีลักษณะทั้งเป็นการ กระจายอำนาจออกไปบางส่วน แต่อำนาจหลัก ๆ สำคัญ ๆ ยังคงกระจุกอยู่ที่ศูนย์กลางดังกล่าวข้างต้นนี้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และพรรคไทยรักไทย ก็ถือเป็นตัวเร่งปฏิริยาไม่ น้อยเช่นกัน หลังวิกฤติเศรษฐกิจ ปี 2540 นั้น ผู้คนทุกภาค ส่วนของไทยได้รับผลกระทบมากมาย กลุ่มคนรายนั้น ทรัพย์สินเสียหายไปหลายส่วน แต่ก็ยังมีเงินสดไว้ใช้จ่าย กลุ่ม คนที่ได้รับผลกระทบหนักที่สุด คือ คนที่มีรายได้นับร้อยวัน แรงงาน และชาวนาข้าวไรที่ไม่สามารถขายข้าวและพืชผลได้ ในบริบทเช่นนี้ พรรคไทยรักไทยสามารถผลิตนโยบายใหม่ ๆ ที่ถูกใจกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักเหล่านี้ได้ ทั้ง นโยบายปลดหนี้ 3 ปี, นโยบายกองทุนหมู่บ้าน, นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค, นโยบาย SML ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ ไม่สามารถเสนอนโยบายที่น่าสนใจได้ และเมื่อได้เป็นรัฐบาล แล้ว พรรคไทยรักไทยยังสามารถทำทุกอย่างตามที่สัญญาไว้ ได้ภายใน 2 ปีอีกด้วย

ช่วงที่พรรคไทยรักไทยเป็นรัฐบาล จำนวนเม็ดเงินที่ลงไป ในพื้นที่ชนบทนั้นเมื่ออยู่อย่างมหาศาลเมื่อเทียบกับช่วงก่อนหน้า นั้น และแม้จะกล่าวว่านโยบายของไทยรักไทยประสบความสำเร็จเพียง 20-30% ก็ยังถือว่าปริมาณที่มากอยู่ดี เมื่อเทียบกับเม็ดเงินที่ลงไปถึงชุมชนท้องถิ่นในยุคก่อนหน้า นั้นทั้งหมดที่ต้องเสียไปกับการคอร์รัปชั่นระหว่างทาง ดังนั้น กล่าวได้ว่า พ.ต.ท.ทักษิณและพรรคไทยรักไทยเข้ามาเป็น

รัฐบาลในช่วงที่ชาวบ้านกำลังเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการเมืองและการเลือกตั้งท้องถิ่น และ พ.ต.ท.ทักษิณยังเป็นตัวเร่งสำนึกทางการเมืองของคนชนบทอีกด้วย โดยสามารถทำให้ผู้คนเห็นว่า นโยบายที่สัญญาไว้สามารถทำได้จริง กินได้ เห็นผล และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้จริง

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ปัญหาวิกฤติความขัดแย้งทางการเมืองของไทยที่ขยายตัวนับจากปี 2548 มาจนถึงปัจจุบันนั้น ความเหลื่อมล้ำเชิงเศรษฐกิจ ไม่ใช่เรื่องสำคัญที่สุด เพราะได้มีการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำไปอยู่มากแล้วในยุครัฐบาลทักษิณ ประเด็นปัญหาปัจจุบัน เป็นเรื่องเรียกร้องให้มีสิทธิอย่างเสมอภาคกันมากกว่า¹⁰

3.3. ความรู้สึกเรื่องความยุติธรรม¹¹

แม้ว่าตามเจตนารมณ์เดิมของหลักการเรื่องกฎแห่งกรรมที่พระพุทธเจ้าสอนนั้น จะนำไปเพื่อการปฏิเสธระบอบวรรณะที่มีอยู่อย่างเหนียวแน่นในอินเดีย แล้วเปลี่ยนมาเป็นการพยายามทำให้คนทั่วไปเข้าใจว่าชีวิตมนุษย์เราจะเป็นเช่นไร ย่อมขึ้นอยู่กับผลแห่งการกระทำ ไม่ใช่ผลแห่งชาติกำเนิดหรือวรรณะ แต่เมื่อพุทธศาสนาแพร่เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลักการข้อนี้กลับถูกอธิบายใหม่เพื่อเสริมความเข้มแข็งของระบบการแบ่งชนชั้นว่าเป็นเรื่องที่ยุติธรรมแล้ว เพราะเป็นผลกรรมที่แต่ละคนกระทำมาตั้งแต่ชาติปางก่อน

เดิมทีเดียว แนวคิดเรื่อง “ชีวิตที่ดี” และวัฒนธรรมความ คิดเรื่องความยุติธรรมนั้น ประเทศไทยเคยนิยามไว้โดยอ้างอิงกับหลักกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนา และมีเรื่องเล่าอย่าง พระเวสสันดรชาดกที่เน้นการเสียสละสิ่งต่างๆ เพื่อสั่งสมบุญไว้สำหรับชาติหน้าย้ำหลักการเรื่องนี้ ทำให้คนไทยที่เป็นชนชั้นล่างรู้สึกว่าเราไม่สามารถแก้ไขอะไรได้ในชาตินี้ ต้องรอชาติหน้า เป้าหมายเรื่อง “การหลุดพ้น” ที่ถูกลดลงให้เหลือ “ขึ้นสวรรค์” และต่อมรดกเหลือการมีกษัตริย์ชาวพุทธผู้ทำหน้าที่ลงมาอุปถัมภ์ต่อชนชั้นล่าง และชนชั้นล่างไม่ต้องลงมือทำอะไรเลย เพียงแต่รอรับทุกอย่างจากกษัตริย์หรือคนอื่นๆ ในกลุ่มชนชั้นนำเท่านั้น “ไตรภูมิพระร่วง” ก็เป็นเรื่องเล่าอีกเรื่องหนึ่งที่ทำให้พุทธศาสนาถูกเข้าใจเป็นการส่งเสริมสังคมแบบมีช่วงชั้น และสื่อสารกับสังคมไทยผ่านจิตรกรรมฝาผนัง การฟังเทศน์ และพิธีกรรมต่างๆ โครงการความช่วยเหลือเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นและกำกับสังคมไทยตลอดมาอย่าง มีเสถียรภาพ แม้ว่าจะมีความพยายามสร้างเรื่องเล่าชุดใหม่คือ “มหาชนก” ขึ้นมาเปลี่ยนความหมายจากการเสียสละและรอรับ (ตามเวสสันดรชาดก) ไปสู่ความเพียรพยายามไป

ให้ถึงเป้าหมายด้วยตัวเอง แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เพราะไม่สามารถสร้างสีสันและอารมณ์ความรู้สึกได้มากเท่า พระเวสสันดรชาดก

ก่อนยุครัฐบาลทักษิณ โครงการความช่วยเหลือดังกล่าว ทำให้จุดอ้างอิงความรู้สึกยุติธรรมอยู่ที่ชนชั้นเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อจะตัดสินว่าชีวิตตนเองดีเพียงใด คนในชนชั้นล่างจะเปรียบเทียบอ้างอิงกับชนชั้นล่างด้วยกัน แต่รัฐบาลทักษิณ ทำให้จุดอ้างอิงนี้เปลี่ยนไปอยู่ที่ชนชั้นกลาง โดยที่ไม่ใช่ชนชั้นกลางในเมืองใหญ่หรือในกรุงเทพฯ แต่เป็นการอ้างอิงกับชนชั้นกลางตามตัวเมืองในต่างจังหวัด ชนชั้นล่างเริ่มรู้สึกว่าชีวิตตนเองสามารถเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นได้จริง จากนโยบายต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น อาทิเช่น คนขับรถแท็กซี่ จากเดิมต้องเช่ารถขับ นโยบายกองทุนหมู่บ้านที่สามารถให้กู้ยืมได้ 200,000 บาทของ พ.ต.ท.ทักษิณทำให้เขาสามารถร่วมหุ้นกับญาติพี่น้องและเป็นเจ้าของรถแท็กซี่ทั้งหมด 6 คัน กล่าวคือ พัฒนาตัวเองกลายเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดเล็กนั่นเอง

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ โครงการ 1 อำเภอ 1 ทุน ซึ่งส่งลูกหลานหัวคะแนนจำนวนมากไปเรียนในต่างประเทศนั้น แม้ในเชิงคุณภาพของโครงการและการดูแลด้านสวัสดิการนักเรียนที่ส่งไปจะยังเป็นคำถามอยู่ แต่ก็มีผลมากเพียงพอที่จะทำให้ครอบครัวชนชั้นล่าง รู้สึกว่า ความฝันที่อยู่แสนไกลที่ตนไม่เคยคิดว่าจะเป็นไปได้ ก็เป็นไปได้จริงด้วยนโยบายของ พ.ต.ท.ทักษิณ ทั้งหมดนี้ทำให้เห็นว่าคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นสามารถเป็นไปได้ในชาตินี้ ไม่จำเป็นต้องสั่งสมบุญเพื่อรอชาติหน้า ดังนั้น ในสายตาของคนไทยส่วนนี้ พ.ต.ท.ทักษิณ จึงเป็นผู้ที่ทำให้เขา “ลืมตาอ้าปาก” ได้

4. การตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลง

4.1. กระแสความไม่พอใจต่อรัฐบาลทักษิณ¹²

เมื่อขึ้นมาอยู่ในตำแหน่งผู้นำประเทศแล้ว ดูเหมือนว่าตัวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เองก็เรียนรู้เรื่องการเป็นผู้นำประเทศได้อย่างรวดเร็ว โดยจับเรื่องอารมณ์ความรู้สึกร่วมของผู้คน แล้วนำเสนอตัวเองว่าเป็นผู้นำที่เพื่อชาวบ้าน เป็นผู้นำที่ชาวบ้านจับต้องได้ และทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่า พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นพวกเดียวกับตน พ.ต.ท.ทักษิณนำเสนอตัวเองว่าจะสู้กับกลุ่มคนที่ประกอบด้วยชนชั้นสูง นักธุรกิจใหญ่และระดับกลาง ข้าราชการ ทหาร ฯลฯ เพื่อเปลี่ยนการเมืองแบบชนชั้น

นำไปไปสู่ชาวบ้าน แต่เดิมนั้น คนกลุ่มดังกล่าวได้ถูกร้อยโยงเข้าด้วยกัน โดยระบบลำดับชั้น ยึดโยงกันด้วยแนวคิดความเป็นเอกภาพ (unity) ตามอุดมการณ์ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และใช้เครือข่ายช่วยเหลือกันในเรื่องธุรกิจและผลประโยชน์อื่นๆ เครือข่ายเหล่านี้ไม่ได้เกาะตัวกันแน่นหนาหรือแข็งตัว แต่มีความยืดหยุ่นสูง มีการเชื่อมชว่นักธุรกิจใหม่ๆ เข้ามาอยู่ในเครือข่ายด้วย แต่เดิมนั้นเป็นกลุ่มนักธุรกิจในกรุงเทพฯ ต่อมาก็รวมนักธุรกิจในต่างจังหวัด ขยายต่อมาเป็นข้าราชการ ทหาร ศาล ฯลฯ พ.ต.ท.ทักษิณนำเสนอตัวเองว่าจะสู้กับคนเหล่านี้ ที่เป็นอุปสรรคขวางกั้นการพัฒนาของประชาชนตามแนวทางที่ควรจะเป็น

อย่างไรก็ตาม นโยบายประชานิยมของ พ.ต.ท.ทักษิณนั้น มีความเสี่ยงสูงในระยะยาว เพราะจำเป็นต้องหาเงินมาใช้จ่ายในครอบคลุมเม็ดเงินที่จะลงไปให้ชนบท เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดหนี้สาธารณะขึ้น ที่มงานในพรรคไทยรักไทยรู้ว่าจะต้องขึ้นภาษี จึงได้จัดการให้รัฐมนตรีกระทรวงการคลังเรียกเก็บภาษีจากกลุ่มธุรกิจที่เสียภาษี ทำให้สร้างศัตรูไว้จำนวนมาก ในระหว่างนี้ องค์กรธุรกิจใดที่อยู่ในเครือข่ายระบบพรรคพวกที่โยงกับ พ.ต.ท.ทักษิณได้ประโยชน์ ในขณะที่ธุรกิจที่โยงกับพรรคประชาธิปัตย์ถูกกีดกันออกไปจากวงผลประโยชน์ เช่น ช่วงเลือกตั้ง ผู้ที่ไม่มาบริจาคหรือสวามิภักดิ์ให้กับพรรคไทยรักไทยก็จะมีกระบวนการทางการเมืองไปจัดการกับหัวคะแนน ดังกรณีก้านันเป๊าะ เป็นต้น

แม้ในภาพรวมแล้ว ชาวบ้านรู้สึกว่าได้รับประโยชน์จากนโยบายของ พ.ต.ท.ทักษิณและไทยรักไทยอย่างมาก แต่ในทางตรงกันข้าม กลุ่มคนราว 15% ที่ทำงานสายวิชาชีพ (professional) ในตัวเมืองนั้น ไม่รู้สึกว่าได้รับอะไรเป็นชิ้นเป็นอัน นอกจากมีการลงทุนจากต่างประเทศมากขึ้น เศรษฐกิจโดยรวมดีขึ้น จึงทำให้ตนยังฝังงานทำอยู่ ในขณะเดียวกัน ภาพลักษณ์ของ พ.ต.ท.ทักษิณและพรรคไทยรักไทยในสายตาของชนชั้นกลางในเมือง คือ คอร์รัปชั่น มีนโยบายแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยใช้ความรุนแรง ทั้งยังมีความอหังการของ พ.ต.ท.ทักษิณที่อาสาจะไปต่อกรกับกลุ่ม “คณาธิปไตย” โดยเฉพาะทหารและอำนาจนอกรัฐธรรมนูญ

กระแสความไม่พอใจ พ.ต.ท.ทักษิณนี้ถูกสั่งสมไว้มากขึ้นเรื่อยๆ ตลอดเวลาที่รัฐบาลไทยรักไทยจัดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจและโครงการเมืองไทยมากมาย จนกระทั่ง พ.ต.ท.ทักษิณเข้าไปแทรกแซงการแต่งตั้งทหาร ทั้งนี้ ด้วยรู้ตัวว่าสิ่งที่พรรคไทยรักไทยทำมาตลอด เป็นการทำลายกลุ่มเครือข่ายอำนาจเดิมอย่างมาก จนอาจเกิดการรัฐประหารได้กลับ

ได้ จึงจำเป็นต้องไปจัดการควบคุมกองทัพให้ได้เสียก่อน แต่การแทรกแซงครั้งนี้ไม่ได้ทำอย่างสุจริตเพียงพอ จึงทำให้เกิดแรงต้านกลับ โดยไปรวมตัวกับกระแสความไม่พอใจเดิมที่มีอยู่แล้ว โดยเฉพาะร่วมกับกลุ่มของสนธิ ลิ้มทองกุล

4.2. การตอบสนองของกลุ่มพลังอำนาจเดิม

นับแต่เริ่มแรกของการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลทักษิณราวกลางปี 2548 นั้น ประเด็นเรื่องพฤติกรรมของตัวอดีตนายกฯ ทักษิณที่มีหมิ่นเหม่ต่อการจลาจลจ้วงพระราชอำนาจ การแต่งตั้งสังฆราชสองพระองค์ กรณีผู้ว่าการสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ฯลฯ ล้วนเป็นปัจจัยอย่างดีที่ทำให้ประเด็นเกี่ยวกับพระราชอำนาจและสถาบันกษัตริย์เข้ามาข้องเกี่ยวกับความขัดแย้งทางการเมือง สถาบันกษัตริย์ถูกท้าทายเรื่อยมา โดยเฉพาะนับตั้งแต่การเปิดประเด็นโดยพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และมีกระแสวิวาทะอย่างจริงจังเรื่องการขอย้ายกรมตำรวจพระราชทาน โดยใช้มาตรา 7 แห่งรัฐธรรมนูญ 2540 เมื่อเดือนมีนาคม 2549 ซึ่งมีผู้ที่ไม่เห็นด้วยออกมามากมาย

ปัญหาการจัดการพระราชอำนาจว่าควรมีขอบเขตมากน้อยเพียงใด ไม่เคยหาข้อยุติได้อย่างลงตัวเลย หากพิจารณาย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์นับแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองปี 2475 เป็นต้นมา เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถือเป็นครั้งแรกที่การเมืองไทยมีนายกรัฐมนตรีมาจากการแต่งตั้งโดยได้รับพระราชทานมาจากสถาบันกษัตริย์ หลังจากนั้นเรื่อยมาธรรมเนียมปฏิบัติที่นายกรัฐมนตรีจะต้องได้รับการยอมรับตามมาตรฐานคุณธรรมทางการเมือง โดยมีสถาบันกษัตริย์เป็นหมุดหมายหลัก ก็ดูเหมือนจะเกิดขึ้นมาและดำรงสืบเนื่องมากระทั่งปัจจุบัน

พลังด้านคุณธรรมดังกล่าวของสถาบันกษัตริย์เกิดขึ้นจากการได้รับการยอมรับโดยประชาชนที่เห็นถึงการเสียสละเพื่อบ้านเมือง ทำงานอย่างหนัก ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ดำเนินมาตลอดราว 50 ปี นับแต่เสด็จนิวัติพระนครเป็นการถาวรในปี 2494 กระทั่งหลังวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 โดยเฉพาะงานพัฒนาชนบทในพื้นที่ห่างไกลตามภูมิภาคต่างๆ จนกระทั่งแม้สถาบันกษัตริย์จะไม่มีอำนาจทางการเมืองโดยทางกาย แต่สามารถสถาปนาพระราชอำนาจนำขึ้นมาจนกลายเป็นศูนย์รวมจิตใจและหมุดหมายแห่งคุณธรรมของผู้นำประเทศในปัจจุบัน¹³

กล่าวโดยใช้ภาษาของ ธงชัย วินิจจะกูล คือ สถาบันกษัตริย์ ซึ่งหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี 2547 เคยถูกทำให้ “อยู่เหนือการเมือง” ในลักษณะที่ถูกกีดกันออกไปไม่ให้มีบทบาททางการเมืองแบบรัฐสภานั้น หลังปี 2516 เป็นต้นมา สถานะ “อยู่เหนือการเมือง” ถูกแปรสภาพให้กลายเป็นขึ้นไปมีอำนาจอยู่เหนือระบบการเมืองแบบรัฐสภา แต่ไม่ได้รับความสนใจนำมาประมวลวิเคราะห์ในฐานะกลุ่มพลังทางการเมืองที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งนอกเหนือจากกลุ่มทหารและกลุ่มธุรกิจ¹⁴

เมื่อขึ้นไป “อยู่เหนือการเมือง” ในความหมายแบบหลังนี้แล้ว กระแสความคิดที่ว่า “เป็นประชาธิปไตยหรือไม่ อาจไม่สำคัญเท่ากับการได้คนดีมาปกครอง” ก็เกิดขึ้นตามมาด้วยเช่นกัน ดังมีผู้เห็นว่า ผู้นำที่มาจากแต่งตั้ง คือ ผู้นำที่เป็นคนดี ซึ่งแตกต่างจากนักการเมืองที่มาจากเลือกตั้งอันสกปรก เต็มไปด้วยการซื้อสิทธิขายเสียง¹⁵ อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการเป็นผู้นำที่ดีนั้น นายกรัฐมนตรีที่มาจากเลือกตั้งดังกล่าว อาจพอยอมรับได้ หากไม่ก้าวเลยขอบข่ายคุณธรรมที่สถาบันกษัตริย์ได้แสดงเป็นตัวอย่างไว้

ดังนั้น นายกรัฐมนตรีที่มาจากเลือกตั้งอย่าง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่มีบุคลิกแข็งกร้าว มีฐานอำนาจทางเศรษฐกิจอย่างหนาแน่น และคอยยุบสภานำมาทางการเมืองมากขึ้นเรื่อยๆ ในหลากหลายแง่มุม ทั้งในแง่ของการแทรกแซงและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสถาบันทางการเมืองด้านต่างๆ ที่มีอยู่เดิมอย่างมาก ในแง่การได้รับความนิยมจากมวลชนคนไทยจำนวนมาก แต่มีความคลุมเครือเรื่องความไม่โปร่งใสและการมีผลประโยชน์ทับซ้อน ลักษณะการเป็นผู้นำของตัวนายท. พ.ต.ท.ทักษิณ นั้น เหมือนหมื่นผู้นำมาตลอด จนกระทั่งในที่สุดก็ไม่สามารถได้รับการยอมรับได้อีกต่อไป เมื่อมาถึงประเด็นพฤติกรรมที่ไม่ชัดเจนต่อสถาบันกษัตริย์

เมื่อนำประเด็นดังกล่าวมาพิจารณาควบคู่กับปัญหาการเมืองภายในสถาบันกษัตริย์และสถานะที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระชนมายุมากขึ้น ดังนั้น การตอบโต้ต่อพลังอำนาจใหม่ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่รัฐบาลทักษิณจึงก่อเกิดขึ้น โดยเริ่มแรกไม่ได้คิดว่าจะบานปลายมาจนถึงเพียงนี้ อย่างไรก็ตาม พลังทางการเมืองของกลุ่มอำนาจเก่าได้เข้าปะทะกับกลุ่มอำนาจใหม่ทั้งในระดับชนชั้นนำ และระดับมวลชนในเวลาต่อมา เนื่องด้วยพลังการสื่อสารและการระดมมวลชนในระดับต่างๆ การปะทะกันระหว่างอำนาจเก่ากับใหม่นี้ ได้แผ่ขยายไปถึงระดับมวลชนคนไทยที่ยึดมั่นอยู่กับอุดมการณ์ของทั้งสองอีกด้วย

การทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 เป็นหมุดหมายสำคัญยิ่งของการเมืองไทยที่แสดงถึงสภาวะความระอึกระอ่วนใจที่มีอยู่ระหว่างการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง การดึงสถาบันกษัตริย์มาเกี่ยวข้อง โดยใช้เป็น “อาวุธทางการเมือง” ด้วยข้อกล่าวหาเรื่อง “หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ” ในวิกฤตการเมืองช่วงที่ผ่านมา รวมถึงปัญหาการเมืองและความขัดแย้งภายในสถาบันกษัตริย์ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองอย่างทั่วด้านของประเทศไทยในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ยิ่งทำให้สถาบันกษัตริย์เกิดภาวะที่ไม่สามารถเป็นหมุดหมายแห่งการเป็นศูนย์รวมความหลากหลายของคนในชาติ เพื่อสร้างความมีเอกภาพและความมั่นคงของชาติได้อีกต่อไป

แม้ส่วนหนึ่งในสถาบันกษัตริย์และกลุ่มกษัตริย์นิยมจะตระหนักในข้อจำกัดของตัวเองว่าไม่สามารถทำอะไรแบบเดิมที่เคยทำมาในช่วง 30-40 ปีนี้ได้แล้วเช่นกัน แต่อีกส่วนหนึ่งก็จะพยายามใช้มาตรการและวิธีคิดแบบเดิม โดยที่ยังคงพยายามผลักดันวิธีการแก้ปัญหาในกระบวนทัศน์เดิมที่เน้นเรื่องการทำให้อยู่ในอำนาจต้องเป็น “คนดี” เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลง หลักการเรื่องความเป็นเอกภาพและความมั่นคงของชาติที่ผูกโยงกับ “ชาติ ศาสน์ กษัตริย์” ที่ได้รับการบัญญัติไว้โดยรัชกาลที่ 6 จึงยังคงเป็นอุดมการณ์สำคัญของผู้คนในปีนี้ในการพยายามสร้างสันติสุขในสังคมไทย โดยมีเครือข่ายกลุ่มพลังทางการเมืองเดิมทั้งระบบราชการ สถาบันตุลาการ กองทัพ เครือข่ายธุรกิจจำนวนหนึ่ง ฯลฯ เป็นทั้งกลไกและพันธมิตรหลัก

ในกระบวนวิธีคิดของกลุ่มพลังอำนาจเดิม วิธีรับมือกับความเปลี่ยนแปลงเป็นไปในแนวทางเดียวกับการทำรัฐประหารยึดอำนาจและทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณไม่สามารถกลับมาบริหารบ้านเมืองไทยได้อีกต่อไป อีกทั้งใช้กระบวนตุลาการภิวัตน์ที่ให้นายกรัฐมนตรีจากพรรคพลังประชาชนต้องพ้นสถานภาพลง แล้วได้ อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีแทน ทั้งที่มาจากพรรคการเมืองเสียงข้างน้อยกว่า โดยเชื่อกันว่ากองทัพมีส่วนผลักดัน ชุดเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ส่งผลให้กลุ่มพลังอำนาจใหม่และผู้คนที่ “ลืมหูลืมตาปาก” ได้จากนโยบายของรัฐบาลทักษิณรู้สึกโกรธมาก เพราะรู้สึกวาสิทธิของตนถูกทำลายลงไป จึงเกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองจนกลายเป็นขบวนการคนเสื้อแดง ปี 2552-2553 ซึ่งมีขนาดใหญ่และต่อเนื่องกว่าขบวนการประชาชนในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

ในขณะเดียวกัน วิถีคิดของกลุ่มพลังอำนาจเดิมที่ปรากฏผลขึ้นหลังสุดเป็นแนวคิดเรื่อง “ความปรองดอง” หลังเหตุการณ์เมษายน-พฤษภาคม 2554 นั้น ยังคงตั้งอยู่บนฐานคิดเรื่องความมีเอกภาพแบบเดิมดังกล่าว มีแนวโน้มไปสู่ความหมายของการที่ทุกคน “ต้องคิดเหมือนกัน” และเชื่อมั่นในชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เหมือนๆ กัน ในขณะที่สังคมการเมืองไทยในปัจจุบัน เต็มไปด้วยความแตกต่างหลากหลายของความคิดทางการเมือง ในเรื่องที่ว่าสังคมควรเป็นไปในทิศทางใด โดยที่หลายส่วนมีความเห็นคล้อยตามกลุ่มความคิดใหญ่ 2 กลุ่มที่เกาะกันแบบหลวมๆ มีอิทธิพลโดดเด่นขึ้นและแสดงออกมาเป็นกลุ่มเสื้อเหลืองและกลุ่มเสื้อแดง ปัญหาเรื่องความคิดเหมือนกันหรือคิดต่างกันได้นี้ เป็นมูลเหตุฐานรากที่ทำให้สังคมการเมืองไทยอยู่ในภาวะชะงักงันเดินหน้าถอยหลังกลับไปกลับมาในช่วง 6-7 ปีที่ผ่านมา¹⁷

สิ่งที่เกิดขึ้นจากความพยายามรับมือความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยกระบวนการวิธีคิดแบบเดิมที่เน้นเรื่องความเป็นเอกภาพแบบชาติ ศาสน์ กษัตริย์ นี้ ส่งผลให้มีการใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อบังคับผู้คนจำนวนมาก บทบาทของทหารที่ปรากฏขึ้นหลังรัฐประหารและการใช้มาตรการทางกฎหมายในการบังคับใช้มากขึ้นในสังคมไทย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสถาบันอยู่ไม่น้อย กระทั่งกฎหมายรองรับและทำให้นายกรัฐมนตรีไม่สามารถมีอำนาจเหนือกองทัพได้อย่างเต็มที่ กล่าวคือ ในพรบ.กลาโหมฯ ฉบับใหม่นั้น นายกรัฐมนตรีไม่สามารถปลดผู้บัญชาการทหารบกได้ เพราะองค์ประกอบคณะกรรมการพิจารณาการปลด ผบ.ทบ. นั้นมีสัดส่วนเป็นบุคลากรในสายทหารจำนวนมาก และมีตำแหน่งรัฐบาลพลเรือนเพียง 1-2 คนเท่านั้น ปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นการโยกย้ายอำนาจการเมืองให้กลับมาเอื้อต่อกลุ่มอำนาจเดิมมากขึ้น และให้ความสำคัญกับรัฐสภาและประชาชนน้อยลง จึงทำให้เกิดแรงต้านจากกลุ่มคนเสื้อแดงเป็นอย่างมาก¹⁸

วิกฤตการเมืองไทยที่เกิดขึ้นใหม่ในรอบนี้ เกิดจากการสั่งสมอุดมภูมิและพลังทางการเมือง จากการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งไม่ให้เข้าถึงแก่นกลางมาเป็นเวลานาน สังคมการเมืองไทยถูกทำให้เชื่อว่ามีความเป็นหนึ่งเดียว เหมือนกันในทุกภูมิภาค ลักษณะโครงสร้างการตัดสินใจทางการเมือง ก็ไม่เอื้อให้อัตลักษณ์ท้องถิ่นในระดับภูมิภาคสามารถแสดงตัวตนและบทบาทขึ้นมามีส่วนร่วมในการกำหนดความเป็นไปของการเมืองไทยในภาพใหญ่ได้

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยเป็นตัวอย่างที่ดียิ่งสำหรับการที่อัตลักษณ์ท้องถิ่นแบบมลายูมุสลิมไม่สามารถมีที่มีทางอยู่ในการเมืองไทยในระดับประเทศได้มากเท่าที่ควร จึงเกิดการปะทุขึ้นมาของความรุนแรงในรอบใหม่ นับตั้งแต่เหตุการณ์ปล้นปืนในวันที่ 4 มกราคม 2547 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ก็ยังไม่มีทีท่าว่าจะจบลงไปได้ง่ายตายเลย ในขณะที่**ภาคใต้ตอนบน**ของไทย ก็กำลังเป็นพื้นที่ใหม่ที่จะประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาต่างๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชายฝั่ง ที่กำลังผันตัวจากชายฝั่งแถบภาคตะวันออก มาลงที่ภูมิภาคแถบนี้ ซึ่งก็ไม่ได้ได้รับความยินยอมให้รุกเข้าทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ได้อย่างง่ายๆ ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะ สำนักทางการเมืองของผู้คนในพื้นที่นี้ต่างไม่รู้สึกว่าอันตรายกว่าคนในศูนย์กลางแต่อย่างใด ทั้งยังมีทัศนคติไม่หวังพึ่งใคร ไม่ว่าจะป็นข้าราชการ นักการเมือง หรือแม้แต่องค์กรพัฒนาเอกชนเองก็ตาม

ภาคเหนือและภาคอีสานของไทยแต่เดิมนั้น อยู่ในภูมิภาคที่อำนาจจาริตไม่สามารถแผ่อิทธิพลไปถึงได้ง่ายนัก และไม่ได้มีสัมพันธไมตรีกับระบบราชการ ศรัทธาที่ให้ต่อผู้นำประเทศจะมีก็แต่เฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งที่ทรงมีโครงการหลวงเข้าไปทั้งสงคราะห์และพัฒนาพื้นที่ห่างไกลบนภูเขาสูง (ซึ่งก็เพลาลงไปมากในระยะหลังเนื่องด้วยพระชนมายุที่มากขึ้น) ไม่สามารถมแต่การยอมรับดังกล่าวไม่ได้ขยายมาถึงข้าราชการ ในทางตรงข้าม ทั้งสองภูมิภาคนี้มักหวังพึ่งนักการเมืองมากกว่าในแง่ที่ใช้ต่อรองกับข้าราชการ กระนั้น ที่ผ่านมานักการเมืองของไทยก็มักทำงานแบบข้าราชการมากกว่า กล่าวคือ ไม่มีนโยบายเป็นขึ้นเป็นอัน ที่จะสามารถช่วยพัฒนาระดับประชาชนได้อย่างจริงจัง กระทั่งเมื่อรัฐบาลทักษิณเข้าถึงคนในภูมิภาคนี้และนำเสนอตัวว่าจะจัดการกับระบบราชการที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาผู้คนพร้อมกันนโยบายมากมายที่ทำให้ผลประโยชน์ตกมาถึงประชาชนอย่างเป็นจริงเป็นจังและจับต้องได้ จึงทำให้เขาได้รับการตอบรับ หรือกระทั่งเทใจให้ เป็นอย่างดี

ในบรรดาภูมิภาคต่างๆ นี้ ดูเหมือนจะมีเพียง**ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง** ที่ยังมีสัมพันธไมตรีใกล้ชิดและไม่มีความขัดแย้งชนิดแยกขั้วเข้ากันไม่ได้กับศูนย์กลางทางการเมืองในกรุงเทพฯมากนัก กระนั้นก็ตาม ภูมิภาคดังกล่าว ก็ไม่ได้หวังพึ่งเพียงระบบราชการแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ในบางครั้งก็ยังมีไมตรีกับนักการเมืองใหม่ๆ ในพรรคการเมืองขนาดกลาง ถึงขนาดเล็กของการเมืองไทยด้วยเช่นกัน

กระนั้นก็ตาม ดังที่กล่าวแล้วว่า โครงการการตัดสินใจทางการเมือง และโครงสร้างอำนาจรัฐไทยนั้น ยังไม่ได้กระจายตัวออกไปให้พื้นที่ท้องถิ่นและภูมิภาคมีบทบาทหลักในการมีส่วนร่วมตัดสินใจ จึงทำให้ไม่มีความขัดแย้งชนิดใดเกิดขึ้น พลังความขัดแย้งจึงต้องผันตัวเข้ามาสู่ศูนย์กลางประเทศ ความขัดแย้งทางการเมืองของไทยในรอบนี้ ถือเป็นความขัดแย้งที่ใหญ่มากในระดับประเทศ เมื่อผันตัวเข้ามาสู่ศูนย์กลางประเทศ จึงก่อตัวเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง 2 ขบวนการหลักๆ และเนื่องจากโครงการการเมืองเป็นแบบรวมศูนย์และผูกขาดค่อนข้างมาก ทำให้เป้าหมายของทั้งสองฝ่ายอยู่ที่การแย่งชิงอำนาจรัฐ ยิ่งทำให้ความขัดแย้งมีการเติมพื้นที่สูงมาก ชนิดใครพลาด ก็ถึงคราวหมดสิ้น ดังนั้น จึงทำให้สภาวะแยกตัวของความขัดแย้งยิ่งเกิดขึ้นอย่างหนักหน่วง เพราะต่างฝ่ายล้วน “ชี้หลังเสือ” กันมาไกลเกินกว่าที่จะลงจากหลังเสือ หันหลังกลับกันได้ง่าย ๆ อีกต่อไป

ในภาวะดังกล่าวนี้ ความเสี่ยงต่อวิกฤติความรุนแรงและการนองเลือดขนาดใหญ่ของมวลชน ก็ยิ่งมีความเป็นไปได้ว่าจะเกิดมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังที่ได้เกิดขึ้นประปรายบ้างแล้ว ในระหว่างปี 2551-2553 ดังนั้น กระบวนการแก้ไขปัญหาวิกฤติความขัดแย้งทางการเมืองของไทยในช่วงต่อไป จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงการให้ที่ให้ทางแก่อัตลักษณ์ทางการเมืองของท้องถิ่นและภูมิภาคได้มีบทบาทมากขึ้น พยายามลดระดับความตึงตัวของโครงการอำนาจรวมศูนย์ให้มากขึ้น เพื่อลดความตึงเครียดของการปะทะกันระหว่างภูมิภาคต่างๆ และเอื้อให้การเมืองไทยสามารถเปลี่ยนผ่านไปสู่สภาวะใหม่ได้อย่างราบรื่นมากที่สุดและสูญเสียชีวิตเลือดเนื้อน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ภาคสอง : ที่ขัดแย้งกัน

5. สมมติฐาน 4 แบบว่าด้วยวิกฤติการเมืองไทย

สาเหตุของวิกฤติการเมืองไทยในรอบ 6-7 ปีที่ผ่านมา อาจอธิบายได้ด้วยสมมติฐาน 4 แบบ¹⁹ ได้แก่

สมมติฐานแบบแรก นับแต่คณะราษฎรทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อปี 2475 มากระทั่งปัจจุบันนั้น สถาบันกษัตริย์ยังไม่ได้อยู่ภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญจริง

สมมติฐานแบบที่สอง คือ ระบอบประชาธิปไตยของไทยยังขยายตัวไม่สมบูรณ์ถึงที่สุด กล่าวอีกนัยหนึ่ง สมมติฐานแบบนี้ถือว่า ระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (constitutional monarchy) นั้นเป็นระยะเปลี่ยนผ่านจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ไปสู่ระบอบสาธารณรัฐ ดังนั้น แม้จะเป็นระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญแล้ว ก็จะต้องพัฒนาต่อไปกระทั่งถึงระบอบสาธารณรัฐ

สมมติฐานแบบที่สาม ปัญหาวิกฤติการเมืองไทยนั้น อันที่จริงแล้ว เป็นเรื่องทุจริตคอร์รัปชันและวงจรอุบาทว์ทางการเมืองเท่านั้น แต่ผู้ที่เกี่ยวข้องพยายามดึงเอาสถาบันกษัตริย์มาเกี่ยวข้องด้วย โดยกล่าวว่าสถาบันกษัตริย์ยังไม่อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญจริง

สมมติฐานแบบที่สี่ คือ ไม่ว่าจะอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองแบบที่มีกษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ แบบประธานาธิบดี หรือเป็นประชาธิปไตยแบบเน้นเสียงข้างมาก หรือประชาธิปไตยที่เน้นคุณธรรม ก็ตาม แต่ความขัดแย้งระหว่างคนกลุ่มต่างๆ นั้น ไม่มีวันหมดสูญสิ้นไปได้อย่างแน่นอน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประชาธิปไตยเป็นระบอบที่ไม่เคยลงตัวและเป็นโครงการที่ไม่มีวันสิ้นสุด

เป็นไปได้ว่าปัญหาวิกฤติการเมืองไทย อาจมีสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง หรืออาจมาจากทั้ง 3 สมมติฐานแรกร่วมกัน แต่ในเอกสารชิ้นนี้มีแนวโน้มความเห็นไปในทางสมมติฐานแบบที่สี่มากกว่า และถ้าเป็นเช่นนั้นจริงแล้ว การตั้งเป้าหมายให้สังคมการเมืองไทยที่เผชิญวิกฤติอยู่ในปัจจุบันจะต้องสงบและสันติดังเดิมในอดีต ย่อมเป็นการคาดหวังที่ไม่มีทางเป็นไปได้เลย ตรงกันข้าม การตั้งเป้าว่าจะต้องเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าไปโดยแตกหักกับจารีตในอดีต เพื่อสู่โลกใหม่สังคมใหม่ชนิดหน้ามือเป็นหลังมือเลยนั้น ก็ย่อมเป็นไปได้เช่นกัน (เพราะกลุ่มอำนาจเก่าคงไม่ยอมง่ายๆ เว้นแต่ว่าจะมีการตัดคอหรือนองเลือดกันเหมือนการปฏิวัติใหญ่ของบรรดาประเทศประชาธิปไตยปัจจุบัน ทั้งอังกฤษ อเมริกา และฝรั่งเศส เป็นต้น)

นอกจากนี้ การรื้อรอนล้มล้างบางสถาบันอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกันของคนในสังคม และสร้างความมั่นคงให้กับประชาชนและประชาชนพลเมืองได้ระดับหนึ่งนั้น อาจนำมาซึ่งสภาวะอนาธิปไตย จนในที่สุด ก็จะเกิดสถาบันเผด็จการชนิดใหม่ โดยอ้างเหตุผลเพื่อการรักษาความมั่นคงของประเทศและความปลอดภัยของประชาชนอีกครั้งหนึ่ง ดังที่หลายๆ ประเทศประสบมา ดังเช่นกรณีเนปอลเปลี่ยนที่ขึ้นมามีอำนาจ

หลังยุคแห่งความสยดสยอง (the age of terror) อันสืบเนื่องมาจากการปฏิวัติฝรั่งเศส ดังนั้น การพัฒนาไปสู่สภาวะสังคมการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น จึงอาจเป็นโครงการที่ไม่มีวันสิ้นสุด หรือไม่มีทางสร้างความเป็นประชาธิปไตยบริสุทธิ์สมบูรณ์แบบให้กับทุกสถาบันในสังคมนั้นๆ ได้ แต่เราก็จำเป็นต้องก้าวเดินต่อไปโดยหนทางที่มีอารยะ อันหมายถึงไม่ใช้ความรุนแรงต่อกัน

สำหรับการพัฒนาการเมืองประชาธิปไตยของไทยนั้น แม้จะไม่ถึงกับตัดแต่งกันจนกลายเป็นอะไรก็ได้ตามแต่บัญญัติของผู้มีอำนาจ ไม่เหลือหลักการพื้นฐานของความเป็นประชาธิปไตยกันอยู่เลย ดังที่เกิดกับการนิยามคำว่า “ประชาธิปไตยแบบไทย” ในอดีตยุคเผด็จการทหารเรื่องอำนาจในประเทศไทย แต่ประชาธิปไตยที่เข้ากันได้พื้นภูมิวัฒนธรรมการเมืองในประเทศไทย อาจไม่จำเป็นต้องเหมือนกันกับที่อื่น เพราะแต่ละประเทศแต่ละสังคมล้วนมีปัญหาเกี่ยวกับมีประชาธิปไตยในแบบของตัวเอง อาทิเช่น ออสเตรเลีย เยอรมนีและอีกหลายประเทศประชาธิปไตยในยุโรป ซึ่งแม้เน้นหลักเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเช่นกัน แต่การแสดงความคิดเห็นคัดค้านว่าไม่เคยมีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวเป็นเรื่องต้องห้าม ถึงมี “กฎหมายต่อต้านการทำให้อาชญากรรมที่กระทำโดยไรซ์ที่สามเหลือน้อยที่สุด” (Law against the minimization of crimes committed by the Third Reich) เลย์ทีย์²⁰ ดังนั้น สังคมไทยจึงจำเป็นต้องพัฒนาประชาธิปไตยแบบที่มีหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยไว้ โดยที่ยังสามารถตอบใจห้อยสำคัญๆ ของสังคมการเมืองไทยได้อย่างสร้างสรรค์อีกด้วย

กล่าวอีกนัยหนึ่ง เราน่าจะจำเป็นต้องสร้างให้ประชาธิปไตยของไทยเป็น “ประชาธิปไตยแบบถกแถลง” (deliberative democracy) กล่าวคือ เป็นประชาธิปไตยที่เอื้ออำนาจให้ความคิดเห็นและอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างหลากหลายกันมาๆ ได้มีพื้นที่ถกเถียงแลกเปลี่ยน ชี้แจงแถลงไขกันอย่างกว้างขวางในระดับสาธารณะ ตั้งแต่การถกเถียงในระดับชีวิตประจำวัน ผู้คนในระดับรากหญ้า ชนชั้นกลาง เรื่อยไปถึงระดับชนชั้นนำ และภายในรัฐสภา เพื่อส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจในความแตกต่างแต่ละชนิดในระดับที่ลึกซึ้งเพียงพอที่จะตัดสินใจแสวงหาฉันทามติร่วมกันได้มากกว่าจะระดมเสียงข้างมากมาอยู่ในฝ่ายของตนเพียงเท่านั้น โดยไม่สนใจนำพาหรือให้ความสำคัญและรับฟังต่อความมีเหตุมีผลของฝ่ายที่คิดเห็นแตกต่างออกไป

ดังนั้น หากพิจารณาเป้าหมายโดยที่ไปพ้นจากเพียงสองเป้าหมายของทั้งผู้ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงและผู้ที่ต้องการรักษาสภาพเดิมดังกล่าวแล้ว หากเราตั้งเป้าหมายว่า ให้ผู้คนในสังคมการเมืองไทยสามารถมีความคิด ความเห็น ความเชื่อ หรืออุดมการณ์ที่แตกต่างกันได้ แล้วสามารถถกเถียงแลกเปลี่ยนกันอย่างสร้างสรรค์และให้เกิดริตให้ความเคารพในกันและกัน ในประเด็นตัวอย่างเช่นว่า สถาบันกษัตริย์ควรมีบทบาทและขอบเขตอำนาจในระดับใด โดยไม่มีการฆ่า ทำร้าย หรือใช้ความรุนแรงต่อกัน การคาดหวังในลักษณะเช่นนี้ ดูจะเป็นไปได้มากกว่า เพราะเราไม่สามารถกำจัดความขัดแย้งและความแตกต่างทางความคิดความเชื่อให้หมดสิ้นไปจากสังคมมนุษย์ได้ และเราไม่สามารถอยู่ในสภาวะที่สันติสุขได้อย่างยั่งยืนหากความคิดเห็นที่แตกต่างของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไม่ได้มีที่ทางอยู่ในสังคมการเมืองนั้นๆ

ข้อสำคัญที่สุด คือ ไม่ว่าสุดท้ายแล้ว สังคมไทยจะมีการปกครองในระบอบแบบใด แต่ผลลัพธ์ที่ปรากฏขึ้นหลังวิกฤติความขัดแย้งในครั้งนี้ ย่อมไม่มีความคุ้มค่าเลย หากต้องมีการเสียชีวิตเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็ชีวิตของฝ่ายใดก็ตาม เพราะไม่สามารถมีใครรับประกันได้ว่าอุดมการณ์หรือเป้าหมายปลายทางสุดท้ายที่ไฝฝั้นจะไปถึงกันนั้น จะเป็นของจริงและเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่²¹ ดังนั้น สังคมไทยจำเป็นต้องเปลี่ยนท่าทีกันเสียใหม่ว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ปกติของสังคม สิ่งที่ไม่ปกติในสังคม คือ การใช้ความรุนแรงในการแก้ไขความขัดแย้ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องกำจัดออกไป และหาทางแปลงพลังงานที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งที่มีเป็นปกติ นั้น ให้ไปอยู่ในรูปที่สร้างสรรค์และก่อให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ต่อสังคมไทยให้ได้มากกว่า

เมื่อมีความเชื่อมั่นพื้นฐานที่ว่าความขัดแย้งไม่ใช่เรื่องผิดแปลกแต่อย่างใด แต่เป็นเรื่องปกติของสังคม และจำเป็นต้องหาทางผันแปรพลังความขัดแย้ง ไม่ให้นำไปสู่การใช้ความรุนแรงไม่ว่าจะจากฝ่ายใด และก่อให้เกิดเป็นพลังความขัดแย้งเชิงสร้างสรรค์ขึ้นมาได้ ดังนั้น จึงอาจมองได้ว่าวิกฤติความขัดแย้งการเมืองไทยรอบใหม่นี้ อาจถือเป็นโอกาสอันดีที่จะมาทบทวนเรื่องราวต่างๆ ในการเมืองไทยกันอีกครั้งหนึ่ง ว่าจะสามารถออกแบบและสรรหาหนทางให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเท่าเทียม เป็นธรรม เป็นระบบการเมืองที่ประกอบไปด้วยทั้งคุณธรรมและประชาธิปไตยได้อย่างไร ก่อนถึงขั้นนั้น เราจำเป็นต้องทำความเข้าใจวาทกรรมต่างๆ ที่คู่ขัดแย้งทั้งสองขั้วนำมาใช้ถกเถียงแลกเปลี่ยนกันเสียก่อน

เพื่อมองเห็นทั้งจุดอ่อนและจุดแข็งของแต่ละฝ่าย และมองหาหนทางที่จะสามารถสังเคราะห์ทั้งสองสิ่งนี้เข้าด้วยกัน หรืออาจเกิดการก้าวพ้น (transcendence) ความขัดแย้งแยกขั้วอันลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้

6. วาทกรรมและคู่ขั้วขัดแย้ง²²

วิกฤติความขัดแย้งของการเมืองไทยครั้งนี้ แม้ว่าจะไม่ได้เป็นการแยกขั้วแบบแข็งกระด้างและตายตัวก็ตาม แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าเกิดความแตกแยกออกเป็นสองขั้วกลุ่มพลังทางการเมืองและทางความคิดอย่างชัดเจน ทั้งในระดับชนชั้นนำที่ขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มอำนาจเก่ากับกลุ่มอำนาจใหม่ และบานปลายขยายตัวสู่ระดับมวลชนที่แสดงออกผ่านกลุ่ม “เสื้อเหลือง” หรือพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) กับกลุ่ม “เสื้อแดง” หรือแนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการแห่งชาติ (นปช.) การต่อสู้กันทางความคิดระหว่างสองขั้วขัดแย้งนี้ พิจารณาจากข้อวิวาทะแล้วก็ดูจะมีส่วนถูกและส่วนผิดอยู่ทั้งคู่ ดังนั้น จะทำความเข้าใจความขัดแย้งครั้งใหญ่ของการเมืองไทยในรอบนี้ได้ ก็จำเป็นต้องทำความเข้าใจวาทกรรมที่ถูกนำมาใช้และหลักการที่เป็นฐานรองรับข้อถกเถียงของแต่ละฝ่ายด้วยเช่นกัน

ความขัดแย้งทางการเมืองของไทยรอบนี้ ถือว่าเริ่มปรากฏอย่างชัดเจนเมื่อปี 2548 และขยายตัวต่อมาอีก 6-7 ปี กระทั่งเกิดเป็นความขัดแย้งแยกขั้วสองสีสองอุดมการณ์ระหว่าง “ขบวนการเสื้อเหลือง” กับ “ขบวนการเสื้อแดง” ปัจจุบันนั้น เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงระบบคุณค่าทางศีลธรรม 2 ชนิดซึ่งอันที่จริงขัดแย้งกันอยู่เนืองๆ มาตลอด แต่ปรากฏชัดเป็นวาทกรรม 2 ชุดที่ปะทะกันอีกครั้งในวิกฤติการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองของไทยในครั้งนี้ และเป็นการปะทะกันอีกครั้งอย่างไม่ยอมประนีประนอมให้กันง่าย ๆ ดังในอดีตวาทกรรมทั้งสองชุดนี้ถูกผลิตขึ้น เพื่อเป็นจุดรวมความคิดว่าด้วยกลุ่มคนที่เป็นเป้าหมายทางการเมืองที่กลุ่มตนต้องการต่อต้านหรือล้มล้าง วาทกรรมแรก คือ วาทกรรม “การเมืองแบบทุนสามานย์” ฝ่ายหนึ่ง ที่ผลิตโดยกลุ่มมวลชนขนาดใหญ่ที่เรียกตัวเองว่า “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” (พธม.) วาทกรรมที่สอง คือ วาทกรรม “อำมาตย์-ไพร่” และ “อำมาตยาธิปไตย” หรือ “คณาธิปไตย” ที่ผลิตโดยกลุ่มมวลชนขนาดใหญ่อีกกลุ่มที่รวมตัวกันอย่างหลวม ๆ ภายใต้การขนานนามตนเองว่า “แนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการแห่งชาติ” (นปช.) (โปรดดูตารางที่ 1 ประกอบ)

อย่างไรก็ตาม วาทกรรมดังกล่าวเป็นคำเรียกแบบเน้นลักษณะของบุคคลผู้ถืออำนาจอันเป็นสิ่งที่ฝ่ายตนต่อต้าน ซึ่งก็ถึงแม้จะทำให้ประเด็นไขว้เขวไปจากที่ควรจะเป็น เพราะล้วนมีแนวโน้มเป็นเผด็จการอำนาจนิยมได้ทั้งสองแบบ แต่หากพิจารณาฐานคิด สมมติฐาน เป้าหมาย ฯลฯ อีกหลายประการที่อยู่ข้างใต้ระบบความคิดของคนทั้งสองกลุ่มนี้ ที่ต่างมีตรรกะเหตุผลระดับหนึ่งรองรับอยู่ทั้งคู่ ก็น่าจะพอทำให้เราเห็นอะไรได้มากกว่าเพียงแค่กันต่าประนามอีกฝ่ายกันไปมาดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ในแง่ระบบคุณค่าทางการเมืองที่แต่ละฝ่ายยึดถือแล้ว ความขัดแย้งทางการเมืองครั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการปะทะกันระหว่างการเมือง “คุณธรรมที่ไม่ค่อยเน้นเรื่องประชาธิปไตย” ของฝ่ายแรก กับ การเมือง “ประชาธิปไตยที่ไม่ค่อยเน้นเรื่องคุณธรรม” ของฝ่ายหลัง ระบบคุณค่าทั้งสองชนิดนี้กล่าวได้ว่าอยู่ในจิตใจของผู้คนมากมายที่แม้ไม่ได้เข้าร่วมกับกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทั้งสองขั้วดังกล่าว แต่ก็มีความสนใจให้การสนับสนุนต่อขบวนการที่เชิดชูคุณค่าชนิดเดียวกับที่ตนยึดถือเช่นกัน

กลุ่มคนที่ยึดถือในคุณค่าการเมืองแบบแรกนั้น ฐึล็กอุดรทนไม่ได้รับการรับรู้ถึงความเสื่อมคุณธรรมจริยธรรมของนักการเมือง ที่เต็มไปด้วยความสกปรกชั่วร้าย โทกให้ร้ายป้ายสี กำจัดคู่แข่งทางการเมืองอย่างเป็นเรื่องปกติ ซื่อเสียดเพื่อให้ตนได้เข้ามาใช้อำนาจบริหารประเทศ แล้วคอร์รัปชันโกงกินภาษีของประชาชนไปอย่างเป็นระบบโดยไม่มีความละอายเกรงกลัวต่อบาป ทำได้ถึงขั้นเปลี่ยนกฎกติกาเพื่อยังประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้อง วิธีแก้ปัญหาของกลุ่มคนที่ยึดถือคุณค่าแบบแรก คือ ต้องหา “คนดี” มาปกครองบ้านเมือง กำจัดคนชั่วออกไปอย่างแผ่นดินเสีย หรืออย่างน้อยถ้าไม่สามารถกำจัดได้ทั้งหมด ก็ต้องทำให้ไม่สามารถขึ้นเข้าสู่อำนาจได้ และต้องหา “คนดี” มาควบคุมพฤติกรรมคนเหล่านี้ คุณค่าลักษณะนี้ฝังรากอยู่ในประวัติศาสตร์การเมืองและวัฒนธรรมการเมืองของไทยมายาวนานยิ่ง เรียกได้ว่าเป็น “คุณค่าแบบจารีต” ซึ่งเน้นคุณธรรมของตัวบุคคลที่เป็นผู้ปกครอง (และบรรดาคณะผู้ปกครอง) ว่าจะสามารถสร้างสังคมการเมืองที่ดีได้ ดังนั้น จึงสามารถยอมรับการทำรัฐประหารได้ หากรัฐประหารแล้วทำให้บ้านเมืองดีขึ้น กำจัด “คนชั่ว” ไม่ให้ขึ้นมาใช้อำนาจได้

ส่วนกลุ่มคนที่ยึดถือในคุณค่าทางการเมืองแบบที่สองนั้น ไม่เชื่อว่าจะมีใครที่สามารถรู้ได้ว่าใครดีกว่าใคร หรือแม้ว่าจะรู้ได้โดยพฤติกรรมและมาตรฐานทางศีลธรรมส่วนบุคคล

ตารางที่ 1 : วิเคราะห์วาทกรรมของคู่ขัดแย้งในการเมืองไทย (ช่วง 2548-2554)

วาทกรรม (ที่ถูกเรียก โดยฝ่ายตรงข้าม)	อำมาตยาธิปไตย, อำมาตย์-ไพร่, คณาธิปไตย	ทุนนิยมสามัญ
ระบบคุณค่า	คุณธรรมที่ไม่ค่อยเน้นเรื่องประชาธิปไตย	ประชาธิปไตยที่ไม่ค่อยเน้นเรื่องคุณธรรม
ที่มาผู้ปกครอง	แต่งตั้ง	เลือกตั้ง
กลุ่มที่ได้อำนาจ	เครือข่ายข้าราชการ, องคมนตรี, ศาล, กองทัพ ฯลฯ	เครือข่ายธุรกิจการเมืองทุนโลกาภิวัตน์
ประเด็นต่อสู้	คอร์รัปชันโกงกินบ้านเมือง	เผด็จการโดย “คุณพ่อรู้ดี”
หลักการปกครอง	เสรีนิยม/จารีตนิยม	ประชาธิปไตย
การจัดการอำนาจ	จำกัด/ตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจของผู้ปกครอง	กระจายอำนาจไปให้ประชาชน
จุดเน้น	สิทธิเสรีภาพเหนือร่างกาย ชีวิตและทรัพย์สิน ของพลเมืองและหลักนิติธรรม	ความเสมอภาคและอำนาจอธิปไตยเป็นของ ประชาชน

ของแต่ละคน แต่คนที่ดีนั้น ก็เป็นการดีโดยส่วนบุคคล ไม่จำเป็นที่เมื่อมาปกครองบ้านเมืองแล้ว จะสามารถพัฒนาระบบการเมืองให้ได้ดี เพราะเป็นคนละเรื่องกัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง “ความดีทางศีลธรรม” ส่วนบุคคลนั้น เป็นคนละเรื่องกับ “ความดีทางการเมือง” ซึ่งเน้นที่การมีระบบทางการเมืองที่ดี โดยที่ไม่ว่าผู้นำเป็นใคร ระบบทางการเมืองนั้นๆ ก็ยังสามารถ “ดี” ได้อยู่²³ ในขณะที่คุณค่าแบบแรกเน้นให้ต้องค้นหา “คนดี” มาปกครองบ้านเมือง เพื่อเปลี่ยนแปลงให้สังคมนั้นดีขึ้น คุณค่าแบบที่สองจะเห็นว่าจำเป็นต้องให้ประชาชนพลเมืองรับผิดชอบตัวเอง และได้มีโอกาสลงมือลองดูกันเอง ไม่ถูกแทรกแซงหรือบังคับด้วยอำนาจที่เหนือกว่าของ “คนดี” คนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น เพื่อให้พลเมืองทั่วไปสามารถ “คิดเองเป็น” ระบบการเมืองที่สอดคล้องกับคุณค่าแบบที่สองนี้ จึงเป็นการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย

จากเรื่องระบบคุณค่าทางการเมืองข้างต้น หากกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความแตกต่างระหว่างทั้งสองกลุ่มนี้ โดยรวบยอดแล้วคือ เรื่องที่มาของผู้ปกครอง ในขณะที่คุณค่าแบบแรกเน้นที่ระบบการแต่งตั้ง “คนดี” โดยใช้ “คนดี” ที่เป็น “เสียงส่วนน้อย” จำนวนหนึ่งมาเป็นผู้ตัดสินใจ คุณค่าแบบที่สองเน้นที่ระบบการเลือกตั้งโดยคนทั้งหมดของประเทศเป็นผู้ออกเสียงเลือกสรรเพื่อเป็นตัวแทน “เสียงส่วนใหญ่” เข้ามาปกครองประเทศ ดังที่ เกษียร เตชะพีระ เคยกล่าวไว้ว่า สาธารณรัฐที่เป็นแก่นกลางวิกฤติความขัดแย้งทางการเมืองของไทย

ในปัจจุบันไม่ใช่เรื่องที่จะเลือกระหว่างระบอบสาธารณรัฐหรือระบอบอันที่พระมหากษัตริย์เป็นประมุข แต่เป็นความขัดแย้งที่ยังหาจุดสมดุลลงตัวไม่ได้ระหว่างวิธีแต่งตั้งกับวิธีการเลือกตั้งต่างหาก

ความแตกต่างระหว่างระบบทั้งสองนี้ เมื่อพิจารณาย้อนกลับไปเรื่องกลุ่มผู้ได้อำนาจก็ไม่แตกต่างไปจากที่วาทกรรมทั้งสองฝ่ายสรุปรวบยอดเอาไว้ กล่าวคือ ในทางหนึ่งการใช้เสียงส่วนน้อยเป็นผู้ตัดสินใจตัดสินผู้ที่จะเห็นว่า “เหมาะสม” เข้ามาเป็นผู้ปกครองนั้น ปัจจุบันอำนาจเหล่านี้อยู่ในมือของเครือข่ายข้าราชการ ซึ่งครอบคลุมถึงทั้งบุคคลในสถาบันกษัตริย์ (ซึ่งรวมถึงองคมนตรีด้วย) ตุลาการและกองทัพบางส่วน รวมทั้งนักธุรกิจอีกจำนวนหนึ่งที่สร้างสายสัมพันธ์และปรับตัวกันมาอย่างต่อเนื่อง ในทางกลับกันคุณค่าแบบที่สองที่เน้นที่มาของผู้ปกครองจากเสียงส่วนใหญ่ในปัจจุบันก็หนีไม่พ้นการปล่อยให้อำนาจอยู่ในมือเครือข่ายธุรกิจการเมืองทุนนิยมโลกาภิวัตน์เช่นกัน

พิจารณาในแง่ประเด็นการต่อสู้แล้ว ฝ่ายแรกเน้นการต่อสู้กับกระบวนการคอร์รัปชันและโกงกินบ้านเมืองของนักการเมือง ดังนั้นในแง่หลักการปกครองแล้ว ฝ่ายนี้จึงเน้นที่การจำกัดอำนาจรัฐผ่านการสร้างสถาบันการตรวจสอบถ่วงดุลต่างๆ ขึ้นอย่างสลบซับซ้อน บนฐานหลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติธรรม โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักมันสำคัญในการอำรงระบอบไว้ นอกจากนี้ ปีก้าวหน้า

ของฝ่ายแรก (ที่เป็นภาคประชาสังคม) เพิ่มเติมการเน้นเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองจากอำนาจรัฐเช่นกัน แรกเริ่มเดิมทีปีกก้าวหน้าของฝ่ายนี้เน้นการตรวจสอบอำนาจและการคุ้มครองปกป้องสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองให้อยู่ในบทบาทของภาคประชาสังคม แต่เมื่อภาคประชาสังคมไม่มีความเข้มแข็งเพียงพอจะทานกับอำนาจรัฐได้ จึงยินยอมให้ปีกจารีตนิยมมีบทบาทมากขึ้นในการใช้อำนาจอื่น (เช่น ตุลาการ ทหาร หรือสถาบันกษัตริย์ เป็นต้น) เข้าถ่วงดุลกับอำนาจรัฐแทนได้เป็นครั้งคราว แต่เป้าหมายทั้งหมดนี้เป็นไปโดยมีนัยถึงการปกครองเพื่อประชาชน

อย่างไรก็ตาม ในทางทฤษฎีแล้ว วิธีคิดนี้เรียกได้อีกแบบว่าเป็นไปในลักษณะยึดมั่นหลักการเสรีนิยม (ผสมผสานกับจารีตนิยม) เหนือ (หรือละเลย) หลักการประชาธิปไตย ซึ่งถ้าเน้นหนักสุดโต่ง ก็จะมีผลทำให้ประชาชนน้อยน้อยทางการเมือง หมกมุ่นเรื่องส่วนตัวมากขึ้น เพราะมีระบบหรือสถาบันที่คอยตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจรัฐแล้ว ทำให้ความสำคัญของการเลือกตั้ง การเข้าร่วมทางการเมือง และหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ด้อยความสำคัญลง บทบาททางการเมืองย้ายไปอยู่กับสถาบันที่ไม่ได้มาจากเสียงข้างมากและไม่ได้มาจากพรรคการเมืองหลายพรรคแข่งขันกันอย่างเสรีและเป็นธรรมเพื่อเข้าสู่อำนาจรัฐ

ตรรกะวิธีคิดดังกล่าวนี้มุ่งหน้าสู่ระบบการปกครองที่เรียกว่าเป็น “ประชาธิปไตยที่ปลอดประชาชน” (Democracy without the Demos) หรือกลายเป็นประชาธิปไตยที่ประชาชนเป็นเพียงผู้ชม (Audience Democracy) และมีนักการเมืองคอยเล่นการเมืองผ่านสื่อต่างๆ เหมือนการแสดงหนึ่งๆ เท่านั้น (video politics) ปรากฏการณ์ที่เน้นหลักเสรีนิยมมากกว่าหลักประชาธิปไตยนี้ สะท้อนให้เห็นค่อนข้างชัดเจนในรัฐธรรมนูญ 2550 ที่เพิ่มเนื้อหาส่วนที่เกี่ยวกับเสรีภาพเป็นจำนวนมาก แต่โดยภาพรวมแล้ว อำนาจไม่ได้อยู่ที่ประชาชน หากอยู่ที่สถาบันพิเศษต่างๆ เช่น สถาบันตุลาการ เป็นต้น ที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นมากกว่า และเป็นปรากฏการณ์ร่วมลักษณะทำนองเดียวกันที่เกิดขึ้นในประเทศยุโรปตะวันตกต่างๆ เช่นกัน

ในทางกลับกัน ประเด็นต่อสู้อีกฝ่ายหนึ่งนั้น เน้นศูนย์รวมอยู่ที่เผด็จการโดย “คุณพ่อผู้ดี” ไม่ว่าจะเป็นสถาบันกองทัพ (ที่ทำรัฐประหารเมื่อปี 2549 อันเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ความคิดและคนที่ยึดมั่นในความคิดเช่นนี้สามารถรวมตัวกันได้) สถาบันตุลาการ ที่เข้ามามีบทบาทตัดสินคดีความด้านการเมืองและบทบาททางการเมืองในด้านอื่นๆ

มากขึ้นอย่างต่อเนื่อง หรือสถาบันอื่นๆ ทั้งนี้เพราะบทบาทที่ถูกผูกขาดไว้โดยกลุ่มสถาบันดังกล่าว เท่ากับทำให้บทบาทของประชาชนลดน้อยถอยลง หลักสำคัญของกลุ่มคนในฝ่ายนี้ไม่ได้เน้นจำกัดอำนาจเพื่อต่อต้านคอร์รัปชันและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพดังกลุ่มแรก แต่เน้นที่การกระจายอำนาจไปให้ประชาชนจำนวนมาก เพราะยึดมั่นในความเสมอภาคและหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ซึ่งเน้นให้ประชาชนได้เป็นเจ้าของอำนาจและใช้อำนาจรัฐด้วยตัวเองอย่างเสมอภาคกัน โดยเน้นบทบาทความตื่นตัวของประชาชนในการเข้าร่วมทางการเมืองในลักษณะต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการรวมตัวจัดตั้งพรรคการเมืองและส่งเสริมการเลือกตั้งอย่างเสรีและเป็นธรรม ทั้งหมดนี้เป็นไปโดยนัย คือ เพื่อก่อให้เกิดการปกครองโดยประชาชน

วิธีคิดดังกล่าวนี้เรียกได้ว่าเป็นการเน้นย้ำยึดมั่นหลักการประชาธิปไตย และถ้าเน้นอย่างหนักหน่วงสุดโต่ง ก็อาจละเลยไม่เห็นความสำคัญของหลักการเสรีนิยม จนอาจก่อให้เกิดลักษณะทางการเมืองที่มีการเลือกตั้งเสรี แต่มีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของพลเมือง แทรกแซงหรือปิดกั้นสื่อมวลชน เล่นงานพรรคการเมืองฝ่ายค้าน และสถาบันตุลาการ ตลอดจนระบบการถ่วงดุลอำนาจต่างๆ ฯลฯ ตลอดจนการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารไปในทางที่มิชอบ ก่อเกิดตัวละครใหม่ที่มีลักษณะเป็น “จอมบงการประชาธิปไตย” (Democrators) สภาพการปกครองในลักษณะดังกล่าวเรียกในทางวิชาการได้ว่า “ระบอบประชาธิปไตยไม่เสรี” (Illiberal Democracy) ดังการปกครองในรัสเซียและละตินอเมริกาหลายประเทศ

ในอดีตที่ผ่านมา บริบทประวัติศาสตร์การเมืองในตะวันตกได้หล่อหลอมให้หลักการเสรีนิยมและหลักการประชาธิปไตยสามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นระบอบการเมืองที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยเสรีนิยม” (Liberal Democracy) แต่หลังจากผ่านความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ ช่วง 20 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะกระแสการทำให้เศรษฐกิจเป็นแบบเสรีนิยมใหม่ (economic neo-liberalization) และกระแสการทำให้การเมืองเป็นประชาธิปไตย (political democratization) หลักการทั้งสองประการนี้ก็เริ่มฉีกออกจากกัน และเริ่มขัดแย้งกันเอง ปรากฏให้เห็นในประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยมีกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตกเป็นตัวอย่างของการยึดมั่นในหลักการเสรีนิยม หรือองค์ประกอบด้านรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ และกลุ่มประเทศละตินอเมริกาเป็นตัวอย่างของการยึดมั่นในหลักประชาธิปไตยหรือองค์ประกอบด้านประชาชนเป็นสำคัญ

การเมืองไทยในขณะนี้อยู่ในสภาวะความผันผวนทั้งสอง กระแสสืบเนื่องกันไป กล่าวคือ ผลจากรัฐธรรมนูญฉบับ ประชาชนปี 2540 ที่เน้นองค์ประกอบด้านประชาชนเป็น สำคัญ โดยออกแบบให้มีพรรคการเมืองที่เข้มแข็ง ทำให้ เกิดรัฐบาลทักษิณที่ประสบความสำเร็จในการยังประโยชน์ ให้แก่ประชาชนจำนวนมาก แต่ต่อมารัฐบาลนั้นก็ละเมิดสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนอีกจำนวนมากเช่นกัน รวมทั้ง การแทรกแซงสื่อมวลชนและระบบตรวจสอบถ่วงดุลต่าง ๆ หลายระบบ ทำให้การเมืองไทยกลายเป็นประชาธิปไตยที่ ไม่เสรี จากนั้น การเมืองไทยก็ถูกทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 ตามมาด้วยการลงประชามติและประกาศ ใช้รัฐธรรมนูญปี 2550 ที่มีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ ของประชาชนไว้มาก แต่อำนาจส่วนใหญ่อยู่กับสถาบันและ ระบบตรวจสอบถ่วงดุลต่าง ๆ ต่อมาก็มีการออกกฎหมาย ความมั่นคงภายในและกฎหมายอื่น ๆ จำนวนมากที่จำกัด บทบาททางการเมือง พรรคการเมือง และการเมืองภาค ประชาชนให้อ่อนแอลง โดยเพิ่มอำนาจให้กับสถาบันกองทัพ ฯลฯ จนทำให้ประชาธิปไตยที่ไม่เสรีอยู่แล้วของไทย กลายเป็น ประชาธิปไตยปลอดประชาชนไปด้วยอีกโสดหนึ่ง โดย เป็นประชาธิปไตยที่อยู่ภายใต้กำกับของกองทัพ ตุลาการ ระบบราชการ เทคโนโลยีสารสนเทศ และองค์กรอื่น ๆ ที่ไม่ได้มาจากการ เสียข้งมาก กล่าวอีกนัยหนึ่ง การเมืองไทยถูกดึงส่วนที่ เป็นหลักการเสรีนิยมออกไปในยุครัฐบาลทักษิณ และต่อมาก็ ไม่ได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง แต่กลับถูกดึงส่วนที่เป็นหลักการ ประชาธิปไตยออกไปอีกครั้งหนึ่งหลังรัฐประหารเป็นต้นมา การเมืองไทยปัจจุบันจึงประสบปัญหาพร้อมกัน 2 ประการ คือ กลายเป็น “ประชาธิปไตยที่ไม่เสรีและปลอดประชาชน”

ในทำนองเดียวกัน หากพิจารณาประเด็นการต่อสู้ที่เกิดขึ้น ในความขัดแย้งแยกตัวของการเมืองไทยปัจจุบัน จากภาพ ระยะเวลาในประวัติศาสตร์การเมืองไทยแล้ว เกษียร เตชะพีระ ประมวลแนวทางการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยออกเป็น 3 แนวทาง (โดยใช้ชื่อเดือนที่ตรงกันระหว่างอดีตกับปัจจุบัน เป็นตัวแบ่ง) แนวทางแรก แนวทางตุลาการ ของขบวนการ นักศึกษาประชาชนช่วงปี 2516-2519 พลังหลักทางการเมืองไทยเคยรวมตัวกันต่อต้านทั้งรัฐราชการเผด็จการ (อำมาตยาธิปไตย) และด้านอำนาจทุน (सामานย์) ควบคู่ กันไป หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา ใน พื้นที่ที่ท้องถิ่นต่าง ๆ อำนาจประชาชนในระดับชุมชนที่ถูก ลดทอนมาตลอด พยายามที่จะขึ้นมาจัดการตนเองมากขึ้น เรื่อย ๆ โดยไม่ปล่อยให้ อำนาจอยู่ในมือของทั้งรัฐและทุน โดยเฉพาะหลังปี 2540 เป็นต้นมาที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้มีการ

กระจาย อำนาจจากศูนย์กลางไปสู่ท้องถิ่นให้มากขึ้น ทำให้ เกิดการต่อสู้กันในระดับการเมืองท้องถิ่นมากขึ้นด้วยเช่นกัน (local politics) เกิดกระแสความคิดทำนองนี้จำนวนมาก จนปัจจุบันเกิดกระแสล่าสุดที่เรียกกันว่า “จังหวัดจัดการ ตนเอง” เป็นต้น²⁴

แนวทางนี้ได้ถูกปรับเปลี่ยนและแยกสลายกลายเป็น 2 แนวทาง คือ แนวทางที่สอง แนวทางพฤษภาคม ของ นปช. (โดยมีเหตุการณ์เดือนเมษายน-พฤษภาคม 2553 เป็นหมุด หมายสำคัญ) ที่เป็นไปในลักษณะเดียวกับขบวนการเดือน พฤษภาคม 2535 คือด้านรัฐราชการเผด็จการและศักดินา ด้านเดียว และแนวทางที่สาม แนวทางกันยายน ของ พทม. ที่ด้านอำนาจทุน সামานย์เพียงด้านเดียว และมีเหตุการณ์ รัฐประหารเดือนกันยายน 2549 เป็นหมุดหมายสำคัญ

สิ่งที่น่าเสียดาย คือ ในช่วง 6-7 ปีมานี้ การต่อสู้ทางการเมือง ในระดับท้องถิ่นนั้น แทนที่จะเป็นการต่อสู้เพื่อก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงเชิงระบบหรือเชิงโครงสร้าง ตามหลักการของ การเมืองแบบกระจายอำนาจ (decentralized politics) ซึ่ง ออกแบบระบบให้ผลประโยชน์มีขนาดเล็กกลง เพื่อให้สามารถ สร้างระบบที่มีความโปร่งใสและมีธรรมาภิบาลได้ง่ายขึ้น แต่ กลับถูกวิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองภาพใหญ่พัฒนาให้ มุ่งเป้าการต่อสู้ทางการเมืองไปที่การต่อต้านหรือสนับสนุน บุคคลหรือผู้นำกลุ่มการเมือง และเน้นการยึดอำนาจของ ผู้นำทางการเมือง²⁵

ข้อที่เหมือนกันระหว่างแนวทางพฤษภาคมกับแนวทาง กันยายน คือ ต่างมีประเด็นสำคัญที่เคยร่วมกันต่อต้านใน อดีตที่ถูกหลงลืมไปในความขัดแย้งครั้งนี้ แนวทางกันยายน ที่เชิดชู “คนดี” และหลักเสรีนิยมนั้น ดูเหมือนจะไม่ยอม กล่าวถึงความเป็นจริงที่ว่าเหล่า “อำมาตยาธิปไตย” (ใช้คำ ของแนวทางพฤษภาคม) ล้วนรับใช้หรือเกี่ยวพันใกล้ชิดกับ ทุนนิยมโลกาภิวัตน์อย่างลึกซึ้ง ส่วนแนวทางพฤษภาคมนั้น ก็ดูเหมือนจะหลีกเลี่ยงไม่พูดถึงลักษณะอันเป็นเผด็จการ และอำนาจนิยม ลิดรอนสิทธิเสรีภาพ และซื้อขายสัมปทาน อำนาจรัฐ ที่ปรากฏในระบบประชาธิปไตยของกลุ่มทุน โลกาภิวัตน์ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ทั้งแนวทางกันยายนและ แนวทางพฤษภาคม ล้วนมุ่งสนับสนุนผู้นำหรือชนชั้นนำ ในฝ่ายของตนเอง โดยที่หลงลืมความเป็นจริงของลักษณะ เผด็จการอำนาจนิยมของชนชั้นนำทั้งสองแบบ (เผด็จอำนาจ โดยรัฐราชการ/อำมาตย์ และเผด็จอำนาจโดยทุนนิยม) ที่ เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้น ในแง่การต่อสู้ทางการเมืองแล้ว แนวทางของกลุ่มเคลื่อนไหวที่ต่อสู้กับทั้งรัฐราชการเผด็จการหรืออำมาตยาธิปไตย พร้อมกันไปกับต่อสู้กับทุนสามานย์ดังในอดีต กลับถูกฉีกเป็นสองแนวทางที่ต่อต้านอำนาจเพียงด้านเดียว ทั้งยังเข้าห้ำหั่นกันเอง แทนที่จะกลับเข้าร่วมมือกันต่อต้านอำนาจทั้งสองด้านควบคู่กันไปดังในอดีต โดยเห็นถึงความจริงอีกด้านที่ทั้งสองฝ่ายไม่ยอมกล่าวถึง ในขณะที่เดียวกัน ระหว่างการต่อสู้ของคนทั้งสองกลุ่มอุดมการณ์นี้ หลักการสองประการที่ควรหนุนเสริมกัน คือ หลักเสรีนิยมและหลักประชาธิปไตย ก็ถูกแต่ละฝ่ายผลัดกันเพิกถอนออกจากระบบการเมืองไทยทั้งคู่ ผลรวมทั้งหมด จึงกลายเป็นระบอบประชาธิปไตยไม่เสรีและปลอดภัยประชาชน ทั้งยังไม่สามารถควบคุมกำกับให้อำนาจแบบรัฐราชการเผด็จการหรืออำมาตยาธิปไตย และอำนาจทุนธุรกิจการเมือง อยู่ในร่องในรอยที่เหมาะสม และไม่ใช้อำนาจเกินดุล จนลวงล้าทำให้ประชาชนไทยไม่สามารถพอที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขและเป็นธรรมเพียงพอ

สิ่งที่เกิดขึ้นในการเมืองไทยกลับกลายเป็นว่า มวลชนและภาคประชาชนทั้งหลายถูกแบ่งแยกโดยอุดมการณ์และกลุ่มพลังการต่อสู้ทางการเมืองทั้งสองฝ่าย แล้วเข้าประหัตประหารกันเอง โดยไม่เคยตระหนักถึงความเป็นเผด็จการอำนาจนิยมของทั้งสองกลุ่ม “อำมาตย์” และกลุ่ม “นายทุนใหญ่” ซึ่งเป็นหัวขบวนผู้สนับสนุนหลักของทั้งสองฝ่าย และข้อสำคัญคือ ความใกล้ชิดของกลุ่มพลังทั้งสองนี้ที่อาจตกลงต่อรองผลประโยชน์กันลงตัวเมื่อใดก็ได้

ภาคสาม : ทางข้างหน้า

7. แนวโน้มภาพใหญ่ในการเมืองไทย

7.1. การเคลื่อนไหว 3 ประการในการเมืองไทย

ท่ามกลางความขัดแย้งในการเมืองไทยระหว่างกลุ่มคนไทย 2 กลุ่มที่มีขนาดใหญ่พอ ๆ กัน และต่อสู้กันทั้งทางโครงสร้างทางวาทกรรม ทางความคิด และทางกายภาพ ดังกล่าวมาทั้งหมดนั้น สามารถสรุปเป็นภาพใหญ่ของแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงได้ 3 ประการ ความเปลี่ยนแปลงดังจะกล่าวถึงนี้ กำลังอยู่ในช่วงการจัดปรับกระบวนต่างๆ และยังไม่เป็นที่ลงตัวเรียบร้อยดี²⁶

ประการที่แรก การกำหนดนโยบาย แต่เดิม ชนชั้นล่างผู้มีหน้าที่เพียงรอรับความช่วยเหลือจากเบื้องบน ไม่ได้

เป็นปัจจัยหรือมีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายแต่อย่างใด กระบวนการกำหนดนโยบายอยู่ในอำนาจของบรรดาเทคโนโลยีคนครตทั้งหลาย โดยมีสภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นอาทิ ช่วงกว่าสิบปีที่ผ่านมา อำนาจในการกำหนดนโยบายก็เคลื่อนย้ายไปสู่ฝ่ายการเมืองเป็นหลักแทนเช่นกัน ทั้งนี้ โดยมีพรรคไทยรักไทย (เดิม) ที่เป็นปัจจัยกระตุ้นสำคัญ กระทั่งต่อมาพรรคการเมือง อื่นๆ ของไทย ซึ่งก่อนหน้านั้นไม่เคยมีนโยบายว่าหากได้มาเป็นรัฐบาลแล้วจะบริหารและพัฒนาประเทศอย่างไรบ้าง ก็จำเป็นต้องผลิตนโยบายให้ถูกใจประชาชนผู้ลงคะแนนเสียงเช่นกัน แม้ว่าพรรคการเมืองอื่น ๆ จะไม่สามารถคิดค้นนโยบายใหม่ๆ ได้แหวกออกไปจากกรอบนโยบายประชานิยมที่ถูกเบิกโดยพรรคไทยรักไทยก็ตาม อย่างไรก็ตาม ในความเปลี่ยนแปลงนี้ ก็ยังคงจำเป็นต้องตอบโจทย์เรื่องการควบคุมวินัยทางการเงินการคลังภาครัฐให้ได้เป็นอย่างดีให้ได้ รวมถึงโจทย์การสร้างเสริมเข้มแข็งหรือสร้างภาวะการพึ่งพิงให้กับประชาชนผู้บริโภคนโยบายประชานิยมอีกด้วย

ประการที่สอง ที่ตั้งของอำนาจ มีการเปลี่ยนย้ายที่ตั้งของอำนาจ จากชนชั้นนายผู้ไม่ได้มาโดยการเลือกตั้ง มาเป็นการเมืองแบบแบบที่ให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งอย่างยิ่ง โดยเฉพาะหลังรัฐประหาร 2549 เป็นต้นมา ที่มีกระแสการต่อต้านเผด็จการและไม่ยอมรับอำนาจที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม สภาพการณ์ปัจจุบันของสังคมไทยนั้น กล่าวได้ว่า ในทางหนึ่ง กำลังเผชิญกับภาวะที่ระบบคุณค่าแบบเดิมไม่เป็นที่ศรัทธาของคนในชนชั้นล่างที่เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจและสำนักทางการเมือง จากแบบสูงต่ำไปสู่แบบแนวราบ และความเปลี่ยนแปลงกำลังดูเหมือนจะเป็นไปในทิศทางแบบประชาธิปไตยมากขึ้น แต่ในอีกทางหนึ่ง วัฒนธรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยในสังคมไทยก็ยังคงอ่อนแออ่อนแออย่างมาก

ตัวอย่างเช่น ความคิดเรื่องสิทธิ ซึ่งมีรากฐานอยู่ในตะวันตกนั้น มีกำเนิดมาจากความคิดของคริสตศาสนาฝ่ายโปรเตสแตนต์ ที่ว่าทุกคนมีสิทธิเข้าถึงพระเจ้าได้เท่าๆ กันทั้งหมดโดยไม่จำเป็นต้องผ่านพระหรือนักบวชคาทอลิก ดังที่เป็นในยุคกลางของยุโรป ด้วยรากฐานนี้ สิทธิของตะวันตกจึงเห็นความสำคัญของ “สิทธิของผู้อื่น” และ “สิทธิของฉันทัน” ไปพร้อมๆ กัน ในแง่ที่เป็นตัวกำกับสภาพความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้เป็นธรรม (fair) ต่อทุกฝ่าย กล่าวอีกนัยหนึ่งคนอื่นก็สามารถทำในสิ่งเดียวกับที่เราทำได้เช่นกัน และเราไม่ควรกระทำในสิ่งที่ไม่อยากให้คนอื่นกระทำเช่นกัน เมื่อ

สังคมไทยรับเอาเรื่องสิทธิและประชาธิปไตยเข้ามา ก็รับมาเฉพาะเพียงแค่เรื่องรูปแบบ ไม่ได้รับเอาระบบคุณค่าและความหมายพื้นฐานซึ่งเชื่อมโยงกับเรื่องพระเจ้าในลักษณะดังกล่าวมาด้วย ทั้งยังไม่สามารถเป็นเนื้อเดียวกับจารีตที่มีอยู่เดิมในสังคมไทยได้ เราเพียงแค่นำเอาเรื่องสิทธิมาใช้ในลักษณะที่ค่อนข้างเน้นไปที่ “สิทธิของฉัน” ในการทำสิ่งต่างๆ ได้ตามปรารถนาตราบเท่าที่ไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น มากกว่า ดังนั้น แนวคิดเรื่องสิทธิจึงไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในสังคมไทย²⁷

นอกจากนี้ วัฒนธรรมการถกเถียง ซึ่งมีน้อยของอำนาจที่ไม่แตกต่างกันมากนักระหว่างคู่สนทนา ก็มีอยู่ไม่มากในสังคมไทย สังเกตได้จากคำศัพท์เกี่ยวกับการถกเถียงในภาษาไทย มีอยู่น้อย เมื่อเทียบกับในภาษาอังกฤษ (เช่น conversation, debate, discussion, dialogue, deliberation, talk เป็นต้น) เป็นที่น่าสังเกตว่าวัฒนธรรมการพูดคุยของไทย จะเน้นไปที่การบอก การสั่งสอน การเทศน์ ซึ่งมีลำดับชั้นความสูงต่ำระหว่างคู่สนทนา และเป็นการสื่อสารทางเดียวมากกว่า การสื่อสารสองทาง ในทำนองเดียวกัน การรวมกลุ่มของคนไทยสมัยก่อน ก็เป็นการรวมกลุ่มกันผ่านเจ้านายคนเดียวกันมากกว่าจะเป็นการรวมกลุ่มกันเอง²⁸

ดังนั้น ในช่วงเปลี่ยนย้ายที่ตั้งของอำนาจไปสู่กระบวนการเลือกตั้งนี้ จึงมีความตึงเครียดกับความรู้สึกที่ว่าควรมีการแต่งตั้ง “คนดี” มาปกครองบ้านเมืองและสั่งสอนผู้คนในระดับหนึ่ง ไม่ควรปล่อยให้การเมืองไทยทั้งหมดตกอยู่ในมือ “นักการเมืองชั่วร้าย” ที่มาพร้อมกับ “นายทุนสามานย์” ซึ่งเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ของประเทศชาติ โกงกินบ้านเมือง ตราบเท่าที่ไม่มีใครจับได้ แต่เพียงเท่านั้น

ประการที่สาม ระดับและวิธีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง มีการเคลื่อนจากการเมืองแบบชนชั้นนำ สู่อำนาจแบบมวลชน แต่ยังคงถือคติ “เป้าหมายสำคัญกว่าวิธีการ” อยู่เช่นเดิม กล่าวคือ มีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงปริมาณค่อนข้างมากในทั้งฝ่ายเสื้อเหลืองและฝ่ายเสื้อแดง เน้นตัวเลขจำนวนมวลชนผู้เข้าร่วมกับฝ่ายตนให้มาก เพื่อสร้างแรงกดดันทางการเมืองทั้งต่อฝ่ายตรงข้ามและต่อสังคมโดยรวม แต่ยังไม่มีการพัฒนาในเชิงคุณภาพที่เน้นความหนักแน่นมีเหตุผลและยึดมั่นการไม่ใช้ความรุนแรงในการเคลื่อนไหวมากนัก ดังที่ปรากฏมีการใช้วิธีการก่อการร้ายในฝ่ายมวลชนและการล้อมปราบมวลชนโดยเจ้าหน้าที่รัฐมีเพียงการสังหารและเรียกร้องปริมาณมวลชนมากขึ้นเรื่อยๆ จุดดั่งจะรอวันปะทุใหญ่ ซึ่งก่อผลได้สองทาง คือ การปฏิวัติ

เปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ หรือกลายเป็นการแตกสลายของบ้านเมืองที่ไม่สามารถปกครองกันได้อย่างมีชื่อมีแป

ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องมาจากเสถียรภาพของระบบคุณค่าเดิม ถูกสั่นคลอน ในขณะที่ระบบคุณค่าใหม่ก็ยังไม่ลงตัว ผู้คนทั้งสองระบบคุณค่าต่างปกป้องจุดยืน อุดมการณ์ และเป้าหมายของตนเองโดยใช้ทิววิถีทางและอย่างสุดแรงเกิด ปัจจุบัน สภาพการเมืองไทยจึงเป็นเหมือนสภาวะการณ์ที่ในอีกหนึ่ง ก็เป็นอนุรักษนิยมอย่างรุนแรง ปกป้องระบบคุณค่าเดิมที่ตนยึดถือไว้อย่างเหนียวแน่น ในอีกอีกหนึ่งก็เลยต้องสุดโต่งสุดขีดไปอีกด้านหนึ่งอย่างรุนแรงเช่นกัน²⁹ เพื่อพยายามสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างเต็มกำลังเช่นกัน ดังนั้น ประเด็นที่สำคัญยิ่งที่ยังคงไม่มีความเปลี่ยนแปลงในการเมืองไทยและตามติดมาในช่วงเหตุการณ์ครั้งนี้อีกเช่นเคย คือ การยึดมั่นในเป้าหมายปลายทางของการเปลี่ยนแปลง มากกว่าวิธีการเปลี่ยนแปลง (end justified mean) ซึ่งปรากฏให้เห็นเป็นความพยายามใช้ทุกวิถีทางเพื่อให้ฝ่ายตนชนะหรือเป็นฝ่ายได้เปรียบ ไม่ว่าจะเป็นการตั้งเรื่องสถาบันกษัตริย์ลงมาใช้สร้างความปลอดภัยให้ฝ่ายตนและเป็นเครื่องมือโจมตีและลดทอนความชอบธรรมของฝ่ายตรงข้าม การที่กลุ่มชนชั้นนำเดิมก็ใช้วิธีนำมวลชนเข้ามาเป็นฐานสนับสนุนความชอบธรรมของฝ่ายตน และพร้อมจะประจันหน้ากับฝ่ายตรงข้ามตลอด ฯลฯ

ในบรรดาวิธีการต่างๆ เหล่านี้ สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การใช้ความรุนแรงในการจัดการกับความขัดแย้งทางการเมือง ทั้งฝ่ายรัฐที่มีลักษณะเป็นอำนาจนิยม (authoritarian of the state) มากขึ้นเรื่อยๆ มีการใช้อำนาจพิเศษนานาประการเพื่อบีบบังคับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน กระทั่งการใช้กำลังเข้าปราบปราม ในขณะเดียวกัน ฝ่ายประชาชนผู้เคลื่อนไหวมวลชนก็ใช้ทุกวิถีทางเพื่อเรียกร้องและสร้างแรงกดดันทางการเมือง รวมถึงการป้องกันตนเองจากการถูกปราบปรามด้วยเช่นกัน จนเรียกได้ว่าเกิดภาวะอนาธิปไตยบนท้องถนน (anarchism of the street)

ในทำนองเดียวกัน เกือบสิบปีมานี้ เทคโนโลยีการสื่อสาร โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตของไทย พัฒนาขึ้นมาก ทั้งลักษณะอำนาจนิยมของรัฐและอนาธิปไตยบนท้องถนนนั้น เกิดขึ้นบนโลกไซเบอร์ด้วยเช่นกัน สิ่งนี้อาจเรียกได้ว่าเป็น “อำนาจนิยมของรัฐไซเบอร์” (authoritarian of the cyber-state) ปรากฏขึ้นเป็นความพยายามของฝ่ายรัฐที่จะปิดกั้นเว็บไซต์และดำเนินคดีกับผู้แสดงความคิดเห็นเข้าข่ายเป็นภัยต่อความมั่นคงแห่งรัฐจำนวนมาก โดยใช้ พร.บ.การกระทำความ

ผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 เป็นสำคัญ ในขณะที่เดียวกัน เทคโนโลยีสื่อใหม่ทำให้ผู้คนทั่วไปสามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมืองหรือเป็นผู้ผลิตเนื้อหาความคิดเห็นเพื่อเผยแพร่ในสื่อประเภทต่าง ๆ ได้อย่างง่ายดาย ประชาธิปไตยไทยในยุคแห่งวิกฤติความขัดแย้งนี้ ก็ใกล้เคียงเติมที่กับ “อนาธิปไตยบนท้องถนนไซเบอร์” (anarchism of the cyber-street) ที่เต็มไปด้วยถ้อยคำหยาบคาย ก่นด่า แสดงความโกรธแค้น เกลียดชัง และอารมณ์รุนแรง เป็นจำนวนมาก ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั้งในระดับปัจเจกบุคคลทั่วไปและผู้ที่มีส่วนสนับสนุนหรือมีบทบาทนำในกลุ่มการเมืองทั้งสองฝ่าย ล้วนใช้ภาษาในการสื่อสารที่ก้าวร้าว รุนแรง และหลายครั้งหยาบคาย แบ่งฝักแบ่งฝ่าย สื่อสารเฉพาะกับคนที่คิดเหมือนกัน ก่นด่าสาดเสียเทเสียกับฝ่ายที่เห็นต่างหรือฝ่ายตรงข้าม จนอาจเรียกได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองในอินเทอร์เน็ตไทยที่ควรจะมีเปิดให้มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มภาวะเช่นนี้เกิดขึ้นอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะในช่วงวิกฤติการเมืองที่มีเหตุการณ์ความรุนแรงใหญ่ ๆ หลายครั้ง ทั้งเหตุการณ์การสลายการชุมนุมของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่หน้ารัฐสภา เมื่อ 7 ตุลาคม 2551, เหตุการณ์การสลายการชุมนุมของแนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการแห่งชาติ เมื่อเดือนเมษายน 2552 ที่อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิและแยกดินแดน รวมทั้งการปะทะกันระหว่างกลุ่มคนเสื้อแดงกับทหารที่สี่แยกคอกวัว เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2553 ตลอดจนการสลายการชุมนุมคนเสื้อแดงครั้งใหญ่เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2553 ที่สี่แยกราชประสงค์ ทั้งสองฝ่ายของข้อขัดแย้งในแต่ละเหตุการณ์ล้วนแต่แสดงข้อมูลข่าวสารและหลักฐานต่าง ๆ ทั้งที่เป็นข้อความ คลิปเสียง และคลิปวิดีโอ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการที่ฝ่ายตนถูกใช้ความรุนแรง กระทำ เป็นจำนวนมาก สมรภูมิจัดข้อมูลข่าวสารดังกล่าวเป็นไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดการปลุกเร้าอารมณ์ความรู้สึกของแต่ละฝ่ายให้ยิ่งโกรธแค้นเกลียดชัง เตรียมเข้าทำห้ำหั่นกันมากขึ้นไปอีก กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประชาธิปไตยไทยในโลกไซเบอร์นั้น อยู่ในขั้นที่มีวุฒิภาวะต่ำมาก ถึงขั้นที่อาจเรียกได้ว่าเป็น “ประชาธิปไตยท่อน้ำทิ้ง”³⁰ หรือเป็น “ประชาธิปไตยแห่งความโกรธแค้นเกลียดชัง” เลยทีเดียว

แนวโน้มทั้งสามประการดังกล่าว ยังไม่เป็นที่ลงตัว และยังคงต้องอาศัยเวลาอีกระยะหนึ่ง เพื่อให้สังคมไทยสามารถพัฒนาวุฒิภาวะทางการเมืองให้มีมากเพียงพอที่จะอยู่ร่วมกันระหว่างความแตกต่างได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การหาจุดที่พอจะยอมรับร่วมกันได้ระหว่างกลุ่มผู้ต้องการเปลี่ยนแปลงกับกลุ่มผู้ต้องการรักษาสภาพเดิม (รวมถึงกลุ่มย่อยต่าง ๆ

ที่ขัดแย้งกันภายในคนกลุ่มใหญ่ทั้งสองกลุ่มนี้ด้วย) โดยไม่มีฝ่ายใดได้หรือเสียทั้งหมดแต่เพียงฝ่ายเดียว อย่างไรก็ตาม ในระหว่างที่การเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ 3 ประการดังกล่าวยังไม่เป็นที่ลงตัวนั้น การเผชิญหน้ากันในความขัดแย้งของเราได้ก่อเกิดสภาพเป็นความขัดแย้ง 2 ชั้นไปพร้อม ๆ กันดังจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

7.2. ความขัดแย้ง 2 ชั้นในวิกฤติการเมืองไทย

ท่ามกลางวิกฤติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างช่วงเปลี่ยนผ่านการเมืองของไทยนี้ เรากำลังเผชิญปัญหาความขัดแย้ง 2 ชั้นพร้อม ๆ กัน **ปัญหาชั้นแรก** คือ ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากปัญหาพื้นฐานที่ฝังแน่นอยู่ในระดับโครงสร้างและสถาบันของสังคมไทยที่พอกพูนสั่งสมจนปะทุระเบิดเป็นวิกฤติการเมืองครั้งนี้ **ปัญหาชั้นที่สอง** คือ ความขัดแย้งอันเนื่องด้วยวิธีการเรียกร้อง วิธีการสื่อสาร วิธีการผลักดันให้เกิดเปลี่ยนแปลง รวมถึงวิธีการจัดตั้งรักษาสภาพเดิม ของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในชั้นแรก กล่าวคือ ในขณะที่ผู้เกี่ยวข้องพยายามจะทำให้เกิดการนำประเด็นปัญหาชั้นแรกมานั่งไคร้ครวญ ถกเถียง อภิปรายสนับสนุนและคัดค้าน เห็นด้วยหรือเห็นต่างอย่างตรงประเด็น เพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น สังคมการเมืองไทยกลับเลือกใช้วิธีการสื่อสารและวิธีเผชิญประเด็นปัญหาในชั้นแรกนี้ ในลักษณะที่ทำให้เราต้องมาใช้พลังทะเลาะขัดแย้งกันเองเอาเป็นเอาตายกับเรื่องวิธีการเรียกร้องทางการเมืองอีกชั้นหนึ่งด้วย กล่าวอย่างรวบรัด สังคมการเมืองไทยกำลังเผชิญความขัดแย้งว่าด้วยวิธีการที่เราจะขัดแย้งกัน พร้อมกันไปกับความขัดแย้งเกี่ยวกับประเด็นพื้นฐานเชิงโครงสร้างของสังคมไทย อันเรียกได้ว่าเป็น **เนื้อหาของความขัดแย้งในเบื้องต้นแรกเริ่มสุด**

ปัญหาพื้นฐานที่ทำให้เราต้องมาขัดแย้งกันในเรื่องนั้น ไม่ได้เปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ตกกันได้ง่าย ๆ ในขณะที่ปัญหาเรื่องวิธีการที่เราทะเลาะขัดแย้งกันก็ยิ่งแก้กันไม่ตก นับวันมีแต่จะยิ่งลุกลามบานปลายขึ้นเรื่อย ๆ กฎเกณฑ์และคุณค่าพื้นฐานหลายประการถูกทำลายลงไปในการทำห้ำหั่นทางการเมืองรอบใหญ่รอบนี้ ต่างฝ่ายต่างยึดหลักทำนองว่า ในการที่จะต่อสู้หรือรับมือกับคนที่ไม่มีหลักการนั้น เราไม่สามารถยึดมั่นในหลักการทางศีลธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ต่างฝ่ายต่างอ้างหลักศีลธรรมที่ปลิวพรายผันแปรไปได้นานาประการตามแต่สถานการณ์จะเอื้อ นี่ยิ่งเท่ากับว่าหลักการพื้นฐานหลายประการต้องถูกสังเวยไป เพื่อให้ “ฝ่ายเรา” สามารถเอาชนะฝ่ายตรงข้ามได้ นอกจากนี้ เรายังเผชิญสภาวะที่หลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งครั้งนี้

ถูกแบ่งสื้ออย่างไม่ลืมหูลืมตา คนที่ไม่อยู่ชั่วการเมืองสีใดเลยก็ ถูกยึดเหยียดให้ต้องอยู่ที่สีใดสีหนึ่ง ส่วนคนที่เคยประกาศเข้าร่วมกับสีใดสีหนึ่งไปแล้ว ก็ถูกย่ำตรึงให้ต้องอยู่กับสีนั้น ๆ อย่างตายตัว ไม่เหลือที่ทางให้เปลี่ยนใจหรือพัฒนาความคิด เห็นทางการเมืองหรือตั้งโจทย์ทางการเมืองให้ลุ่มลึกมากขึ้น หรือเป็นไปในแนวทางอื่นได้

ท่ามกลางสภาวะที่สังคมการเมืองไทยกำลัง “เมฆหมัดทางศีลธรรม” จากการ “ตะลุมบอนทางการเมือง” กันอย่างต่อเนื่องมาตลอดนี้ ก่อนที่จะเริ่มต้นพิจารณาทางออกให้แก่บ้านเมืองได้นั้น จึงจำเป็นต้องฟื้นคืนสติกันเล็กน้อย มีข้อที่ควรตระหนักไว้ในเบื้องต้น คือ เราไม่จำเป็นต้องบังคับให้ทุกคนต้องมีความจริงใจหรือเป็นของจริงกันทั้งหมด เพราะ *คุณภาพทางศีลธรรมอันดีงามทั้งหลายของบุคคล ทั้งที่อยู่ในชีวิตส่วนตัวหรือชีวิตสาธารณะนั้น เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกภาคส่วนก็ต่อเมื่อทุกคนเห็นร่วมกันว่าการ “แสรัง” (pretention) ทำตัวให้มีคุณลักษณะทางศีลธรรมเช่นนั้น จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทุกคนในสังคม¹* ตัวอย่างเช่น ในเรื่องวิธีการเผชิญความขัดแย้ง เราไม่จำเป็นต้องรองจนกว่าผู้คนที่ทั้งหลายจะมี “ความทนกันได้” (toleration) จริง ๆ หรือยึดถือหลักการนี้อย่างจริงจัง เพราะเพียงแค่เราทุกฝ่าย “แสรัง” ทำตัวให้เป็นผู้มีความทนกันได้ และยึดมั่นการ “แสรัง” นี้ไว้ได้อย่างมั่นคงไม่ว่าจะเป็นในสถานการณ์ใดๆ ก็ตาม เพียงเท่านี้ก็สามารบรรเทาปัญหาความไม่สามารถอยู่ร่วมโลกกับคนที่มีความคิดความเชื่อแตกต่างกันไปได้บางส่วนแล้ว

ในแง่เนื้อหาของความขัดแย้งนั้น โจทย์ลึกลับ ๆ ของความขัดแย้งทางการเมืองของไทยครั้งนี้ ในหลาย ๆ ประเด็นนั้น เป็นเรื่องการเมืองระหว่างภูมิภาค ไม่ใช่การเมืองเรื่องสีเสื้อ การมุ่งเน้นอยู่เพียงเรื่องความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างเสื้อเหลืองหรือเสื้อแดง หรืออำมาตย์กับไพร่ หรือจารีตนิยมกับประชาธิปไตย ล้วนแต่ทำให้เราตกกับดักหรือหลงลงแรงไปในผิดทิศผิดทาง ทั้งยังทำให้หลายคนที่ยากออกมาจากความเป็นเหลืองหรือความเป็นแดง ไม่สามารถออกมาได้ ในขณะที่เดียวกัน คนที่ไม่สังกัดตัวเองอยู่ในค่ายสีใด ก็กลับจะถูกผลักใส่ให้ไปอยู่ชั่วใดชั่วหนึ่งโดยไม่จำเป็นอีกด้วย ดังนั้น “การแสรังทำเป็นว่าผมไม่สนใจว่าคุณเป็นสีอะไร” ก็น่าจะเป็นความคิดที่ดีกว่า ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นต้องพูดถึงว่า “การแสรัง” นั้น เป็นเรื่องผิดหรือถูก แล้วมาให้ความสนใจปัญหาหลายอย่างที่ผูกติดมาอยู่ในกระบวนการความขัดแย้ง ตัวอย่างเช่น ปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำนั้น เราจะแก้ไขกันอย่างไร? กลไกการแก้ไขปัญหานี้ จะทำอย่างไรได้บ้างโดยไม่จำเป็นต้องเป็นแผนนโยบายแบบประชานิยม? ความรุนแรง

เชิงโครงสร้างแสดงตัวออกมาเป็นรูปธรรมอย่างไร? ปัญหาเรื่องสองมาตรฐานนั้น จะจัดการอย่างไร? ผู้คนรู้สึกถูกกดขี่อย่างไร? จะแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้อย่างไร?²

เมื่อสามารถถอดสลักการยึดเหยียดผู้คนฝ่ายต่าง ๆ ให้ต้องเลือกข้างใดข้างหนึ่งของขั้วขัดแย้งและอยู่เช่นนั้นอย่างตายตัวได้แล้ว ก็พอจะเห็นพื้นที่เพียงพอให้สามารถขบคิดพิจารณาหาทางออกให้กับความขัดแย้งเชิงเนื้อหาในขั้นที่หนึ่งต่อไป อย่างไรก็ตาม ข้อที่ต้องพึงระวังประการถัดไป คือ แนวทางการเผชิญปัญหาวิกฤติการณ์ใหญ่ ๆ ที่มีเนื้อหาประเด็นครอบคลุมหลายเรื่องอย่างการเมืองไทยกำลังเผชิญอยู่นี้ มีอย่างน้อย 2 แนวทางใหญ่ ๆ³ ได้แก่

แนวทางแรก คือ การสร้างภาพความคิดขนาดใหญ่ที่สามารถอธิบายและตอบโจทย์ได้ทุกชนิด แนวทางนี้มีปัญหาทั้งในแง่ความเป็นไปได้และปัญหาเรื่องการสร้างค่ายความคิดใหม่ขึ้นมากลายเป็นขั้วขัดแย้งอีกหนึ่งขั้วเท่านั้น เพราะในสภาวะที่สังคมกำลังเปลี่ยนผ่านขนานใหญ่เช่นนี้ การเสนอความคิดรวบยอดครอบคลุมทุกเรื่องทั้งหมด รังแต่จะยิ่งเพิ่มเงื่อนไขความขัดแย้งให้มากยิ่งขึ้น แทนที่จะเป็นการคลี่คลายหรือบรรเทาความขัดแย้งให้น้อยลง ทั้งนี้เป็นเพราะแนวทางชนิดแรกนี้ จำเป็นต้องขบคิดลงไปในระดับรายละเอียด และจะต้องเผชิญปัญหาว่าหลายเรื่องขัดแย้งกับความคิดของคนกลุ่มนั้น กลุ่มนี้อยู่เป็นจำนวนมาก

แนวทางที่สอง ซึ่งเป็นแนวทางที่เอกสารชิ้นนี้จะเลือกเดิน คือ แทนที่จะเน้นที่เนื้อหาของภาพสังเคราะห์ทางความคิดขนาดใหญ่ สังคมการเมืองไทยอาจเริ่มจากแนวทางที่เป็นไปได้มากกว่า กล่าวคือ เป็นแนวทางที่ “ตอบให้น้อยที่สุด” จากคน ๆ เดียวหรือกลุ่ม ๆ เดียว เพราะปัญหาขนาดใหญ่ เช่นนี้ จำเป็นต้องอาศัยหลาย ๆ กลุ่มหลาย ๆ ภาคส่วนช่วยกันค้นหาคำตอบ ซึ่งจำเป็นต้องคิดใคร่ครวญออกแบบกันเรื่อง กระบวนการ ที่ทำให้คนจากหลากหลายภาคส่วน ทั้งระดับชนชั้นนำ เรื่อยลงมาถึงชนชั้นรากหญ้า ทั้งส่วนที่เป็นคู่ขัดแย้ง และไม่ใช้คู่ขัดแย้งแต่ได้รับผลกระทบจากหรือเกี่ยวข้องกับ ความขัดแย้งครั้งนี้ ได้มาอยู่ร่วมในเวที (platform) เดียวกัน และสามารถสร้างข้อตกลงร่วมกันและร่วมไม้ร่วมมือกัน ออกแบบวิธีการแก้ปัญหาระดับนี้ไปได้ รายละเอียดเกี่ยวกับส่วนนี้ซึ่งเป็นความพยายามเผชิญกับเนื้อหาของความขัดแย้งครั้งนี้ จะได้กล่าวถึงในส่วนที่ว่าด้วย “กระบวนการสร้างสัญญาประชาคมใหม่” ในส่วนถัดไป จะขอลงถึงปัญหาความขัดแย้งในขั้นที่สองว่าด้วยเรื่องวิธีการเสียก่อน

8. เกณฑ์พื้นฐานกำกับการทะเลาะกันของเรา

ประเด็นปัญหาเรื่องวิธีเผชิญกับปัญหาพื้นฐานของสังคมไทย หรือเรียกสั้นๆ ว่า “วิธีที่เราทะเลาะกัน” ไม่ว่าจะป็นวิธีแก้ปัญหาวินัยวิธีเปลี่ยนผ่านของสังคมไทย วิธีสนทนาหรือแสดงออกทางความคิดเห็นของคนในสังคมไทย ฯลฯ ล้วนเป็นโจทย์ที่สำคัญไม่แพ้ปัญหาพื้นฐานที่มีอยู่เดิมในสังคมไทยเลย เหตุการณ์ความรุนแรงครั้งใหญ่ๆ หลายครั้งที่ผ่านมาในหลายปีนี้เป็นประจักษ์พยานอย่างตึงเครียดถึงความสำคัญของการเปลี่ยนวิถีการเปลี่ยนแปลงและวิธีการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าวนี้ คำถามสำคัญ ณ จุดนี้คือ “ไม่ว่าเราจะคิดต่างกันอย่างใด แต่อะไรคือเกณฑ์พื้นฐานที่เรายอมรับร่วมกันได้?” เป็นต้น³⁴ สารสำคัญของคำถามนี้ ไม่ใช่การแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งทางการเมืองของไทยในเชิงเนื้อหา แต่เป็นความคุ้มกันกับความขัดแย้งยึดถือครั้งนั้นในเชิงวิธีการ ไม่ให้ผู้เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งฝ่ายต่างๆ ใช้ความรุนแรงเป็นวิธีการเผชิญกับปัญหา หรือก้าวล้ำเส้นเกณฑ์พื้นฐานบางประการที่เป็นสิ่งที่ทำให้สังคมยังพออยู่ร่วมกันได้ และเช่นกัน คำตอบต่อคำถามนี้ก็ไม่ว่าจะเป็นที่จะต้องเรียกร้องให้ทุกฝ่ายมีความจริงจังต่อ “กระบวนการพื้นฐานที่ยอมรับร่วมกันได้” นี้ ขอเพียงแค่ “สร้าง” ทำตามก็ช่วยทุเลาวิกฤติไปได้มากแล้ว

ตัวอย่างระยะใกล้ของการร่วมกันกำหนดเกณฑ์พื้นฐานเพื่อให้ทุกฝ่าย “สร้าง” ดำเนินตามเกณฑ์นี้โดยไม่ล้ำเส้นนั้น ได้แก่ การรณรงค์ให้พรรคการเมืองทุกพรรคลงนามให้สัตยาบรรณการมีจรรยาบรรณการเลือกตั้ง (electoral justice) ก่อนการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2554³⁵ ทั้งนี้ เราไม่จำเป็นต้องคาดหวังให้ทุกพรรคการเมืองทุกคนหรือทุกพรรค ต้องจริงจังต่อการมีศีลธรรมจริง เพียงหวังให้ทุกพรรคการเมืองแสดงตัวต่อหน้าสาธารณชนไทยผู้ที่จะออกเสียงเลือกตั้งว่าจะปฏิบัติตามหลักการที่ระบุไว้ในจรรยาบรรณ ซึ่งมีเนื้อหาข้อที่สำคัญที่สุดข้อหนึ่ง คือ จะยอมรับผลการเลือกตั้งไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น กระบวนการดังกล่าวนี้ก็เพียงพอแล้วที่จะทำให้การเมืองไทยสามารถตอบโจทย์เรื่องวิกฤติหลังเลือกตั้งที่อาจเกิดขึ้นและนำไปสู่การรัฐประหารอีกครั้งได้อย่างพอทำเนา (หากไม่นับว่าอาจเป็นไปได้ที่จะมีโจทย์ใหม่อีกข้อคือ การล้มการเลือกตั้ง เสียก่อน)

8.1. เกณฑ์พื้นฐานเชิงหลักการ

สำหรับภาพใหญ่ของความขัดแย้งทางการเมืองของไทยนั้น ในระหว่างเปลี่ยนผ่านทางการเมือง ที่ปัจจุบันมีแนว

โน้มการเมืองแบบมวลชนอยู่มาก และหลายสิ่งหลายอย่างยังไม่ลงตัวนั้น จำเป็นต้องมีเกณฑ์พื้นฐานในเชิงหลักการที่เป็นตัวกำกับความขัดแย้งไม่ให้ลุกลามเกินขอบเขตและน่าจะยอมรับได้ร่วมกันอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่³⁶

ประการแรก ความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติของสังคม สังคมไทยไม่ได้มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสังคมอื่น ๆ และจำเป็นต้องยอมรับและตระหนักให้เห็นได้ว่า การมีความขัดแย้งไม่ใช่เรื่องผิดปกติแต่อย่างใด หากแต่เป็นเรื่องปกติอย่างยิ่งสำหรับสังคมการเมือง โดยเฉพาะในสังคมไทยเองที่มักถูกเน้นย้ำว่าเป็นสังคมแห่งความสงบสุขมาตลอด ไม่มีและไม่ควรมีความขัดแย้ง อันที่จริงแล้ว การที่สังคมหนึ่งๆ ไม่มีความขัดแย้งปรากฏให้เห็นนั้น ไม่ได้แปลว่าสังคมนั้นไม่มีความขัดแย้ง สังคมนั้นยังคงมีความขัดแย้งอยู่ เพียงแต่ปรากฏในรูปแบบที่เรียกว่า “ความขัดแย้งแฝงเร้น” (latent conflict) รอวันที่เหตุปัจจัยเหมาะสมจึงจะสามารถปรากฏขึ้นมาให้ผู้คนที่ทั่วไปได้เห็น

ประการที่สอง หลีกเลี่ยงเป้าหมายสุดโต่ง สังคมไทยจำเป็นต้องหลีกเลี่ยงการยึดมั่นถือมั่นในเป้าหมายทางการเมืองชนิดสุดโต่ง เพราะเป้าหมายทางการเมืองประเภทนี้มักเริ่มต้นขับเคลื่อนความคิดผู้คนด้วยเป้าหมายที่ตั้งงามประการหนึ่ง แต่เมื่อเข้าสู่สถานการณ์ความขัดแย้งหรือสถานการณ์วิกฤติจริงในทางปฏิบัติ เป้าหมายทำนองนี้จะเป็นเหตุให้สิ่งตั้งงามทั้งหลายในบ้านเมืองถูกทำลายลงไป เพียงเพื่อจะนำพาสังคมนั้นๆ ไปให้ถึงเป้าหมายอันตั้งงามที่ยึดมั่นถือมั่นกันเอาไว้ ซึ่งในที่สุดแล้ว สังคมที่ปรากฏขึ้นเมื่อไปถึงเป้าหมายแล้ว ก็ไม่มีความตั้งงามอะไรเหลืออยู่ให้เป็นสังคมที่น่าพึงปรารถนาเลย

ประการที่สาม การยึดมั่นหลักการที่ให้ความสำคัญกับวิถีการเหนือเป้าหมาย กล่าวคือ ไม่มีเป้าหมายที่ตั้งงามสูงสุดชนิดใดที่จะยอมรับได้เลย หากการไปให้ถึงเป้าหมายนั้นใช้วิธีการใดๆ ก็ได้ โดยไม่คำนึงถึงความตั้งงามหรือหลักการใดๆ เลย หลักการข้อนี้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง เป้าหมายปลายทางของแต่ละกลุ่มต้องการจะเป็นอย่างไร ก็ยังไม่สำคัญเท่ากับว่าแต่ละกลุ่มที่คิดเห็นแตกต่างกันนั้น ใช้วิธีการชนิดใด มีหลักการ มีความอารยะมากน้อยเพียงใด เพื่อไปให้ถึงเป้าหมายที่ตนเองต้องการ

ประการที่สี่ การเคารพอย่างหนักแน่นในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวของทุกคน ไม่เว้นแม้แต่คนที่มีความคิด ความเห็น ความเชื่อ และอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างไปจากตัวเรา และเราไม่สามารถและไม่สมควรอย่างยิ่งที่

จะให้ร้ายคนที่คิดเห็นแตกต่างจากเรา ชนิดประหนึ่งว่าเขาผู้นั้นไม่เป็นมนุษย์ ทั้งนี้เพราะไม่ว่าเราทั้งหมดจะคิดเห็นแตกต่างกันมากมายเพียงใด ความคิดเห็นของอีกฝ่ายดูไม่เข้าท่าหรือน่ารังเกียจเสียแต่ชนิดที่เห็นที่สุดเพียงใด แต่เราทั้งหมดล้วนแต่เป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีอันพึงได้รับการเคารพทั้งสิ้น ความคิดเห็นที่แตกต่างกันนั้นสมควรได้รับการถกเถียงแลกเปลี่ยนและต่อสู้กันในทางความคิด ด้วยหลักการและเหตุผล มากกว่าที่จะทำหั่นกันชนิดที่เห็นอีกฝ่ายหมดความเป็นมนุษย์ลงไปแล้ว

8.2. เกณฑ์พื้นฐานเชิงวิธีการ³⁷

แม้จะกล่าวไว้ในหัวข้อก่อนหน้าว่าเราน่าจะเริ่มถอดสลักวิกฤติความขัดแย้งครั้งนี้โดยการ “สร้างทำเป็นไม่รู้ว่าคุณอยู่สืออะไร” แล้วมาร่วมกันพิจารณาถึงปัญหาพื้นฐานอันเป็นความขัดแย้งเชิงเนื้อหาที่อยู่เบื้องลึกจริงก็ตาม แต่ในหัวข้อนี้ต้องการพิจารณาถึงวิธีการแสดงออกหรือสื่อสารทางการเมืองเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานดังกล่าว ดังนั้น จึงจำเป็นต้องย้อนกลับมาพิจารณาปฏิบัติการและเหตุการณ์ในช่วงต่างๆ ที่คนทั้งสองกลุ่มต่อสู้ทำการเคลื่อนไหวอยู่ และมาตรการรับมือของรัฐบาลแต่ละชุด

เมื่อพิจารณาถึงวิธีการแสดงออกทางการเมืองแล้ว ถือได้ว่าเป็นเรื่องน่าเศร้าที่วิธีการแสดงออกทางการเมืองของชาวบ้านอย่างสมัชชาคนจน ถูกทำลายลงไป โดยการเคลื่อนไหวของขบวนการทั้งสองเสื่อลีในช่วงที่ผ่านมา มีความชอบธรรมของวิธีการที่ขบวนการเคลื่อนไหวของทั้ง 2 ฝ่ายที่จัดชุมนุมปิดถนนสถานที่สำคัญต่างๆ นั้น หมดสิ้นไปแล้วโดยสิ้นเชิง เพราะไม่มีใครสามารถยอมรับวิธีการดังกล่าวได้อีกต่อไป ไม่ว่าจะเป็นการปิดสนามบินสุวรรณภูมิหรือปิดแยกราชประสงค์ ดังนั้น วิธีการชุมนุมแบบที่พัฒนาขึ้นโดยกลุ่มคนชายขอบเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมในลักษณะที่ไม่ทำลายล้างใคร จึงดิตร่างแหไม่สามารถใช้การได้อีกต่อไปแล้วเช่นกัน

อันที่จริงแล้ว การขวางกั้น (blockade) โดยสันติวิธีนั้นต้องเปิดทางเลือกให้คนอื่นเลือกได้ แต่วิธีการของทั้งขบวนการเคลื่อนไหวทั้งสองเสื่อลีนั้น ทำให้คนอื่นที่ไม่ใช่ฝ่ายตน รวมทั้งผู้ที่ไม่อยู่ในฝ่ายใดๆ เลยไม่มีทางเลือก ตัวอย่างเช่น การชุมนุมปิดถนนนั้น ปกติจะปิดเพียงแค่ 1-2 วัน ไม่ใช่ปิด 2 เดือน เป็นต้น วิธีแบบนี้เป็นการทำลายความชอบธรรมของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองของคนกลุ่มอื่นๆ แบบเดียวกันนี้ทั้งหมด ปัญหาต่างๆ ยังคงมีอยู่เหมือนเดิม แต่วิธีแสดงออกถึงปัญหาเหล่านี้ได้ถูกทำลายไปแล้ว โจทย์ใหม่ที่เกิดขึ้น คือ สังคมไทยจะแสดงออก

ทางการเมืองถึงปัญหาเหล่านี้ได้อย่างไร โดยไม่ถูกบีบไปเหมารวมเป็นชั่วโคตรชั่วหนึ่ง? เพราะช่วง “ตะลุมบอนทางการเมือง” ที่ผ่านมานั้น วาทกรรมต่างๆ ที่เคยใช้กำกับการชุมนุมและการแสดงออกทางการเมือง ได้ถูกนำไปบิดใช้เสียจนหมดพลังไปแล้ว ไม่ว่าจะเป็น “สันติวิธี” “อหิงสา” “สงครามประชาชน” ฯลฯ

ดังนั้น สังคมการเมืองไทย จึงจำเป็นต้องกลับมาตกลงร่วมกันในการกำหนดเกณฑ์พื้นฐานว่าด้วยวิธีการแสดงออกทางการเมืองกันใหม่อีกครั้ง ในลักษณะที่เป็นกฎ กติกา มารยาท เพื่อรื้อฟื้นให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองยังคงเป็นวิธีการที่มีความชอบธรรมและยอมรับได้อยู่ต่อไป ประเด็นพื้นฐานในที่นี้ คือ การแสดงออกซึ่งข้อเรียกร้องของตนเอง หรือมีการแสดงจุดยืนทางการเมืองครั้งใดครั้งหนึ่งนั้น เราจำเป็นต้องสนใจให้ความสำคัญว่า “วิธีการเรียกร้องนั้น มีความชอบธรรมหรือไม่” ให้มากขึ้นกว่าที่ผ่านมา ที่เรามักให้ความสนใจเฉพาะเพียงว่า “สิ่งที่เรียกร้องนั้น มีความชอบธรรมหรือไม่” คำถามสำคัญ คือ ภายใต้กรอบของสิทธิเสรีภาพ ลักษณะของการเคลื่อนไหวโดยสันติวิธีคืออย่างไร? อะไรทำได้? อะไรทำไม่ได้? อะไรไม่น่าทำ? (Dos & Don'ts)

ตัวอย่างความคิดจากทฤษฎีธรรมยุทธ์ (Just War Theory) หรือความชอบธรรมในการทำสงครามนั้น อย่างน้อยประกอบด้วย 2 เรื่อง ได้แก่ (1) จะทำสงครามได้ต้องมี ความชอบธรรมเพียงพอ และ (2) จะต้องมีความเป็นธรรมในระหว่างที่ทำสงครามกันอยู่ เช่นว่า คนที่เป็นพลเรือนจะต้องได้รับการละเว้น ไม่ถูกทำร้าย ห้ามทำลายหรือเข้าไปใช้โรงพยาบาลหรือโรงเรียน การปลอมตัวเป็นผู้หญิง หรือให้ผู้หญิงเดินนำหน้าขบวนทัพนั้น เท่ากับเป็นการจงใจใช้งานอย่างเป็นเครื่องมือ ซึ่งกระทำไม่ได้และไม่ควรกระทำ

สำหรับกรณีการเมืองไทย คำถามที่น่าถาม ได้แก่ คำถามแรก เมื่อใดจึงจะมีความชอบธรรมเพียงพอในการเคลื่อนไหวทางการเมือง? อะไรเป็นเหตุผลรองรับสำหรับใช้อธิบายปฏิบัติการการเคลื่อนไหวแต่ละครั้ง การเคลื่อนไหวปิดสถานที่ต่างๆ นั้น จะสามารถอธิบายเหตุผลรองรับเพียงพอได้อย่างไร? คำอธิบายที่ว่า “แล้วแต่มุมมอง” นั้นเท่ากับไม่บอกอะไร ประเด็นสำคัญในที่นี้คือ มุมมองที่สอดคล้องกันคืออะไร? กล่าวอีกนัยหนึ่ง เราจะสามารถมีมุมมองที่คงเส้นคงวา และใช้พิจารณาทุกเรื่องได้อย่างสอดคล้องกัน ไม่บิดเบือนตรรกะอย่างที่เป็นอยู่ในความขัดแย้งทางการเมืองของไทยที่ผ่านมา ได้หรือไม่?

คำถามที่สอง เมื่อเริ่มต้นเคลื่อนไหวทางการเมืองไปแล้ว จะเคลื่อนไหวกันอย่างไรโดยที่ยังรักษาความชอบธรรมได้อยู่? วิธีคิดแบบ “ทีใครทีมัน” นั้น ไม่น่าจะมีความชอบธรรมเพียงพอ เราจำเป็นต้องตกลงเกณฑ์ที่คงเส้นคงวาร่วมกัน เราทุกฝ่ายจำเป็นต้องตระหนักว่า ถ้าคุณทำได้ คนอื่นก็ทำได้เช่นกัน และถ้าคนอื่นทำแบบเดียวกับสิ่งที่เราเคยทำ แต่ครั้งนี้ เราเป็นผู้เสียประโยชน์จากสิ่งที่คนอื่นทำ เราก็ต้องพูดอะไรไม่ได้เช่นกัน หรือถ้าให้ดีกว่านั้น สังคมการเมืองของเราควรมีมาตรฐานถึงขั้นที่ว่า “ข้าพเจ้าก็สามารถทำอย่างที่ท่านทำได้ แต่ข้าพเจ้าจะไม่ทำ!”

เราควรมีเกณฑ์ที่สามารถใช้ระบุได้ว่า นี่พื้นที่ขอบเขตการเป็นสันติวิธีที่ยอมรับกันได้แล้ว แม้จะไม่ได้มีการทำร้ายใคร แต่เลยพื้นที่ขอบเขตไปสู่การทำลายผลประโยชน์ของสาธารณะหรือหลักการคุณค่าบางประการของสาธารณะแล้ว วิธีการที่ไปปิดโรงพยาบาล เพราะกลัวจะถูกคนชุมนุมยิงนั้น เข้าใจได้ แต่ต้องหาวิธีการอื่น ถ้าเราทุกฝ่ายสามารถมีข้อตกลงร่วมกันได้ว่า วิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองควรเป็นอย่างไรต่อไป เมื่อเราเคลื่อนไหวกัน ก็จะไม่ทำให้เกิดปัญหาบานปลายออกมามากขึ้น เพราะฉะนั้น จำเป็นต้องช่วยกันคิดต่อไปว่า มีกลไกหรือช่องทางอะไรบ้าง อะไรที่พอจะยอมรับเป็นระเบียบ/แบบแผนได้ ข้อตกลงที่จะกลายมาเป็นกฎ กติกา มารยาท ของการแสดงออกทางการเมืองนี้ ตัวอย่างเช่น

- (1) การจัดตั้งเว็บไซต์ขึ้นมาเพื่อคำทอพบูพการหรือพฤติกรรมส่วนบุคคลของผู้อื่นไม่อาจทำได้ในฐานะการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ชอบธรรม ในขณะที่เดียวกัน รัฐเองก็ไม่มีสิทธิปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของพลเมือง ที่ผ่านมา ฝ่ายที่รู้ว่าถ้าแสดงออกในลักษณะหนึ่ง ๆ จะต้องได้รับตอบโต้จากรัฐแน่นอน จึงเลือกใช้วิธีการแบบสุดโต่ง เช่น วิจารณ์สถาบันกษัตริย์ ชนิดสาหัสเสียเทเสีย เพื่อให้รัฐมาเล่นงาน (เรียกได้ว่า “เล่นเพื่อให้ถูกเล่น”) เพื่อให้เป็นข่าวเป็นวาระ การใช้สื่อในการเรียกร้องหรือแสดงออกทางการเมืองอย่างเสรี (free speech) นั้น ต้องเป็นไปในลักษณะของการแสดงออกที่เป็นธรรมด้วย (fair expression)
- (2) การเคลื่อนไหวขบวนชุมนุมขนาดใหญ่โดยใช้รถมอเตอร์ไซด์หรือรถยนต์มาเล่น (ด้วยความเร็วปกติ ไม่ใช่แล่นอย่างช้า ๆ เหนื่อย ๆ) นั้น ไม่อาจยอมรับได้เช่นกัน เพราะเท่ากับการคุกคามสาธารณะ เนื่องจากเกินขอบเขตการเรียกร้องได้อย่างชอบธรรมไปแล้ว

- (3) การเดินถือไม้ไว้ในมือแล้วตีพื้นไปอย่างต่อเนื่อง โดยอ้างว่าเป็นสันติวิธี เพราะไม่ได้ไปตีใคร ก็ไม่สมควรกระทำ เพราะไม่ต่างกับการเคลื่อนไหวขบวนด้วยรถยนต์หรือมอเตอร์ไซด์ แล้วกล่าวว่าไม่ได้ไปชนใคร
- (4) การชุมนุมโดยเข้ายึดสถานที่ต่าง ๆ นั้น ทำได้เพียงสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ของการเรียกร้องเท่านั้น ไม่สามารถเข้าไปชุมนุมในสถานที่ต่าง ๆ ได้ตามใจชอบดังในสหรัฐอเมริกา มีลานหน้าทำเนียบขาวเอาไว้ให้สำหรับชุมนุมทางการเมืองกัน แต่ถ้าผู้ชุมนุมข้ามรั้วพื้นที่ชุมนุมที่จัดไว้ให้ แล้วจะไปยึดทำเนียบขาว นี่เท่ากับหมดความชอบธรรมแล้ว ในทำนองเดียวกัน การยึดทำเนียบรัฐบาล ก็ไม่อาจทำได้เช่นกัน เพราะเท่ากับการรัฐประหารไปแล้ว
- (5) ระยะเวลาของการชุมนุม ตัวอย่างจากการชุมนุมในอังกฤษ การชุมนุมจะดำเนินไปได้ถึงเพียงแค่ 18.00 น. หลังจากนั้น ต้องกลับบ้าน แล้วจึงค่อยกลับมาชุมนุมกันใหม่ในตอนเช้า จะไม่มีการชุมนุมยืดเยื้อ เพื่อให้คนได้มีโอกาสพักผ่อนกัน เป็นต้น ทั้งนี้เป็นไปภายในตรรกะที่ว่า การชุมนุมในที่สาธารณะแบบที่ยึดสถานที่นั้น ๆ ไว้ตลอดเวลา นั้น เท่ากับเริ่มจะเป็นการจับผลประโยชน์ของสาธารณะเป็นตัวประกัน
- (6) ถ้าจะมีการทำอารยะขัดขืนนั้น จะต้องทำให้ครบ 3 องค์ประกอบ คือ หนึ่ง ประกาศล่วงหน้าให้สาธารณะ รวมถึงฝ่ายตรงข้ามได้รับทราบ สอง ต้องเป็นการกระทำที่เปิดเผย ไม่คลุมเครือในที่ลับ สาม ซึ่งเป็นข้อที่สำคัญที่สุดที่ไม่เกิดขึ้นในช่วงการเคลื่อนไหวทางการเมืองของทั้งสองเสี้ยว คือ ผู้กระทำอารยะขัดขืนจะต้องยอมรับการลงโทษตามกฎหมาย

เหล่านี้เป็นเพียงตัวอย่างของกฎ กติกา มารยาท ในการแสดงออกทางการเมืองลักษณะต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการออกแบบและกำหนดตกลงร่วมกันอย่างเป็นที่เห็นพ้องของทุกฝ่าย ดังนั้น เราจำเป็นต้องมีเวที (platform) เพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกันว่าวิธีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ผ่านมา มีอะไรบ้างที่เป็นปัญหา? ในเวทีนี้ แต่ละฝ่ายมีเป้าหมายอย่างไร ไม่ใช่ประเด็นที่จะให้เน้นหนัก แต่ประเด็นที่จะให้ความสำคัญ คือ อะไรเป็นช่องทาง พื้นที่ หรือวิธีการที่นำไปสู่การแสดงออกหรือสู่ทางออกที่ยอมรับร่วมกันได้ว่าเป็นสันติวิธีในบริบทของสังคมไทย? สิ่งที่จะตรวจสอบกัน อาทิเช่น จะทำการแสดงออกทางการเมืองด้วยวิธีการแบบไหน ด้วยพื้นที่แบบใด หรือด้วยช่องทางชนิดไหน

เรื่องช่องทางควรเป็นช่องทางที่เปิดเผยต่อสาธารณะ สื่อสามารถติดตามตรวจสอบได้ ถ้าจะใช้เว็บไซต์ ต้องเป็นเว็บไซต์ที่ระบุตัวตนผู้ใช้ได้ ไม่ใช่เป็นเว็บไซต์ใต้ดิน ส่วนเรื่องพื้นที่ มีทั้งที่เป็นพื้นที่รูปธรรม และพื้นที่นามธรรม พื้นที่รูปธรรม เช่น ต้องมานั่งคุยกันว่า วิธีการปิดถนน จะยังยอมรับให้ใช้ได้กันอีกหรือไม่? ถ้าวิธีนี้กลายเป็นกลยุทธ์ที่ทุกคนใช้ สังคมจะยอมรับได้ไหม? และถ้ายังใช้ได้อยู่ ควรมิกติการมายาทก้ากับวิธีการปิดถนนอย่างไรบ้าง? เป็นต้น ส่วนพื้นที่เชิงนามธรรม เช่น เรื่องการให้คำอธิบายหรือเหตุผลรองรับ เพราะถ้าการให้เหตุผลในเรื่องหลักการพื้นฐานสำคัญๆ บางประการเลื่อนหายไป ทุกคนในสังคมจะเดือดร้อนกันหมด เป็นต้น เหล่านี้เป็นเรื่องที่ต้องมานั่งคุยตกลงกันว่า จะแสดงออกอย่างไรให้ไม่เกินเลย ยังเป็นที่ยอมรับกันได้อยู่

เกณฑ์พื้นฐานเชิงหลักการและเชิงวิธีการดังกล่าวข้างต้น เป็นมาตรการตอบโต้ภัยการควบคุมกำกับไม่ให้การแสดงออกทางการเมือง การชุมนุมและการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง การเผชิญและหาทางออกจากความขัดแย้ง ฯลฯ ของสังคมการเมืองไทย ผันแปรไปสู่แนวทางของการใช้ความรุนแรงต่อกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มการเมือง กลุ่มเคลื่อนไหวมวลชน หรือรัฐบาลของฝ่ายใด หรือมีอุดมการณ์แบบใดก็ตาม ทั้งหมดนี้อยู่บนฐานความคิดที่ว่า ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองของไทยในรอบนี้ ไม่สามารถแก้ไขให้ตกไปได้ง่ายๆ และอย่างรวดเร็ว เพราะเป็นความขัดแย้งที่รากลึกและมีมูลเหตุมาจากปัญหาเชิงโครงสร้างหลากหลายประการที่ซ้อนทับหมักหมมกันอยู่ภายใต้ “ผืนพรมแห่งความสงบสันติสุข” ของไทยมาเป็นเวลาช้านาน อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับผู้คนหลากหลายภาคส่วนมากมาย สิ่งที่น่าเสนอในหัวข้อนี้ จึงเป็นตัวอย่างของข้อตกลงร่วมกันว่า “เราจะทะเลาะกันอย่างไร” โดยไม่ทำให้ความขัดแย้งบานปลายกลายเป็นความรุนแรงเช่นที่เกิดขึ้นตลอดหลายปีที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม กล่าวให้ชัดขึ้น สิ่งทีกล่าวในหัวข้อนี้คือการรักษาบรรเทา “อาการ” ที่ปะทุขึ้นมาไม่ให้เกิดลุกลามไป เมื่ออาการของโรคหยุดการลุกลามแผ่ขยายแล้ว หลังจากนั้น จึงจะสามารถวินิจฉัยหา “มูลเหตุ” ของโรคเพื่อจัดการเยียวยารักษาและป้องกันไม่ให้เกิดสถานะเช่นนี้ขึ้นอีกในอนาคตได้อย่างยั่งยืน กระบวนการนี้ต้องอาศัยเวลากันอีกไม่น้อย และต้องรวมผู้คนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งครั้งนี้ทั้งหมดเข้ามาช่วยกันคิดและออกแบบกระบวนการหาทางประคับประคองให้เราทั้งหมดสามารถผ่านพ้นวิกฤติการเปลี่ยนผ่านการเมืองครั้งนี้ไปได้โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อกันและกัน และ

สามารถสร้างสรรค์เงื่อนไขสภาพแวดล้อมใหม่ให้แก่ปัญหาต่างๆ ที่หมักหมมกันมานี้ จนกระทั่งเกิดความเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย หรืออย่างน้อยก็ไม่เกิดการเอาเปรียบหรือมีความเหลื่อมล้ำกันมากจนเกินไป และทุกฝ่ายพอจะยอมรับว่าน่าจะอยู่ร่วมกันในสภาพแวดล้อมใหม่ของสังคมการเมืองไทยนี้ต่อไปได้ เนื้อหาในส่วนนี้จะกล่าวถึงรายละเอียดในหัวข้อถัดไปจากนี้

9. สัญญาประชาคมใหม่

9.1. สร้างความไว้วางใจกัน : เงื่อนไขแรกสุด³⁸

ทุก ๆ สังคมการเมืองจะอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่ฆ่าแกงกันนั้นล้วนแต่ต้องมีความรู้สึกถึงความมั่นคงแน่นอนของประการความรู้สึกนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมี “สัญญาประชาคม” (social contract) ร่วมกัน สัญญาประชาคมนี้เป็นได้ทั้งในแบบที่เขียนกันไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หรือแบบที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกันโดยจารีต ธรรมเนียม หรือวัฒนธรรม โดยไม่จำเป็นต้องเขียน หรือเป็นทั้งสองแบบพร้อมกัน

ทุก ๆ การเปลี่ยนผ่านทางสังคมการเมืองนั้น เกิดขึ้นในลักษณะที่สังคมการเมืองในประเทศดังกล่าวมักจะต้องเผชิญกับความแตกแยกก้าวลึกกึ่งกึ่งกว้างระดับประเทศ มีกลุ่มความคิดทางการเมืองสองกลุ่ม (หรือมากกว่านั้น) ที่ไม่สามารถเห็นพ้องต้องกันได้ในระดับพื้นฐานทางการเมืองสำคัญๆ และไม่ยอมรับกลไกการตัดสินใจทางการเมืองปกติทั้งหลายที่มีอยู่ (เช่น การตัดสินใจโดยเสียงส่วนใหญ่ในรัฐสภา เป็นต้น) ในขณะเดียวกัน ก็มีการใช้วิธีการต่างๆ นานาเพื่อการปราบฝ่ายที่ได้ชัยชนะ (เช่น การเดินขบวนเคลื่อนไหวมวลชน หรือการแทรกแซงทางการเมืองรูปแบบอื่น เป็นต้น)

ปรากฏการณ์เหล่านี้คือเครื่องบ่งชี้ชัดเจนนัยว่าสัญญาประชาคมฉบับเก่านั้น ไม่สามารถเป็นที่ยอมรับร่วมกันได้อีกต่อไป และจำเป็นต้องร่วมกันทำสัญญาประชาคมฉบับใหม่ขึ้นมา เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถรู้สึกถึงความมั่นคงแน่นอนและคาดการณ์ได้ระดับหนึ่งว่า ใครควรทำอะไร มีขอบเขตเพียงใด หรือใครควรตอบสนองใครในเรื่องใดเพียงใด การกระทำแต่ละอย่างจะเกิดผลลัพธ์อย่างไร เป็นต้น

เนื้อหาของสัญญาประชาคมบางส่วนอาจอยู่ในฉบับที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เนื้อหาบางส่วนอาจอยู่ในสัญญาประชาคมฉบับวัฒนธรรมได้ด้วยเช่นกัน³⁹ เนื้อหาในสัญญา

ประชาคมนี้อาจได้หลากหลาย ในที่นี้ พิจารณาย่างน้อย 2 ระดับ คือ ระดับที่ว่าด้วยเกณฑ์พื้นฐานว่าด้วยหลักการ และวิธีการที่ทุกฝ่ายน่าจะเห็นตรงกันได้ไม่ยากนักว่าจะละเมิดมิได้ และจะต้องช่วยกันยึดมั่นรักษาไว้ มิฉะนั้นทุกคนจะเดือดร้อนกันถ้วนหน้า เนื้อหาในระดับนี้ ได้กล่าวไปแล้วพอสมควรในหัวข้อที่แล้ว

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงเนื้อหาในอีกระดับหนึ่ง คือ ในระดับของการตกลงร่วมกันเกี่ยวกับเนื้อหาหรือข้อประเด็นปัญหาต่างๆที่เกี่ยวกับมูลเหตุแห่งความขัดแย้ง ขั้นตอน/กระบวนการ/วิธีการในช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมือง เป้าหมายปลายทาง การออกแบบใหม่ในเรื่องเชิงโครงสร้าง และเชิงสถาบันของสังคม ฯลฯ ซึ่งแสวงหาความเห็นพ้องต้องกันได้ยาก เพราะเกี่ยวข้องกับสิทธิ อำนาจ และผลประโยชน์ของสถาบันต่างๆ และผู้คนฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และจะเป็นสิ่งที่กำหนดว่าสังคมการเมืองนั้นๆ จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติและเป็นธรรมมากน้อยเพียงใด หรือจะมีความเหลื่อมล้ำมากน้อยเกินความยอมรับกันได้มากน้อยเพียงใด

หลักการสำคัญประการแรกสุดของกระบวนการสร้างสัญญาประชาคมฉบับใหม่ คือ จะต้องรวมฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิกฤติความขัดแย้งเข้ามาอยู่ในกระบวนการด้วยกันทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จำเป็นต้องมีการทำสัญญาพร้อมๆ กัน ขั้วขัดแย้งฝ่ายต่างๆ นั้นต้อง “วางอาวุธ” พร้อมๆ กัน จะทำเช่นนั้นได้ ก็จำเป็นต้องมีความไว้วางใจกันระดับหนึ่งเสียก่อน ปัญหาสำคัญสำหรับการเมืองไทยที่ผ่านเหตุการณ์ความรุนแรงมากมายจากทุกฝ่าย และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังเหตุการณ์เดือนเมษายนและพฤษภาคม 2553 คือ จะทำอย่างไรให้ความไว้วางใจกันและกันที่สูญสิ้นไปแล้วนั้นสามารถฟื้นคืนกลับมาได้อีกครั้งหนึ่ง? จะทำอย่างไรเมื่อความไว้วางใจในกระบวนการตุลาการจางคลายลงไปอย่างมากจากความรู้สึกของคนจำนวนมากฝ่ายหนึ่งของไทยที่รู้สึกว่าการปฏิบัติด้วยมาตรฐานสองหน้า?

คำตอบประการหนึ่ง คือ การจะฟื้นฟูหรือสร้างความไว้วางใจในกันและกันขึ้นมาใหม่ได้นั้น จำเป็นจะต้อง “ยอมเสี่ยง” กล่าวคือ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย จะต้องยอมเสี่ยงที่จะสร้างความสัมพันธ์ชนิดใหม่กับผู้ที่เราเลิกไว้วางใจเขาไปแล้ว เพื่อที่จะสามารถไว้วางใจเขาได้ใหม่อีกครั้ง ด้วยลักษณะและชุดกติกาของความไว้วางใจชนิดใหม่เช่นกัน ที่สามารถทำเช่นนี้ได้ เพราะแม้จะเลิกความไว้วางใจไปแล้ว แต่ฝ่ายต่างๆ ยังคงจำเป็นต้องมีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกัน

อยู่ ดังนั้น คำถามสำคัญ คือ เราจะสามารถอยู่ร่วมกับสิ่งที่ไม่เชื่อใจ โดยไม่เกลียดชังนั้น ได้หรือไม่?

อย่างไรก็ตาม ในกรณีสังคมการเมืองไทยที่ขณะนี้ ความไม่ไว้วางใจในกันและกันมีอยู่มากจนอาจไม่สามารถมีใคร “ยอมเสี่ยง” ไว้วางใจอีกฝ่ายหนึ่งก่อน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการกระทำการบางประการ เพื่อให้การ “ยอมเสี่ยง” สร้างความไว้วางใจชนิดใหม่ขึ้นมาขึ้นนั้น ไม่ถึงกับเป็นการเสี่ยงมากจนเกินไป อาทิเช่น *ประการแรก* ต้องมีการแสดงความรับผิดชอบหรือหาตัวผู้ที่จะต้องรับผิดชอบจากทั้งสองฝ่ายออกมาให้ได้ เมื่อมีผู้รับผิดชอบแล้ว จะมีการนิรโทษกรรมหรือไม่ ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มาพิจารณากันภายหลัง *ประการที่สอง* ต้องรื้อถอนโครงสร้างพื้นฐานของการฆ่าหมู่ในเมืองไทยออกไปจากอาณาบริเวณของการต่อสู้หรือการขัดแย้งกันทางการเมืองไทยให้ทั้งหมด เพื่อให้มีหลักประกันมั่นคงว่าไม่ว่าคนไทยจะขัดแย้งทางความคิดความเชื่อกันมากเพียงใด ก็จะไม่ถึงขั้นที่ถูกอีกฝ่ายฆ่าหรือใช้ความรุนแรงตอบกลับมาได้ โครงสร้างพื้นฐานดังกล่าวรวมถึงระบบกฎหมายต่างๆ และระบบบังคับบัญชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำให้เกิดการใช้ความรุนแรงได้อย่างชอบธรรมด้วยเช่นกัน เป็นต้น

เมื่อเงื่อนไขที่พอจะเอื้อให้มีการยอมเสี่ยงให้ความไว้วางใจกันมากขึ้นปรากฏแล้ว และแต่ละฝ่ายค่อยๆ ให้ความไว้วางใจอย่างใหม่ต่อกันทีละเล็กทีละน้อย ส่วนที่สำคัญที่จะทำให้สามารถเดินต่อไปข้างหน้าด้วยกันได้ คือ พื้นที่หรือเวทีรวมที่จะสามารถทำหน้าที่ให้ความแตกต่างทางความคิด ทางอัตลักษณ์การเมือง และความหลากหลายด้านอื่นๆ ได้มีที่ยืนปรากฏอยู่ด้วยกันได้อย่างยอมรับในกันและกัน พร้อมกับเป็นเวทีที่มีอำนาจหน้าที่พอสมควรที่จะสามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเห็นผลจริง ดังจะอภิปรายในหัวข้อถัดไป

9.2. เวทีร่วม (platform) ที่มีทั้งอำนาจหน้าที่ (authority) & รวมทุกฝ่าย (inclusive)

ปัญหาความขัดแย้งการเมืองไทยปัจจุบันมีลักษณะเชิงซ้อน 2 ประการพร้อมๆ กัน กล่าวคือ ในแง่หนึ่งก็เป็นปัญหาระดับชาติ แต่ในอีกแง่หนึ่ง ก็เป็นปัญหาระดับท้องถิ่นทุกพื้นที่ ที่ถักทอประสานกันขึ้นมาเป็นปัญหาระดับชาติอีกทอดหนึ่งด้วย ดังนั้น ปัญหาการเมืองไทยปัจจุบัน จึงเป็นทั้งปัญหาระดับชาติและระดับท้องถิ่นพร้อมกันไปในขณะเดียวกัน ที่เป็นเช่นนี้ เพราะเรากำลังอยู่ในช่วงเวลาอันยาวนานของการเปลี่ยนผ่านระบบการเมืองทั้งระบบ

สถานการณ์เมืองไทยขณะปัจจุบัน คือ อยู่ระหว่างช่วงที่โครงสร้างอำนาจหน้าที่ (authority) ของระบบการปกครองเดิม ซึ่งอยู่บนฐานแบบรวมศูนย์ (centralism) กำลังค่อยๆ หมดความชอบธรรมลงไป ในขณะที่ลักษณะการปกครองแบบกระจายศูนย์ (decentralism) กำลังเรียกร้องต้องการพื้นที่มากขึ้น อันที่จริง การกระจายอำนาจนั้นก็เริ่มมาตั้งแต่หลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ปี 2540 แล้ว แม้จะประสบความสำเร็จพอสมควรในหลาย ๆ พื้นที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถมีบทบาทเชิงรุกและเป็นตัวแทนหรือเจ้าภาพสำหรับการจัดการปัญหาต่างๆ และดูแลกันเองภายในท้องถิ่นได้ดังที่มีความพยายามผลักดันต่อเนื่องในแนวคิดเรื่อง “จังหวัดจัดการตนเอง” แต่ขณะเดียวกัน ในอีกหลายพื้นที่ ก็ยังประสบปัญหาในทางปฏิบัติที่แทนที่จะเป็นการกระจายอำนาจจริง กลับกลายเป็นการ “ขยายอำนาจ” จากศูนย์กลางให้สามารถยื่นมือออกไปสู่ท้องถิ่นได้มากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม ปัญหาในทางทฤษฎีของหลักการกระจายอำนาจ คือ อำนาจหน้าที่ (authority) ที่องค์กรส่วนท้องถิ่นมีอยู่นั้น จำกัดขอบเขตเฉพาะอยู่ในพื้นที่ของตนเอง ไม่สามารถจัดการกับปัญหาที่ใหญ่เกินกว่าพื้นที่ของตนเองได้ รวมทั้งในกรณีที่ต้องจัดการปัญหาในลักษณะที่ข้ามพื้นที่หรือเป็น “จุดขายขอบ” ระหว่างหน่วยพื้นที่ท้องถิ่นตนเองกับท้องถิ่นอื่น จุดอ่อนในทางทฤษฎีนี้ยังรวมถึงการจัดการกับปัญหาที่มีขนาดใหญ่ระดับชาติดังที่เรากำลังเผชิญกับวิกฤตการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองไทยทั้งระบบแบบที่เป็นมาตลอด 6-7 ปีมานี้

ในทางกลับกัน ระบบการบริหารจัดการแบบรวมศูนย์อำนาจ (centralism) นั้น แม้จะเหมาะสมกับการจัดการกับปัญหาระดับชาติและปัญหาระดับย่อยลงมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ก็เป็นที่แน่ชัดว่า ไม่สามารถเผชิญกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคนทุกภาคส่วนและในทุกพื้นที่ท้องถิ่น และเป็นเรื่องความสัมพันธ์กันเองระหว่างผู้คนข้ามพื้นที่ ข้ามภูมิภาคของไทยด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะกรณีที่มีความขัดแย้งกันระหว่างอำนาจศูนย์กลางกับอำนาจท้องถิ่นเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เพราะมิใช่ระบบที่สามารถทำให้คนทุกกลุ่ม ทุกภาคส่วน และในทุกพื้นที่ สามารถเข้ามาอยู่รวมรวมกัน (inclusive) ที่ศูนย์กลางอำนาจได้

รูปแบบการบริหารทั้งสองแบบ ล้วนมีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนทั้งคู่ กล่าวคือ การปกครองแบบรวมศูนย์ มีจุดแข็งด้านการมีหน่วยรองรับเชิงอำนาจหน้าที่ (authority) อย่างชัดเจน แต่ขาดมิติด้านการเปิดให้ผู้คนหลากหลายภาคส่วนเข้ามา

มีส่วนร่วม (inclusiveness) อยู่ในหน่วยอำนาจตรงกลางนี้ด้วย ในขณะที่รูปแบบการกระจายอำนาจ แม้จะมีข้อดีตรงที่เปิดต่อการรวมผู้คนหลากหลายให้เข้าสู่อำนาจการตัดสินใจหนึ่ง ๆ แต่มีข้ออ่อนด้านหน่วยอำนาจที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการปัญหาใหญ่ ๆ ได้

ขณะนี้ สังคมการเมืองไทยเรากำลังอยู่กึ่งกลางของความตึงเครียดระหว่างรูปแบบการบริหารจัดการทั้งสองนี้ ทำให้เรากำลังเผชิญกับสภาวะอันเป็นจุดอ่อนของรูปแบบการบริหารทั้งสองประเภทไปด้วยพร้อมกัน กล่าวคือ สำหรับกลุ่มที่สามารถเข้าสู่ตำแหน่งที่มีอำนาจหน้าที่ได้ ไม่ว่าจะ เป็นฝ่ายอำนาจเก่าหรือฝ่ายอำนาจใหม่ ในยุครัฐบาลทักษิณ รัฐบาลสุรยุทธ์ รัฐบาลสมัคร รัฐบาลสมชาย รัฐบาลอภิสิทธิ์ และรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ล้วนแต่ไม่สามารถหรือไม่ยินยอมเปิดพื้นที่ให้รวมผู้คนที่เห็นต่างหรือมีความคิดความเชื่อที่อยู่ตรงข้ามคนละขั้ว ให้เข้ามาอยู่รวมกันในองค์กรบริหารจัดการระดับประเทศได้

ส่วนกลุ่มพลังการเมืองต่าง ๆ ที่ตื่นตัวทั้งกลุ่มเก่าและกลุ่มใหม่ ซึ่งกระจายกันอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งในเมืองและในชนบท แม้อยากมีส่วนร่วมแก้ปัญหาของประเทศ แต่ก็ไม่มีอำนาจหน้าที่มากเพียงพอที่จะจัดการกับปัญหาระดับใหญ่ขนาดนี้ได้ ทำได้เพียง “ส่งเสียง” แสดงความคิดเห็นของตนเสนอต่อฝ่ายต่าง ๆ เท่านั้น ส่วนผู้มีอำนาจหน้าที่จะไปทำหรือไม่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ดังนั้น กระบวนการสร้างสัญญาประชาคมฉบับใหม่นี้ จึงไม่สามารถใช้รูปแบบทั้งสองนี้ได้

นอกเหนือจากรูปแบบการบริหารแบบรวมศูนย์และกระจายศูนย์ดังกล่าวแล้ว ยังมีรูปแบบการบริหารอีกชนิดหนึ่ง ที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า “centripetalism” ซึ่งสามารถปิดจุดอ่อนของทั้งสองรูปแบบแรกได้ เพราะเน้นให้เปิดพื้นที่รวบรวมคนทุกภาคส่วนที่แตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ที่ตัดสินใจและรับผิดชอบในการบริหารบ้านเมือง กล่าวคือ เน้นสร้างองค์กรหรือตัวกระทำการ (agency) ที่ทิ้งให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันเพียงใด ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รวมถึงมีบทบาทในด้านอื่น ๆ ด้วย ขณะเดียวกันก็เป็นองค์กร/ตัวกระทำการที่มีอำนาจหน้าที่ที่ชอบธรรมเพียงพอที่จะตัดสินใจสั่งการและดำเนินการด้านต่าง ๆ ได้ และรับผิดชอบกับผลที่เกิดขึ้นได้⁴⁰ ลักษณะและรูปแบบขององค์กรที่แบบ centripetalism สำหรับช่วยหาทางออกแก่การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองของไทยจะได้เสนอในหัวข้อถัดไปนี้

9.3. กระบวนการสร้างสัญญาประชาคมใหม่

อนาคตการเมืองไทย ชนชั้นนำและกลุ่มอำนาจเดิมจะยังคงรักษาอำนาจทางการเมืองต่อไปด้วยวิถีทางต่างๆ แม้ว่ากลุ่มอำนาจใหม่จะสามารถเข้าถึงอำนาจหน้าที่ได้บ้างในบางครั้ง ความขัดแย้งและผลผลิตอันเกิดจากความขัดแย้งจะยังคงดำรงอยู่ต่อไป จนกว่าแต่ละฝ่ายจะเกิดความรู้สึกว่าสามารถเปลี่ยนผ่านไปได้ข้างหน้าได้อย่างราบรื่น กล่าวคือ ถ้าการปฏิรูปโครงสร้างสังคมการเมืองเป็นไปโดยไม่กระทบถึงแก่นแกนอำนาจของแต่ละกลุ่มชนชั้นนำ ถึงระดับที่ทำให้กลุ่มอำนาจเหล่านั้นไม่มีที่เหลื่ออยู่ในสภาวะใหม่ของการเมืองไทยหลังจากนี้ต่อไป เขาก็พร้อมที่จะร่วมมือทำด้วย⁴¹ กล่าวอีกนัยหนึ่ง วิฤติการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองครั้งนี้จะไม่สามารถผ่านพ้นไปได้โดยสันติ หากชนชั้นนำของทั้งสองฝ่ายไม่สามารถตกลงกันได้ (no elite settlement)⁴²

อย่างไรก็ตาม การเมืองไทยปัจจุบันมีทั้งส่วนที่เป็นการเมืองแบบชนชั้นนำสู้กันเองอยู่ และการเมืองแบบมวลชน ที่ถูกตัดแบ่งเป็นสองฝ่ายแล้วเข้าทำหั่นกันเอง ดังนั้น หากรอคอยหวังเพียงให้ชนชั้นนำตกลงกันเองได้ โดยที่การเมืองระดับมวลชนยังไม่เข้มแข็งและทนความแตกต่างกันได้มากเพียงพอ สิ่งที่เกิดขึ้น คือ เป็นไปได้ที่อาจเกิดการ “ฮั้ว” กันเอง แล้วมาอธิบายหาความชอบธรรมหรือสร้างการมีส่วนร่วมเล็กๆ น้อยๆ จากมวลชนที่เป็นฐานสนับสนุนของฝ่ายตน ปัญหาวิฤติความขัดแย้งทางการเมืองของไทยก็อาจจบลงได้ แต่ที่ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ในระดับโครงสร้างทางสังคมการเมืองใดๆ

กระนั้นก็ตาม หากเกิดการตกลงกันเองของชนชั้นนำ โดยที่มวลชนชั้นกลางและชนรากหญ้าของแต่ละขั้วขัดแย้งไม่ได้มีส่วนร่วมด้วยหรือมีส่วนร่วมเพียงพอเป็นพินิจ (ดังที่ช่วงหลายเดือนที่ผ่านมา มีสัญญาณหลากหลายประการที่บ่งชี้สภาวะดังกล่าว) และหากมวลชนทั้งสองกลุ่มนี้มีความเข้มแข็งเพียงพอจนสามารถจัดการกับประเด็นปัญหาที่ตนเองห่วงใยได้ (ทั้งเรื่องการคอร์รัปชัน ความเหลื่อมล้ำ ระเบียบเศรษฐกิจ การกำหนดวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วยตนเอง ความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองในแต่ละท้องถิ่น/ภูมิภาค) โดยไม่ถูกชี้นำจากชนชั้นนำแล้ว ก็อาจทำให้เกิดแรงต้านย้อนกลับไปจากมวลชน โดยไม่ยอมรับข้อตกลงของชนชั้นนำทั้งสองฝ่ายได้ จนอาจทำให้ความขัดแย้งพลิกแกนจากเดิมเป็นความขัดแย้งกึ่งแนวตั้งกึ่งแนวนอน (ผสมผสานทั้งการขัดแย้งกันระหว่างชนชั้นนำทั้งสองฝ่าย ระหว่างมวลชนทั้งสองฝ่าย และระหว่างมวลชนฝ่ายหนึ่งกับชนชั้นนำอีกฝ่ายหนึ่ง) กลาย

เป็นความขัดแย้งแนวตั้งระหว่างชนชั้นนำกับมวลชนอย่างเต็มรูป และอาจเกิดเป็นการปฏิวัติประชาชนและอาจมีการเสียเลือดเนื้อของชนชั้นนำฝ่ายต่างๆ ได้

ดังนั้น ถ้าต้องการให้การเมืองไทยสามารถเปลี่ยนผ่านไปได้โดยไม่ยึดถือมากเกินไปและไม่มีคนฝ่ายใด ๆ ต้องบาดเจ็บล้มตายกันเป็นจำนวนมาก ชนชั้นนำของทั้งสองฝ่ายก็จำเป็นต้องตกลงกันได้ และกระบวนการสร้างสัญญาประชาคมฉบับใหม่นี้ ก็จำเป็นต้องเปิดต่อการถกเถียงแลกเปลี่ยนและชี้แจงแถลงไขในเรื่องอัตลักษณ์และประเด็นปัญหาต่างๆ ในระดับท้องถิ่นอย่างจริงจังและแตระรากของประเด็นปัญหาให้กระบวนการนี้สามารถรวมเอาตัวแทนของมวลชนทั้งสองฝ่ายและรวมถึงชนชั้นรากหญ้ากลุ่มอื่นๆ ที่ไม่ได้อยู่ในทั้งกลุ่มเสื้อเหลืองหรือเสื้อแดง ให้เข้ามามีบทบาทร่วมถกแถลงอยู่ในเวทีดังกล่าวด้วยตั้งแต่แรกเริ่ม ไปจนตลอดกระบวนการ⁴³

ความพยายามแก้ปัญหาการเมืองไทยหลังเหตุการณ์เดือนเมษายนและพฤษภาคม 2553 โดยการตั้งคณะกรรมการชุดต่างๆ ขึ้นมาถึง 5 ชุดภายใต้รัฐบาลอภิสิทธิ์นั้น นับเป็นความตั้งใจที่ดี แต่ยังคงขาดความเห็นพ้องยอมรับจากคู่ขัดแย้งและฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมากเกินไป ทำให้แม้จะมีอำนาจหน้าที่อยู่บ้างตามคำสั่งแต่งตั้งของนายกรัฐมนตรี แต่ในแง่การเปิดให้บุคคลหลากหลายส่วนของความขัดแย้งเข้ามามีส่วนตัดสินใจแล้ว นับว่ายังพร่องไปมาก ทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญที่ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายแห่งการปรองดองได้อย่างที่ตั้งใจไว้ ในทางกลับกัน แนวทางการทำงานของสมัชชาเพื่อการปฏิรูปประเทศไทย ที่มี นพ.ประเวศ วะสี เป็นประธานนั้น แม้จะพยายามเปิดให้เสียงของผู้คนหลากหลายภาคส่วนของความขัดแย้งและของประเทศไทยได้มีส่วนร่วมอยู่ในกระบวนการปฏิรูปประเทศไทย โดยจัดให้เกิดเวทีสมัชชารับฟังความคิดเห็นจากผู้คนมากมายในทุกจังหวัด แต่มีจุดอ่อนอยู่ที่ไม่สามารถนำเสียงอันหลากหลายเหล่านั้นไปก่อให้เกิดปฏิบัติการการเปลี่ยนแปลงจริง เพราะเกินขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่ระบุไว้ในคำสั่งแต่งตั้ง⁴⁴

อันที่จริงแล้ว ภาวที่จำเป็นจะต้องมีส่วนร่วมอยู่ในเวที (platform) กระบวนการสร้างสัญญาประชาคมใหม่ครั้งนี้ อย่างน้อยน่าจะจะต้องประกอบด้วยตัวแทนจากสถาบันกษัตริย์ (ซึ่งรวมถึงสภาองคมนตรี สำนักพระราชวัง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ฯลฯ) สถาบันตุลาการ กองทัพ ทหาร ตำรวจ ข้าราชการพลเรือน พรรคการเมืองใหญ่ทุกพรรค (อาจรวมถึงกลุ่ม “บ้านเลขที่ 111” และผู้ที่ลี้ภัยการเมืองในต่างประเทศที่ยังมีอิทธิพลต่อการเมืองไทย

ในปัจจุบันอยู่) กลุ่มคนเสื้อเหลือง กลุ่มคนเสื้อแดง กลุ่มนิคมเจ้า กลุ่มที่วิพากษ์วิจารณ์สถาบันกษัตริย์อย่างมีเหตุผล สถาบันการเงินและเศรษฐกิจ ภาคธุรกิจทั้งกลุ่มที่ผูกติดอยู่กับกลุ่มอำนาจเก่าและที่อยู่ในเครือข่ายของกลุ่มอำนาจใหม่ (หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “ทุนเก่า” และ “ทุนใหม่”) สถาบันวิชาการ สื่อมวลชนทั้งที่มาจากสายที่สนับสนุนกลุ่มเสื้อเหลืองและมาจากสายสนับสนุนกลุ่มเสื้อแดง และสายที่ไม่สนับสนุนทั้งสองกลุ่มเสื้อสี องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มเคลื่อนไหวประชาสังคม กลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น เกษตร, แรงงาน ฯลฯ กลุ่มผู้หญิง กลุ่มผู้นำศาสนา ผู้นำเยาวชน ตัวแทนจากองค์กรชุมชนในพื้นที่ภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศไทย เป็นต้น

ความหลากหลายของผู้ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางการเมืองครั้งนี้ เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งยวดที่จะเป็นตัวตัดสินเริ่มแรกว่าเวทีกระบวนการสร้างสัญญาประชาคมนี้จะประสบความสำเร็จจุลวงในการนำพาการเมืองไทยฝ่าข้ามวิกฤติการเปลี่ยนผ่านไปได้อย่างสันติและเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายหรือไม่ ดังนั้น การออกแบบกระบวนการต่างๆ จึงเป็นเรื่องสำคัญมาก “เจ้าภาพ” หรือผู้ริเริ่มดำเนินการเรื่องนี้จึงรีบร้อนไม่ได้ (แต่ก็เตะถ่วงรอช้าไม่ได้เช่นกัน) โดยอาจมีการตั้ง “คณะทำงานเตรียมการ” ซึ่งเป็นชุดเล็กขึ้นมาก่อนเพื่อกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และออกแบบความหลากหลายของภาคีหรือระบุกกลุ่มผู้ที่จะเข้ามาร่วมอยู่ในกระบวนการสร้างสัญญาประชาคมใหม่นี้อีกทอดหนึ่ง โดยที่จำเป็นต้องออกแบบให้ผู้เข้าร่วมในกระบวนการนี้เป็นตัวแทนมาจากภาคส่วนต่างๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสมและได้ดุลในเชิงอำนาจและสัดส่วนระหว่างกันด้วย ไม่มีการครอบงำโดยคนกลุ่มใหญ่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

กระบวนการสร้างสัญญาประชาคมฉบับใหม่นี้ โดยเนื้อแท้แล้วเป็นกระบวนการทางการเมืองและการต่อสู้ต่อรองทางอำนาจจะระหว่างฝ่ายต่างๆ ดังนั้น ทุกรายละเอียดขั้นตอนจึงเต็มไปด้วยมิติทางการเมืองและแน่นอนย่อมต้องมีความขัดแย้งระดับย่อยเกิดขึ้นอยู่บ้างเป็นธรรมดา ในหลายประเทศที่เกิดปัญหาความขัดแย้งรุนแรงและยืดเยื้อ กระทั่งมีการแบ่งแยกรั้วลี้กในระดับทั่วประเทศ และใช้กระบวนการทำนองนี้ล้วนแต่ประสบปัญหาความไม่เห็นพ้องนับตั้งแต่ในช่วงคณะทำงานเตรียมการกันเลยทีเดียว โดยเฉพาะประเด็นเรื่องจะรวมหรือไม่รวมใคร จากภาคส่วนใด กลุ่มใด เข้ามาอยู่ในกระบวนการสร้างสัญญาประชาคมใหม่นี้ ขั้นตอนนี้จำเป็นต้องมีการปรึกษาหารือกันอย่างกว้างขวางกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ไม่เว้นแม้แต่ผู้ที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจปัจจุบัน

เพื่อให้สมาชิกของกระบวนการนี้เป็นตัวแทนการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายและได้รับการยอมรับจากทุกกลุ่มอย่างแท้จริง

นอกจากนี้⁴⁵ พิจารณาในเชิงรูปธรรมแล้ว เนื่องจากต้องทำให้กระบวนการเปิดต่อคนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ดังนั้น จำนวนคณะทำงานและผู้เข้าร่วมในกระบวนการสร้างสัญญาประชาคมใหม่จึงมีอยู่ไม่น้อยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น *ประเทศเบนิน (Benin)* ในตอนกลางของทวีปแอฟริกา ได้มีการตั้งเวทีกระบวนการสร้างสัญญาประชาคมใหม่ที่เรียกว่า “ที่ประชุมแห่งชาติ” (national conference) ขึ้นในทศวรรษที่ 1980s โดยมีสมาชิก 500 คน อันเป็นตัวแทนมาจากรัฐบาลปัจจุบัน กองทัพ คดีรุกรานการเมืองของรัฐบาลปัจจุบันที่ลี้ภัยอยู่ในต่างประเทศ สหภาพแรงงาน ผู้นำศาสนา องค์กรอาสาสมัคร กลุ่มผู้หญิง รวมถึงอดีตผู้นำแห่งรัฐและผู้มีอิทธิพลทางความคิดอีกจำนวนหนึ่ง ส่วนใน *ประเทศไนเจอร์ (Niger)* ซึ่งริเริ่มกระบวนการที่เรียกว่า “ที่ประชุมแห่งชาติ” นี้ในปี 1991 ได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานเตรียมการจำนวน 68 คน มีการถกเถียงวิวาทะกันในระดับสาธารณะถึงองค์ประกอบของทั้งคณะทำงานเตรียมการและที่ประชุมแห่งชาติ ในที่สุด ได้สมาชิกที่ประชุมแห่งชาติทั้งหมด 1,204 คนซึ่งเป็นตัวแทนมาจากพรรคการเมือง สหภาพแรงงาน กลุ่มวิชาชีพ และองค์กรประชาสังคมต่างๆ รวมถึงขบวนการนักศึกษา อีกด้วย ใน *ประเทศมาลี (Mali)* มีสมาชิก “ที่ประชุมแห่งชาติ” มากถึง 1,800 คน ซึ่งเป็นตัวแทนมาจากพรรคการเมืองที่เพิ่งก่อตั้งขึ้นใหม่ กลุ่มศาสนา สหภาพแรงงาน กลุ่มผู้หญิง กลุ่มนักศึกษา และกลุ่มชาวนา เป็นต้น

กระบวนการขับเคลื่อนการสร้างสัญญาประชาคมใหม่นั้น แม้จะต้องการได้รับความเห็นพ้องจากทุกฝ่าย แต่แรงจูงใจทางการเมืองที่ทำให้แต่ละฝ่ายเข้าร่วมในกระบวนการนั้นนั้น ก็อาจแตกต่างกันไปได้เช่นกัน ดังตัวอย่างในกลุ่มประเทศอาหรับที่เพิ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองต่อเนื่อง อันเรียกว่า “ฤดูใบไม้ผลิแห่งอาหรับ” (Arab Spring) ก็มีกระบวนการคล้ายๆ กันนี้เป็นที่กล่าวขานถึงมากในนาม “การสานเสวนาแห่งชาติ” (national dialogue) กระบวนการสานเสวนาแห่งชาติที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศอาหรับดังกล่าว นั้น บางฝ่ายเข้าร่วมเพราะต้องการชะลอช่วงแห่งการเปลี่ยนผ่านให้เนิ่นช้าออกไป และเป็นการปกป้องระบอบเดิมให้ยาวนานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในขณะที่อีกฝ่ายเห็นว่ากระบวนการนี้เป็นการประกันว่าสังคมนการเมืองของประเทศนั้นๆ จะเปลี่ยนผ่านระบอบอย่างถึงราก ไปสู่สภาวะที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ได้โดยสันติ

เงื่อนไขสำคัญอีกประการของกระบวนการสร้างสัญญาประชาคมใหม่ที่เกิดขึ้นในประเทศเหล่านี้ รวมถึงควรมีในประเทศไทยด้วยเช่นกัน คือ รัฐบาลจะต้องไม่ใช้อำนาจควบคุมกำกับเหนือกระบวนการเหล่านี้ แต่ต้องเป็นเพียงส่วนหนึ่งและมีบทบาทในระดับเดียวกับภาคส่วนอื่นๆที่เข้าร่วมในกระบวนการนี้

ในแง่ระยะเวลาการทำงานของกระบวนการสร้างสัญญาประชาคมใหม่นี้ แม้ในบางกรณีอาจมีทำงานยาวกว่าระยะเวลาของรัฐบาลรอบหนึ่งๆ แต่ก็จำเป็นจะต้องระบุไว้ในชัดเจนว่าจะเสร็จสิ้นลงเมื่อใด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกระบวนการนี้กลายเป็นสถาบันเผด็จการชนิดใหม่ที่ครองอำนาจติดต่อกันยาวนานเหมือนในหลายๆประเทศ อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาการทำงานต้องไม่สั้นเกินไปเช่นกัน และควรกำหนดสอต สอดคล้องกับเป้าหมายหลักๆที่ทำให้เป็นจริงได้ เพื่อให้สามารถบรรลุถึงได้จริง โดยไม่ปล่อยเวลาให้ค่อยๆหมดไปกับความไม่ชัดเจนของพันธกิจที่รับผิดชอบ

ขั้นตอนอีกประการที่สำคัญของกระบวนการสร้างสัญญาประชาคมใหม่ คือ การเขียน “แผนที่นำทาง” (roadmap) เพื่อให้สามารถระบุถึงหัวกะท้าวและขั้นตอนต่างๆที่จำเป็นต่อการเดินทางไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ รวมทั้งเพื่อระดมการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายในการให้การสนับสนุนด้านต่างๆ ทั้งทรัพยากรบุคคล ความรู้ความเชี่ยวชาญ และเงินทุนงบประมาณอีกด้วย สำหรับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองของไทยนี้ เนื่องจากมีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุดต่างๆเพื่อแสวงหาความปรองดองและแก้ไขวิกฤติการเมืองให้ลุล่วงไปได้ ดังนั้น “เจ้าภาพ” หรือผู้ริเริ่มผลักดันกระบวนการสร้างสัญญาประชาคมใหม่นี้ จึงควรทำการปรึกษาร่วมกับคณะกรรมการชุดต่างๆ เหล่านี้ด้วยเช่นกัน

9.4. ตัวอย่างเนื้อหา

สำหรับเนื้อหาในกระบวนการสร้างสัญญาประชาคมใหม่จะเป็นไปได้หลากหลายแนวทางและกลุ่มประเด็น ประเด็นสำคัญประการหนึ่ง คือ การสร้างกระบวนการประชาธิปไตย (democratic process) ที่มีคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วยอย่างน้อย 4 ประเด็นหลัก⁴⁶ ได้แก่ (1) การถกแถลง (deliberation) ของผู้คนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งครั้งนี้ ว่าด้วยเรื่องที่ว่าเราทั้งหมดอยากจะอยู่อาศัยร่วมกันได้สังคมนี้ได้อย่างไร? สังคมการเมืองไทยควรมุ่งไปสู่ทิศทางใด? อะไรเป็นประเด็นสำคัญยิ่งยวดสำหรับปัจจุบัน

และอนาคต? (2) ความชอบธรรม (legitimacy) ของผู้มีอำนาจหน้าที่ ซึ่งจำเป็นต้องพูดคุยร่วมกันทั้งหมด ถึงเรื่องที่ว่าวิธีการเข้าสู่ตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารบ้านเมืองชนิดใดที่ยอมรับร่วมกันได้ (เช่น การแต่งตั้ง (selection) การเลือกตั้ง (election) หรือการเลือกตั้งแบบแยกระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร หรือการเลือกตั้งแบบกำหนดสัดส่วนให้ได้ตัวแทนที่มาจากกลุ่มองค์กรที่แตกต่างหลากหลาย (proportional election) เป็นต้น)? (3) ว่าด้วยกระบวนการตัดสินใจ (decision-making) ซึ่งน่าจะต้องการกันเกี่ยวกับว่าจะแก้ไขปัญหาลดผลกระทบข้อขัดแย้งได้อย่างไร? จะแก้ไขปัญหาลึกๆของบ้านเมืองได้อย่างไร? จะจัดสรรทรัพยากรด้านต่างๆ อย่างไร? ทั้งยังเกี่ยวข้องกับระดับการกระจายตัวของกลไกอำนาจการตัดสินใจอีกด้วย (4) ว่าด้วยการควบคุมกำกับ (control) กล่าวคือ ต้องถกเถียงกันถึงเรื่องว่ากลุ่มผู้ตัดสินใจนั้น ทำตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่เหมาะสมของตนหรือไม่? และกระบวนการตัดสินใจนั้นเป็นไปตามกฎกติกาหรือไม่?

ประเด็นว่าด้วยกระบวนการประชาธิปไตยที่มีคุณภาพทั้งสี่นั้น สามารถแตกประเด็นย่อยออกมาเป็นวาระถกเถียงถกแถลงไขกันออกมาเป็นวาระถกเถียงถกแถลงไขกันสำหรับบริบทสังคมการเมืองไทยได้⁴⁷

ถัดจากนั้น ก็น่าจะตามมาด้วยประเด็นคำถามเช่นว่า สิ่งที่เราเรียกว่า “ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” นั้น โดยรูปธรรมแล้ว เป็นอย่างไรกันแน่? ดังนั้น ประเด็นที่ควรพิจารณากัน คือ สถาบันกษัตริย์ควรปรับตัวอย่างไรในบริบทปัจจุบัน? พระราชอำนาจจะมีขอบเขตมากน้อยเพียงใด? เรื่องใดอยู่ในพระราชอำนาจ เรื่องใดไม่อยู่ในพระราชอำนาจ? บทบาทของสถาบันกษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยควรเป็นอย่างไรทั้งในสภาวะปกติและสภาวะวิกฤติ? การวิพากษ์วิจารณ์สถาบันกษัตริย์สามารถทำได้หรือไม่ หากอยู่ภายใต้หลักการแสดงออกอย่างเป็นธรรม (fair expression)? มาตรการในการปกป้องสถาบันกษัตริย์ในระดับสถาบันและในระดับบุคคล ควรจะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร? เป็นต้น ประเด็นคำถามดังกล่าวข้างต้นล้วนเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณากันอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะ อย่างตรงไปตรงมาและด้วยความเคารพให้เกียรติต่อกันและกัน

ในหลายปีที่ผ่านมา มีงานเขียนหลายชิ้นที่ได้เปิดประเด็นข้อถกเถียงทำนองใกล้เคียงกันนี้อยู่พอสมควร อาทิเช่น งานเขียนเรื่อง “พระราชอำนาจ” ของประมวล รุจนเสรี⁴⁸ ก็ถือว่า

เป็นงานชิ้นหนึ่งที่ทำให้เกิดการสนทนาในที่สาธารณะ ตามมาอีกมาก โดยเฉพาะบทความวิพากษ์งานของประมวลชิ้นนี้ จากสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล⁴⁹ และธงชัย วินิจจะกุล⁵⁰ หรืองานเขียนเรื่อง “ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ของสนธิ ลิ้มทองกุล” โดยเกษียร เตชะพีระ⁵¹ ก็เป็นความพยายามรวบรวมความคิดและคำพูดของแกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เพื่อสร้างแนวคิดทฤษฎีในเรื่องนี้อย่างเป็นระบบ พร้อมกับการแสดงความเห็นของเกษียรเองในท้ายบทความ เป็นต้น งานเหล่านี้ล้วนเป็นงานที่น่าสนใจต่อการชักชวนให้สาธารณะมาขบคิดร่วมกันว่าทฤษฎีหรือหลักการว่าด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขควรเป็นอย่างไร

ข้อสำคัญ คือ ต้องพิจารณาถึงสถาบันกษัตริย์ในความหมายที่กว้างกว่าความเข้าใจปัจจุบัน ว่าสถาบันกษัตริย์มิได้หมายถึงตัวบุคคล แต่เป็นตัวสถาบัน (institution) ที่มีหลักการบางประการกำกับอยู่ ไม่ว่าผู้ใดมาเป็นกษัตริย์ในสังคมการเมืองไทย ก็จำเป็นต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับหลักการนั้นๆ เช่น กษัตริย์ของไทยในอดีตทุกพระองค์ในยุคสมบูรณาญาสิทธิราช ต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรมและหลักจักรวรรดิวัตร⁵² ดังนั้น ในระบอบการปกครองที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” นั้น เราจำเป็นต้องพัฒนาทฤษฎีหลักการใหม่ๆ ขึ้นอีกเช่นกัน เพื่อให้องค์พระมหากษัตริย์และตัวสถาบันกษัตริย์มีหลักการไว้สำหรับยึดถือปฏิบัติ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้อื่นช่วงใช้ประโยชน์จากสถาบันกษัตริย์ไปอย่างไร้หลักการใดๆ คอยปกป้องคุ้มครอง

สำหรับเนื้อหาที่น่าจะทำมาพูดคุยกันเกี่ยวกับสถาบันอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางการเมืองของไทย อาทิเช่น **สถาบันกองทัพ** : จะทำอย่างไรให้สถาบันกองทัพยอมรับที่จะอยู่ภายใต้พลเรือนที่มาจากการเลือกตั้ง? งบประมาณสามารถตรวจสอบได้? ไม่ถูกบังจายต่างๆไม่ว่าจะจากฝ่ายการเมืองหรือฝ่ายใดๆ ก็ตาม ทำให้ต้องเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองอีกต่อไป?

สถาบันตุลาการ : จะป้องกันไม่ให้บังจายทางการเมืองเข้าแทรกแซงการพิจารณาคดีได้อย่างไร? จะปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมให้ทุกคนเข้าถึงได้โดยเท่าเทียมกัน และเป็นการให้ความยุติธรรมอย่างทันที่ได้อย่างไร?

สถาบันเศรษฐกิจ การค้า และธุรกิจ : จะลดปัญหาความเหลื่อมล้ำได้อย่างไร? จะจุดรั้งพลังเสรีนิยมไม่ให้เลยเถิดจนกลายเป็น “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” จนไม่สนใจให้ความสำคัญและให้เกียรติกลุ่มคนที่ด้อยอำนาจและด้อยโอกาสมากกว่า รวมถึงไม่เบียดเบียนธรรมชาติมากเกินไปได้อย่างไร?

สถาบันการเมือง : จะทำการเลือกตั้งเป็นไปอย่างเที่ยงธรรม (fair) ได้อย่างไร? จะทำให้อย่างไรให้พรรคการเมืองมีความเป็นสถาบัน มีอุดมการณ์และนโยบายที่ชัดเจน เป็นตัวแทนของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ? จะทำให้โครงสร้างการกำหนดและการตัดสินใจเชิงนโยบายกระจายตัวไปอยู่ในระดับท้องถิ่น/ภูมิภาคได้อย่างไร? จะทำอย่างไรให้วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย เปิดกว้างยอมรับความแตกต่างในเชิงอัตลักษณ์ทางการเมืองของแต่ละภูมิภาค? ⁵³

เหล่านี้เป็นเพียงตัวอย่างของสถาบันหลักๆ ของสังคมไทย และประเด็นข้อเสนอกับเนื้อหาสาระที่ควรนำมาพูดคุยพิจารณากันอย่างจริงจัง เพื่อให้การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองของไทยสามารถผ่านพ้นวิกฤติครั้งนี้ไปได้โดยสันติและไม่มี ความสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตไม่ว่าจะเป็นจากคนกลุ่มไหนหรือฝ่ายใดๆ อย่างไรก็ตาม สถาบันหรือภาคส่วนอื่นๆ เช่น วิชาการ สื่อมวลชน ฯลฯ ที่เป็นพลังทางสังคมการเมืองสำคัญๆ ของไทย ก็ควรได้รับการหยิบยกขึ้นมาพิจารณาเพิ่มเติมจากเอกสารชิ้นนี้ด้วยเช่นกัน แต่ในที่นี้ไม่ประสงค์ที่จะลงรายละเอียดทุกสถาบัน/ภาคส่วน เพราะเป็นสิ่งที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่จะได้เข้ามาอยู่ในกระบวนการสร้างสัญญาประชาคมใหม่นี้ ควรจะเป็นผู้เสนออวาระและประเด็นมากกว่า

วิกฤติความขัดแย้งทางการเมืองของไทยในรอบนี้ นับว่าร้ายลึก ยืดเยื้อและหนักหนาสาหัสไม่น้อย เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือเพียงแต่จัดการปัญหาอย่างขอไปทีได้อีกต่อไป แต่จำเป็นต้องเผชิญกับปัญหาอย่างยอมรับความจริงและเปิดกว้างมากเพียงพอที่จะรวมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามา ให้สิทธิและพื้นที่แสดงออกทางการเมืองสำหรับทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อหาทางออกร่วมกันอย่างไม่กดทับพลังการเปลี่ยนแปลง ในขณะเดียวกัน ก็ไม่ปล่อยให้กลุ่มอำนาจเดิมถูกพลังการเปลี่ยนแปลงโหมซัดจนไม่เหลือที่ยืนอยู่ในสังคมการเมืองไทยอีกต่อไป กระบวนการสร้างสัญญาประชาคมใหม่ที่นำเสนอในที่นี้ เป็นความพยายามที่จะสร้างพื้นที่เวทีดังกล่าว เพื่อให้ผู้คนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาทำงาน

ร่วมกัน (และขัดแย้งกันอย่างมีกติกา) เพื่อสร้างข้อผูกมัดหรือกฎ กติกา มารยาท ชุดใหม่ ให้เราทุกฝ่ายสามารถอยู่ร่วมกันได้ในสังคมการเมืองไทยยุคใหม่หลังการเปลี่ยนผ่านครั้งนี้ โดยไม่มีใครได้เปรียบหรือเสียเปรียบกันมากเกินไปจนเกินที่อีกฝ่ายจะยอมรับได้ ซึ่งเป็นหัวใจของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ⁵⁴

10. ท้ายเรื่อง

ความขัดแย้งทางการเมืองของไทยในครั้งนี้ แสดงออกถึงความหนักหนาสาหัสมากถึงขั้นที่จะกลายเป็นความแตกแยกระหว่างภูมิภาคเลยทีเดียว ทั้งนี้ก็น่าแปลกใจอะไรมากนัก เนื่องจากสังคมการเมืองในแต่ละภูมิภาคของไทยล้วนมีลักษณะเฉพาะตัว และมีพลวัตความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกันและกัน ที่แตกต่างกันมาตลอดในอดีต รวมทั้งยังมีความขัดแย้งแฝงเร้น (latent conflict) ภายใต้ผืนพรมแห่งความสงบสันติอยู่เนื่องๆ สังคมการเมืองไทยในระดับภาพรวมทั้งประเทศมีการปรับตัวตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เรื่อยมาบ้างน้อยบ้าง โดยเฉพาะในช่วงจุดตัดทางประวัติศาสตร์การเมืองไทยครั้งใหญ่ๆ หลายครั้งหลายรอบ

ความขัดแย้งรอบนี้ถือเป็นรอบความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ ทางสังคม อันเป็นผลมาจากพัฒนาการภายในของประเทศไทยเอง และเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงในระดับโลกยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านจิตสำนึกทางการเมืองและโครงสร้างความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องชีวิตที่ดีและจุดอ้างอิงความยุติธรรม ของชนชั้นรากหญ้าในหลากหลายพื้นที่ของไทยให้ลุกขึ้นมา ขอมมีส่วนร่วมแบ่งปันอำนาจในการบริหารจัดการหรือดูแลตนเองและส่วนแบ่งในการเป็นเจ้าของประเทศ ไม่ต่างไปจากเมื่อครั้งเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ที่ชนชั้นกลางลุกขึ้นมาขอแบ่งปันอำนาจในการเป็นเจ้าของประเทศเช่นกัน⁵⁵

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงมากมายรอบด้านดังกล่าว ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่กลุ่มผู้คน/สถาบัน/ภาคส่วนที่เคยมีส่วนร่วมอยู่ในการแบ่งสรรอำนาจจัดการตนเองและดูแลประเทศแต่เดิม ย่อมรู้สึกถึงการถูกคุกคามมากขึ้นเรื่อยๆ จนอาจเป็นไปได้ว่าจะไม่มีที่ยืนอยู่ต่อไปในอนาคต ดังนั้น จึงทำให้มีการปกป้องสิทธิ อำนาจ และผลประโยชน์ในส่วนของตนเอง และตอบโต้ฝ่ายกลุ่มพลังความเปลี่ยนแปลงอย่างเต็มกำลัง

จากเดิมเพียงแคเป็นกระแสไม่พอใจรัฐบาลทักษิณ ความผันผวนของเหตุการณ์นานาประการในการเมืองไทยรอบนี้ ก็พาให้เราทุกฝ่ายยิ่งหมุ่นหมั่นขึ้นสูงขยายวงผู้เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งครั้งนี้มากขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างมวลชนสองฝ่าย สองสี สองอุดมการณ์ ที่เชื่อมด้วย “เน็ตสี” ความคิดความเชื่อที่อ่อนแอกันแต่ต่างกันไปในระหว่างชั่วสัปดาห์ความขัดแย้งทั้งสองฝ่าย เราทุกฝ่ายได้ระดมทรัพยากรและเครื่องมือเครื่องมือนั้นมามากมาย รีดเค้นความรู้กันจนแทบจะหมดคลังสมอง พยายามนำสถาบันทุกสถาบันเท่าที่พอจะมีอยู่และใช้การได้ในอดีต มาใช้ในการเผชิญความขัดแย้งครั้งนี้กันจนเรียกได้ว่าแทบจะไม่มีสิ่งใดยังไม่ถูกใช้เลย

ในขณะเดียวกัน เมื่อความขัดแย้งแฝงเร้นปรากฏตัวขึ้นอย่างชัดเจน (manifest conflict) และพัฒนาไปมากขึ้น เราทุกฝ่ายล้วนผลิตวาทกรรมขึ้นมาโต้แย้งและใช้อธิบายความชอบธรรมของฝ่ายตนเองและความไม่ชอบธรรมของฝ่ายตรงข้ามกันมากมาย จนหลักการหลากหลายประการที่ใช้เวลาหลายปีในการพัฒนาขึ้นและพอจะลงหลักปักฐานในสังคมการเมืองไทยบ้างแล้ว ต้องสูญเสียศักยภาพและหมดพลังในการประคับประคองสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติและเป็นธรรมลงไป ในขณะเดียวกัน ประเด็นปัญหาพื้นฐานในระดับท้องถิ่น ทั้งเรื่องความเหลื่อมล้ำ ปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เป็นธรรมและไม่ยั่งยืน ปัญหาคอร์รัปชันในระดับต่างๆ ฯลฯ ก็ถูกปิดป้ายบดบังด้วยข้อกล่าวหาว่าด้วยพฤติกรรมที่แต่ละฝ่ายขัดสาดใส่กันในช่วงที่พลวัตความขัดแย้งบิดเบี่ยงหมุ่นคว้างสูงขึ้นเรื่อยๆ

แนวโน้มความขัดแย้งกันของเราทั้งหมด ดูจะยิ่งกลายเป็นสภาวะที่ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นมวลชนของทั้งสองกลุ่มเสื้อสีและรัฐบาลภายใต้การนำของพรรคใดๆ ก็ตาม ล้วนแต่ใช้ความรุนแรงตอบโต้หรือป้องกันความรุนแรง และใช้วิธีการใดๆ ก็ได้ เพื่อให้ตนเองบรรลุเป้าหมาย มากขึ้นเรื่อยๆ วิกฤติย่อยๆ แต่ครั้งที่เกิดขึ้น แทบจะทำให้บ้านเมืองอยู่ในสภาวะไร้ชื่อไร้แป เริ่มเห็นแสงรำไรแห่งภาวะอนาธิปไตยโดยเฉียบพลันสว่างจ้ามากขึ้นเรื่อยๆ

ความขัดแย้งรอบใหญ่รอบนี้น่าจะกินเวลายาวนานมากกว่าสิบปี เพราะราวถึงขั้นที่แต่ละรากมูลฐานของเสาหลักต่างๆ ในสังคมการเมืองไทย เราจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงไปได้ง่าย ๆ ก่อนแก้ไขปัญหาคั้งนี้ด้วยที่ทำใหม่ เราควรจะต้องมองเห็นฐานคติว่าด้วยปัญหาวิกฤติครั้งนี้ของทุกฝ่ายว่าแตกต่างกันอย่างไร และจะสามารถหาจุดร่วมในฐานคติเหล่านั้น เพื่อ

เป็นพื้นดินให้เหยียบยืนก้าวต่อไปด้วยกันได้อย่างไร เอกสาร
ชิ้นนี้เสนอว่า หมุดหมายแรกของการก้าวเดิน คือ การ
มองให้เห็นร่วมกันว่าประชาธิปไตยเป็นโครงการที่ไม่มีวัน
จบสิ้น และเป็นเรื่องของการขัดแย้งกันอย่างมีอารยะและ
เป็นธรรม เราต้องเผชิญกับสภาวะความขัดแย้งอยู่เป็น
นิตย์ ดังนั้น เราจึงจำเป็นต้องหาทางอยู่ร่วมกับความขัด
แย้งทางการเมืองเหล่านี้ให้ได้โดยไม่ทำให้ฝ่ายใดสูญสิ้นไป

วิกฤติการเมืองครั้งใหญ่ในรอบนี้ เราขัดแย้งกันใน 2 ระดับ
พร้อมกันไป คือ *ขัดแย้งกันในระดับมูลเหตุพื้นฐาน*ที่แฝงฝัง
อยู่ในโครงสร้างของสังคมการเมืองไทย กลายเป็นปัญหา
ความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียมกันในหลากหลาย
ประการ ในขณะเดียวกัน เมื่อจะแสดงออกถึงปัญหามูลฐาน
ดังกล่าวและหาทางแก้ไขเยียวยากัน เราทุกฝ่ายกลับเผชิญ
ปัญหา*ความขัดแย้งในระดับวิธีการแสดงออก*ของแต่ละฝ่าย
ที่ไม่มีเกณฑ์อ้างอิงที่ยอมรับร่วมกันได้ แต่กลับกลายเป็น “มึง
ทำได้ กูก็ทำได้เหมือนกัน” มากขึ้นเรื่อยๆ ในลักษณะสุดขั้วทั้ง
สองฝ่าย (mutual extremism) ดังนั้น วิกฤติความขัดแย้งใน
รอบหลายปีที่ผ่านมา จึงกลายเป็นการ “ตะลุมบอน
ทางการเมือง” พร้อมไปกับการ “เม้าหมัดทางศีลธรรม” จน
ไม่รู้จะเริ่มจากจุดใดก่อนดี

ความขัดแย้งระหว่างอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่เน้นการ
เลือกตั้ง กับประชาธิปไตยแบบที่เน้นคุณธรรมเป็นสำคัญ
ดังที่เป็นอยู่ในสังคมไทยนั้น อาจไม่สามารถมีฝ่ายใดฝ่าย
หนึ่งชนะขาดกันได้อย่างเร่งรีบ หรืออาจไม่มีทางเป็น
ไปได้เลยก็ได้ เราน่าจะจำเป็นต้องสร้างสิ่งที่เรียกว่า
“ประชาธิปไตยแบบถกแถลง” (deliberative democracy)
ขึ้นมาในช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านการเมืองของไทยไปสู่ยุค
ใหม่ กล่าวอีกนัยหนึ่ง เราจำเป็นต้องสร้างประชาธิปไตยที่
เน้นให้มีการถกเถียงแลกเปลี่ยนกันเพื่อสร้างความเข้าใจ
ในระดับสาธารณะอย่างถึงรากถึงโคน (radical) ว่าเนื้อหา
สาระ จุดอ่อน จุดแข็ง ของระบบการเมืองแบบที่ทั้งสอง
ฝ่าย และฝ่าย อื่นๆ เสนอขึ้นมา นั้น เป็นอย่างไร มิใช่เพียง
การผูกขาดข้อถกเถียงอยู่เพียงสิทธิขาดของการมีคุณธรรม
หรือสิทธิขาดของการได้เสียงข้างมากมาไว้ในครอบครอง
แต่เพียงเท่านั้น

เอกสารชิ้นนี้เสนอว่า เราจำเป็นต้องแก้ปัญหาสองชั้นไป
พร้อม ๆ กัน กล่าวคือ ทางออกของ*ปัญหาความขัดแย้งระดับ
วิธีการ*ที่เราทะเลาะหรือขัดแย้งกันนั้น จำเป็นต้องมีการวาง
เกณฑ์พื้นฐานทั้งในเชิงหลักการและวิธีการ เพื่อเป็นการ
ประกันได้ว่า เราจะสามารถทะเลาะกันได้อย่างสร้างสรรค์

ไม่ทำร้ายกันและกัน และแม้มูลเหตุของปัญหาที่ทำให้ต้อง
มาทะเลาะกันนั้น จะยังไม่ได้รับการแก้ไข แต่การทะเลาะ
กันของเรานั้น ก็จะไม่บานปลายขยายตัวจนเกิดความสูญ
เสียมากมายและยากจะฟื้นฟูให้กลับคืน

ส่วนการหาทางออกจาก*ปัญหาระดับมูลเหตุ*ของความขัดแย้ง
อันเป็นเรื่องปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคมการเมืองไทยที่
เกี่ยวข้องกับคนแทบจะทุกฝ่ายนั้น หลายปีที่ผ่านมา สถาบัน
หรือบุคคลที่พอจะเป็นคนกลางให้กับความขัดแย้งครั้งนี้ล้วน
ถูกใช้ไปแล้วจนหมดสิ้น ดังนั้นทางออกจากความขัดแย้ง
ครั้งนี้ จึงไม่สามารถหวังพึ่งคนอื่นได้อีกต่อไป กล่าวอีกนัย
หนึ่ง คือ เราไม่สามารถใช้วิธีการหาคนกลางมาไกล่เกลี่ย
ได้อีกต่อไป แต่จำเป็นต้องพึ่งตนเอง หรือก็คือใช้วิธีเจรจา
ต่อรองพูดคุยกันเอง โดยมีการออกแบบวิธีการ กระบวนการ
และผู้ที่จะต้องมีส่วนเข้ามาพูดคุยกันให้ดี พร้อมกับ “ปลด
ชนวนระเบิด” ต่างๆ และสร้างเงื่อนไขให้แก่แต่ละฝ่ายค่อยๆ
มีความกล้ามากขึ้นพอที่จะ “ยอมเสี่ยง” มอบความไว
วางใจให้กันและกันที่ละเล็กละน้อย จนความไว้วางใจกัน
ที่สูญสิ้นไปแล้วจากเหตุการณ์ความรุนแรงกลางเมืองที่เกิด
ขึ้นอย่างต่อเนื่องในรอบหลายปีมานี้ ค่อยๆ พื้นคืนกลับมา
มากเพียงพอที่เราทุกฝ่ายจะพร้อมมาร่วมกันคิดแก้ปัญหา
กันอีกครั้งหนึ่ง

ในกระบวนการแก้ปัญหาครั้งนี้ ประเด็นสำคัญ คือ สัญญา
ประชาคมฉบับเดิมที่เคยกำกับความสัมพันธ์ของเราทุก
ฝ่ายในช่วงที่ผ่านมา ไม่สามารถใช้งานได้แล้ว เราจึงจำเป็นต้อง
มาร่วมกันสร้างสัญญาประชาคมฉบับใหม่ขึ้น โดยอาศัย
เวทีร่วมที่เป็นพื้นที่กลาง ซึ่งมีทั้งอำนาจหน้าที่ (authority) ที่
ชอบธรรมเพียงพอที่จะตัดสินใจเกี่ยวกับรูปแบบและลักษณะ
การอยู่ร่วมกันของเราทุกฝ่ายในอนาคต และเป็นพื้นที่ที่รวม
ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง (inclusive) ไม่ว่าจะ
เป็นฝ่ายที่ต้องการเปลี่ยนแปลง ฝ่ายที่ต้องการคงสภาพเดิม
หรือฝ่ายอื่นๆที่ไม่ใช่ทั้งสองฝ่ายนี้ รวมทั้งคนกลุ่มต่างๆ ที่
เป็นตัวแทนอัตลักษณ์อันแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาคของ
ไทย ให้สามารถเข้ามาพูดคุยและเจรจาต่อรองกันประเด็น
ต่างๆ ได้อย่างจริงจังและชัดเจน

ความหลากหลายของตัวแทนองค์ประกอบสมาชิกในเวทีร่วม
แห่งนี้ เป็นสาระสำคัญพื้นฐานที่จะทำให้สัญญาประชาคม
ฉบับใหม่นี้ ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายและเป็นทางออก
ให้กับความขัดแย้งหรือไม่ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะ
ต้องออกแบบให้องค์ประกอบสมาชิกเป็นตัวแทนที่ครบตาม
ภาคส่วน/สถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งครั้งนี้

อย่างแท้จริง ไม่ว่าจะภาคส่วน/สถาบันนั้น ๆ จะอยู่ในส่วนหน้า ส่วนหลัง ส่วนที่เป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการ ส่วนที่มีอำนาจ หรือส่วนที่มีอิทธิพล ก็ตามที่ ถัดจากนั้น เป็นเรื่องกระบวนการทำให้เกิดการพูดคุย เจรจา ต่อรอง กันได้ อย่างเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย โดยไม่มีการครอบงำจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากเกินไป และเพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถเสนอวาระเนื้อหาของตนเอง ก่อนที่จะมีการพิจารณาแต่ละประเด็นปัญหากันได้ อย่างมีฐานข้อมูลความรู้ทางวิชาการรองรับหนักแน่น

กระบวนการดังกล่าวนี้ ไม่ง่าย เต็มไปด้วยอุปสรรคและอาจถูก “ป่วน” ได้ตลอดเวลา จากการขัดแย้งกันในเชิงชิงสิทธิอำนาจ และผลประโยชน์ของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยเวลาและความอดทนมุ่งมั่น สามารถประคับประคองกระบวนการทั้งหมดนี้ให้ดำเนินไปได้อย่างสืบเนื่อง พร้อมกันไปนี้ จำเป็นต้องยึดถือหลักความมีใจกว้างเป็นสำคัญ โดยมองเห็นความต่างเป็นปัจจัยเสริมในส่วนที่เรามองไม่เห็น เพื่อให้ “โครงการ” ที่เราทั้งหมดกำลังช่วยกันออกแบบและลงมือขึ้นรูปก่อสร้าง มีความสมบูรณ์และเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกันโดยแท้

(Endnotes)

- 1 ประเด็นนี้ได้มาจากการบรรยายของ ผาสุก พงษ์ไพจิตร ใน Deliberative Focus Group ครั้งที่ 5 (จากนี้ไปจะใช้ตัวย่อว่า DFG#5), 3 สิงหาคม 2554 ณ โรงแรมอารียาศรม
- 2 เนื้อหาในย่อหน้านี้ได้รับอิทธิพลความคิดจาก นิธิ เอียวศรีวงศ์, “รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมไทย,” *ชาติไทย เมืองไทย* แบบเรียนและอนุสาวรีย์ : ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปการจิตสำนึก. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.
- 3 การวิเคราะห์ลักษณะความเป็นมาทางสังคมการเมืองของแต่ละภูมิภาคของไทยนี้ เรียบเรียงจาก โคทม อารียา, “สังคมการเมืองไทย,” เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ได้รับจากผู้เขียนโดยตรง, เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2554
- 4 ดั่งที่กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนำเสนอคุณธรรม 3 ประการของ “ชนชาติไทย” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติไทย คือ ความจงรักภักดีในอิสรภาพของชาติ ความปราศจากวิหิงสา และความฉลาดในการประสานประโยชน์ สายชล สัตยานุรักษ์, *ชาตินิยมทางเลือก*, มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน [<http://www.midnightuniv.org/ชาตินิยมทางเลือก-2>] เข้าถึงเมื่อวันที่ 25 เม.ย.2555
- 5 เนื้อหาหลัก ๆ ในหัวข้อนี้ ได้มาจาก ผาสุก, DFG#5, อ้างแล้ว.
- 6 คำของ โสรัจจ์ หงศ์ลดารมย์, DFG#2, 21 เมษายน 2554
- 7 ผาสุก, DFG#5, อ้างแล้ว.
- 8 ดูคำอธิบาย “ชนบทไทย” อีกแนวทางหนึ่งที่คล้ายๆกัน จาก อภิชาติ สถิตินิรามย์ “เสื้อแดงคือใคร: มีอบเต็มเงิน ไพร่ หรือชนชั้นกลางใหม่ กับทางแพร่งสังคมไทย” ใน *Red Why: สังคมไทย ปัญหา และการมาของคนเสื้อแดง*, (กรุงเทพฯ : ออนโอเฟ่น, ธันวาคม 2553)
- 9 ผาสุก, DFG#5, อ้างแล้ว.
- 10 ประเด็นนี้เป็นประเด็นความเห็นที่ตรงกันทั้งจาก ผาสุก (DFG#5) และ นवलน้อย ตรีรัตน์, DFG#2, 21 เมษายน 2554
- 11 เนื้อหาหลัก ๆ ในหัวข้อนี้ ได้มาจากการบรรยายของ สุวรรณ สภาอานันท์, DFG#4, 29 มิถุนายน 2554 ณ โรงแรมอารียาศรม
- 12 เนื้อหาหลัก ๆ ในหัวข้อนี้ ได้มาจาก ผาสุก, DFG#5, อ้างแล้ว.
- 13 ชนิตา ชิตบัณฑิตย์, *โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ : การสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำรา, 2550)
- 14 ธงชัย วินิจจะกุล, *ข้ามให้พ้นประชาธิปไตยแบบหลัง 14 ตุลา*. กรุงเทพฯ : ฟ้าเดียวกัน, 2550
- 15 สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ, DFG#1, 18 มีนาคม 2554.

- 16 อันที่จริงแล้ว ในเหตุการณ์ครั้งนี้ สถาบันพุทธศาสนา ก็เสนอทางออกไม่ได้ ทั้งยังกลายเป็นคู่ขัดแย้งเสียเองด้วย ดังที่เราเห็นกันว่ามีทั้งพระที่ขึ้นเวทีคนเลื้อยและพระที่ขึ้นเวทีคนเลื้อยแดง สาเหตุที่ทำให้สถาบันพุทธศาสนาไม่มีคำตอบให้ต่อสภาวะวิกฤตินั้น เพราะเหตุการณ์ในปัจจุบันเป็นสถานการณ์คนละชนิดกับที่พุทธศาสนาในเชิงสถาบันของไทยได้ถูกหล่อหลอมขึ้นมา ซึ่งเป็นสังคมแบบเก่า ปัจจุบัน พุทธศาสนาแบบใหม่กำลังเกิดขึ้นและมีแนวโน้มค่อนข้างชัดเจนมากขึ้นในอนาคต มีรูปแบบที่ไม่ติดยึดเชิงสถาบัน ผูกติดกับสถาบันกษัตริย์และรัฐน้อยลง แต่ผูกโยงอยู่กับชีวิตประจำวันและอาณาบริเวณส่วนตัวมากขึ้น มีการคาดการณ์กันว่าพระตามวัดน่าจะน้อยลง พระวาสาจะมีบทบาทในทางธรรมและการสั่งสอนมากขึ้น. (โสรัจจ์ หงศ์ลดารมย์, DFG#2, 21 เมษายน 2554)
- 17 ผาสุก, DFG#5, อ้างแล้ว.
- 18 ผาสุก, DFG#5, อ้างแล้ว.
- 19 เสนอโดย ไชยันต์ ไชยพร ในโครงการฝึกอบรม “การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง” (Conflict Transformation) ในโมดูลที่ 5 เรื่อง “สัมมนาความขัดแย้งทางสังคมการเมือง”, 28-30 เม.ย.2554 ณ ห้องประชุม ศ.เกียรติคุณ นพ. นที รัชชพัลเมือง ชั้น 5 ตึกสำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา
- 20 Warburton, Nigel Free Speech: A Very Short Introduction, Oxford : Oxford University Press. 2009, pp. 32-35
- 21 ประเด็นของ เกษียร เตชะพีระ ซึ่งกล่าวไว้หลากหลายครั้งในวาระและสถานที่ต่างๆ รวมทั้งในงาน Open Forum “A new social contract” Side-Event of the 1st ICIRD, 19-20 May 2011, อ้างแล้ว
- 22 เนื้อหาส่วนนี้ โดยหลักๆ ประมวลมาจาก เกษียร เตชะพีระ 2 เล่ม คือ สงครามระหว่างสี : ก่อนถึงจุดที่ไม่อาจหวนกลับ และ สงครามระหว่างสี : ในคืนวันอันมืดมิด, กรุงเทพฯ : openbooks, 2553 และเสริมบางส่วนจาก สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, ข้อเสนอการเมืองสู่สังคมสันติสุข, เอกสารอัดสำเนาได้รับจากผู้เขียน, 2554.
- 23 ชาญชัย ยิ้มประเสริฐ, DFG#1, อ้างแล้ว. และ ไบตองแห่ง (นามปากกา), “คนดีมีตระกูล,” ประชาไท, 23 เม.ย.2553 [<http://prachatai.com/journal/2010/04/29094>] เข้าถึงเมื่อวันที่ 28 เม.ย.2555
- 24 ลัดดาวัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์, DFG#1, 18 มีนาคม 2554.
- 25 ลัดดาวัลย์, DFG#1, อ้างแล้ว
- 26 แบ่งตามการประมวลของ เกษียร เตชะพีระ ที่เสนอในงาน Open Forum “A new social contract: The way out of the transformation crisis?” Side-Event of the 1st ICIRD, 19-20 May 2011 ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์)
- 27 สุนัย, ข้อเสนอการเมืองสู่สังคมสันติสุข, อ้างแล้ว
- 28 สุวรรณ สถาอานันท์, DFG#4, อ้างแล้ว
- 29 ข้อเสนอของ นवलน้อย ตรีรัตน์, DFG#2, 21 เมษายน 2554.
- 30 คำของสุวรรณ สถาอานันท์, DFG#4, อ้างแล้ว

- 31 ถ้อยคำและประเด็นจาก วีระ สมบูรณ์ ในการสนทนาส่วนตัวเพื่อขอคำปรึกษาหารือเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ DFG ครั้งนี้ เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2554. ความข้อนี้เป็นจริงทั้งจากการพิจารณา “การสร้าง” ในฐานะที่เป็นกฎกติกาหรือมารยาท สำหรับการอยู่ร่วมกัน หรือสำหรับการขัดแย้งกัน ว่าจะต้องไปล้าเส้นเกินไปจากขอบเขตที่กำหนดเอาไว้ และทั้งจากตัวอย่าง คดีเต็นท์ใจของเนลสัน แมนเดลา ผู้นำคนสำคัญที่ทำให้แอฟริกาใต้สามารถเปลี่ยนผ่านทางการเมือง จากยุคเหยียดสีผิว ที่อำนาจอยู่ในเมืองคนผิวขาวเท่านั้น ไปสู่ยุคที่คนผิวขาวและคนผิวสีสามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยไม่เกิดสงครามกลางเมือง ดังที่แมนเดลาให้สัมภาษณ์ไว้ว่า การที่เขาสร้างทำตัวเป็นคนกล้าหาญ ก็ทำให้ในที่สุดเขาเป็นคนกล้าหาญขึ้นมาจริง ๆ (ริชาร์ด สเตงเกิล (Richard Stengel), เขียน. ธิดา ธัญญาประเสริฐกุล, กานต์ ยืนยง แปล, วิถีแมนเดลา, กรุงเทพฯ : โพสต์บุ๊กส์, 2553)
- 32 วีระ สมบูรณ์, การสนทนาส่วนตัวเพื่อขอคำปรึกษาหารือ, 6 มกราคม 2554. อ้างแล้ว
- 33 แนวทางใหญ่ทั้งสองแนวทาง เสนอโดย วีระ สมบูรณ์, DFG#3, 24 พฤษภาคม 2554, โรงแรมปทุมวันปริ้นเซส. ส่วนรายละเอียดของแต่ละแนวทางโดยเฉพาะแนวทางที่สอง ข้าพเจ้าเป็นผู้เขียนเพิ่มเติมลงไป
- 34 เสนอโดย วีระ สมบูรณ์, DFG#3, อ้างแล้ว
- 35 ข้อสังเกตของ วีระ, DFG#3, อ้างแล้ว
- 36 เกษียร, Open Forum “A new social contract” Side-Event of the 1st ICIRD, 19-20 May 2011, อ้างแล้ว
- 37 วีระ สมบูรณ์, การสนทนาส่วนตัวเพื่อขอคำปรึกษาหารือ, 6 มกราคม 2554. อ้างแล้ว
- 38 ประเด็นนี้นำเสนอหัวข้อและรายละเอียดโดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และ เกษียร เตชะพีระ ที่เสนอในงาน Open Forum “A new social contract” Side-Event of the 1st ICIRD, 19-20 May 2011, อ้างแล้ว
- 39 แน่นนอนว่า แนวคิดเรื่อง “สัญญาประชาคมฉบับวัฒนธรรม” นั้น ข้าพเจ้าได้รับอิทธิพลโดยตรงมาจากแนวคิดเรื่อง “รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรม” ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ และได้รับการเน้นย้ำอีกครั้งจาก เกษียร เตชะพีระ ที่เสนอขึ้นในงาน Open Forum “A new social contract” Side-Event of the 1st ICIRD, 19-20 May 2011, อ้างแล้ว
- 40 รูปแบบการปกครองทั้ง 3 ชนิดนี้ ได้ความคิดมาจากสไลด์การบรรยายของ Aurel Croissant แห่ง Institut für Politische Wissenschaft, University of Heidelberg, Germany. เรื่อง “Alternative Governance? Models of Governance and Implications for Thailand” ที่บรรยายในงาน Policy Roundtable “A new social contract” Side-Event of the 1st ICIRD, 19-20 May 2011, อ้างแล้ว
- 41 ความเห็นของ วีระ สมบูรณ์, ในการสนทนาส่วนตัวเพื่อขอคำปรึกษาหารือ, 6 มกราคม 2554. อ้างแล้ว
- 42 ประเด็นนี้ถูกกล่าวถึงอย่างชัดถ้อยชัดคำโดย Prof.Dr. Merkel Wolfgang แห่ง Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung แห่ง Humboldt-Universität Zu Berlin ประเทศเยอรมนี เรื่อง “Transformation and Democratic Consolidation under Stress” ระหว่างวันที่ 6-9 ตุลาคม 2554 ณ Bird & Bee Resort, พัทยา.
- 43 ข้อสรุปประการหนึ่งจากงานเสวนา “ก้าวพ้นความอึดอัดขัดข้องในช่วงเปลี่ยนผ่าน” (Transcending Transformation Malaise) ระหว่างวันที่ 6-9 ตุลาคม 2554 ณ Bird & Bee Resort, พัทยา.

- 44 ข้อสังเกตของ สุนัย เศรษฐบุญสร้าง ในงานเสวนา “ก้าวพ้นความอึดอัดขัดข้องในช่วงเปลี่ยนผ่าน”, อ้างแล้ว
- 45 รายละเอียดส่วนถัดไปของหัวข้อนี้ได้มาจาก Norbert Roper, “Lessons Drawn from National Dialogue Mechanisms in Transitional Countries,” Berghof Support for Peace. เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ได้รับจากผู้เขียน เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2554
- 46 Marc Saxer, เอกสารอัดสำเนา. ได้รับจากผู้เขียนในเสวนา “ก้าวพ้นความอึดอัดขัดข้องในช่วงเปลี่ยนผ่าน”, อ้างแล้ว
- 48 ประมวล รุจน์เสรี, พระราชอำนาจ, [power.manager.co.th]
- 49 ดร. สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล “บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง พระราชอำนาจ”, มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน, 10 กันยายน 2548 [<http://61.47.2.69/~midnight/midnight2545/document9554.html>]
- 50 ธงชัย วินิจจะกูล, “วาทกรรมพระราชอำนาจหรือประชาธิปไตยแบบคิดสั้น,” มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน, 1 ตุลาคม 2548 [<http://61.47.2.69/~midnight/midnight2545/document9555.html>]
- 51 เกษียร เตชะพีระ, “ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ของสนธิ ลิ้มทองกุล,” สงครามระหว่างสี : ก่อนถึงจุดที่ไม่อาจหวนกลับ, (กรุงเทพฯ : โอเพ่นบุ๊กส์, 2553)
- 52 หลักจักรวรรดิวัตร 12 ได้แก่ 1) ครอบอนุเคราะห์คนในราชสำนัก และคนภายนอก ให้มีความสุข ไม่ปล่อยให้พลละเลย 2) ครอบอนุเคราะห์กับประเทศอื่น 3) ครอบอนุเคราะห์พระราชวงศานุวงศ์ 4) ครอบเกื้อกูลพราหมณ์ คหบดี และคฤหบดีชน คือ เกื้อกูลพราหมณ์และผู้ที่อยู่ในเมือง 5) ครอบอนุเคราะห์ประชาชนในชนบท 6) ครอบอนุเคราะห์สมณพราหมณ์ผู้มีศีล 7) ครอบจักรรักษาฝูงเนื้อ นก และสัตว์ทั้งหลายมิให้สูญพันธุ์ 8) ครอบห้ามชนทั้งหลายมิให้ประพฤติผิดธรรม และชักนำด้วยตัวอย่างให้อยู่ในกุศลสุจริต 9) ครอบเลี้ยงดูคนจน เพื่อมิให้ประกอบกรทุจริต กุศลและอกุศลต่อสังคม 10) ครอบเข้าใกล้สมณพราหมณ์ เพื่อศึกษาบุญและบาป กุศล และอกุศลให้แจ้งชัด 11) ครอบห้ามจิตมิให้ต้องการไปในที่ที่พระมหากษัตริย์ไม่ควรเสด็จ และ 12) ครอบระงับความโลภมิให้ปรารถนาในลาภที่พระมหากษัตริย์มิควรจะได้ (ที่มา : “จกกวัดติสุตร” ใน ทัศนิกาย ปาฎิกวรรค พระสูตรตันตปิฎก เล่ม ๓)
- 53 เนื้อหาในย่อหน้านี้ อ้างจาก โคทม อารียา, “สังคมการเมืองไทย,” เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ได้รับจากผู้เขียนโดยตรง, อ้างแล้ว
- 54 ในที่นี้ไม่ประสงค์จะลงรายละเอียดรูปธรรมเกี่ยวกับกระบวนการ ขั้นตอน และเนื้อหาของการสร้างสัญญาประชาคมใหม่มากนัก เนื่องจากต้องการเปิดพื้นที่ให้ทุกภาคส่วนได้ช่วยกันเสนอและแลกเปลี่ยนถกเถียงในระดับสาธารณะมากกว่า อย่างไรก็ตาม สามารถพิจารณาข้อเสนออย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน เกี่ยวกับทางออกคล้ายๆ กันนี้ได้อย่างน้อยจาก 2 แหล่ง ได้แก่ โคทม อารียา, การเสวนาเสวนาเพื่อความปรองดองแห่งชาติ, สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล [<http://www.peace.mahidol.ac.th>] ที่เขียนขึ้นเสนอต่อรัฐบาลยิ่งลักษณ์ในช่วงหลังประกาศผลการเลือกตั้ง 3 กรกฎาคม 2554 ใหม่; หรืออีกตัวอย่างข้อเสนอที่เป็นรูปธรรม คือ บทความ 6-7 ตอน ของ สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, ข้อเสนอการเมืองสู่สังคมสันติสุข, อ้างแล้ว.
- 55 ข้อสังเกตของ สมบัติ บุญงามอนงค์, ในโครงการฝึกอบรม เรื่อง “สัมมนาความขัดแย้งทางสังคมการเมือง”, 28-30 เม.ย.2544, อ้างแล้ว

ชาญชัย ชัยสุขโกศล | สัญญาประชาคมใหม่
ทางออกจากความขัดแย้งช่วงเปลี่ยนผ่านการเมืองของไทย

เกี่ยวกับผู้เขียน

ชาญชัย ชัยสุขโกศล

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล

FES Thailand Office

มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท
อาคารธณภูมิ ชั้น 23
1550 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่
แขวงมักกะสัน เขตราชเทวี
กรุงเทพฯ 10400

www.fes-thailand.org